

”DER VIL ALTID VÆRE BRUG FOR DANSK”

**En undersøgelse af 11 naturvidenskabelige
forskere grunde til at vælge henholdsvis
dansk og engelsk i deres arbejde**

Mia Madsen

**Københavnstudier i Tosprogethed bind 48
Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet
København 2008**

Copyright 2008: Mia Madsen
”DER VIL ALTID VÆRE BRUG FOR DANSK”
EN UNDERSØGELSE AF 11 NATURVIDENSKABELIGE
FORSKERES GRUNDE TIL AT VÆLGE HENHOLDSVIS
DANSK OG ENGELSK I DERES ARBEJDE

Københavnstudier i Tosprogethed bind 48
ISBN: 978-87-91621-72-7
ISSN: 0901-9731
Omslag: Michael Schølardt
Oprindelig trykt hos: Røde Hane

Københavnstudier i Tosprogethed er en fagfællesbedømt
skriftserie, som udgives af Københavns Universitets
Humanistiske Fakultet

Redaktion:
Juni Söderberg Arnfast, Afdelingen for Dansk som Andetsprog,
Københavns Universitet
Anne Holmen, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus
Universitet
Jakob Steensig, Afdelingen for Lingvistik, Aarhus Universitet
J. Normann Jørgensen, Afdelingen for Dansk som Andetsprog,
Københavns Universitet

Distribution: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet.
Redaktion af dette bind: J. Normann Jørgensen

Denne e-bog er en genudgivelse af et værk, der tidligere er udgivet
i trykt format i serien Københavnstudier i tosprogethed.

Genudgivelsen er en del af et større projekt, der har til formål at
gøre en række tidligere udgivelser i Københavnstudier i
tosprogethed og Studier i Parallelsproglighed gratis tilgængelige på
internettet.

Projektet er påbegyndt i forbindelse med, at Københavnstudier i
tosprogethed og Studier i Parallelsproglighed er gået over til
hovedsageligt at udgive gratis e-bøger.

INDHOLDSFORTEGNELSE

TABELLER OG FIGURER	5
FORORD	6
1. INDLEDNING	7
1.1 Problemstilling	8
1.2 Afhandlingens opbygning	10
2. METODE.....	14
2.1 Den kvantitative undersøgelse	15
2.2 Den kvalitative undersøgelse	16
2.2.1 Metodevalg: Det kvalitative forskningsinterview	17
2.2.2 Valg af interviewpersoner	18
2.2.3 Interviewguiden og interviewsituationen	20
2.2.4 Beslutningstræer	22
2.2.5 Metodediskussion	23
3. TEORIER OM SPROGVALG	26
3.1 'Emic' og 'etic'	27
3.2 Tosprogethed	30
3.3 Sprogsamfund	33
3.4 Domæner og domænetab	36
3.4.1 Fishmans domænebegreb	37
3.4.1.1 Kritik af Fishmans domænebegreb.....	38
3.4.2 Anvendelsen af begreberne domæne og domænetab i den sprogpoltiske debat	40
3.4.2.1 Problemer med begrebernes anvendelse.....	41
3.5 Begreber til forklaring af sprogvalg	44
3.5.1 Praksisfællesskab	44
3.5.2 Bourdieus feltbegreb.....	48
3.5.3 Kommunikationssituationen	51
3.5.3.1 Deltagerne	52
3.5.3.2 Stil og emne	55
3.6 Faktorer i sprogskitteprocessen	57
3.6.1 Diglossi – det formaliserede sprogvalg	58
3.6.1.1 Diglossibegrebets anvendelighed	60

3.6.2 Sociale netværk.....	61
3.7 Opsummering	63
4. ANALYSE.....	66
4.1 Den kvantitative undersøgelse: Publikationer på dansk og engelsk	67
4.2 Den kvalitative undersøgelse: Forskernes sprogvvalg	70
4.2.1 Beslutningstræet	71
4.2.2 Forskningspublikationer	75
4.2.2.1 Fuldbyrdet medlem af praksisfællesskabet.....	75
4.2.2.2 Kapital og overlevelse	76
4.2.3 Ansøgninger.....	79
4.2.4 Mundtlig kommunikation med fagfæller.....	82
4.2.4.1 Hensynet til modtageren.....	83
4.2.4.2 Emne, prestige og formalitet	86
4.2.4.3 Kompetence	88
4.2.4.4 Holdning	90
4.2.5 Populærvidenskabelig formidling.....	92
4.2.6 Fremtiden.....	95
4.2.6.1 Funktionel distribution	95
4.2.6.2 Sociale netværk.....	97
4.2.6.3 Holdninger, pessimisme og optimisme	99
4.2.6.4 Den næste generation.....	103
4.3 Opsummering: Domæne eller ej?.....	105
5. KONKLUSION	110
6. PERSPEKTIVERING – SPROGPOLITIK.....	114
LITTERATURLISTE.....	119
ABSTRACT	125

TABELLER OG FIGURER

Tabeller

- Tabel 1: Københavns Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal artikler og bøger publiceret i 1990 og 1999 på henholdsvis dansk og engelsk.....67
- Tabel 2: Aarhus Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal artikler og bøger publiceret i 2006 og 2007 på henholdsvis dansk og engelsk.....68
- Tabel 3: Aarhus Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal forsknings- og formidlingspublikationer i 2006 og 2007....69

Figurer

- Figur 1: Faktorer i sproget.....28
- Figur 2: Sprogvalg og kodeskift.....30
- Figur 3: Fem forskeres samlede brug af engelsk.....32
- Figur 4: Fire forskeres brug af engelsk i skrift og tale.....32
- Figur 5: Sprogskifteformelen.....33
- Figur 6: Beslutningstræ.....74
- Figur 7: Holdningskontinuum.....100

FORORD

Mit mål med dette arbejde har været, at det ikke blot skulle handle om teori og abstrakte begreber. Det skulle handle om mennesker. Derfor skylder jeg en stor tak til de 11 forskere, som deltog i min undersøgelse. Uden dem var denne tekst aldrig blevet til virkelighed. Det har været motiverende at vide, at 11 mennesker havde brugt deres tid på at svare på mine mange spørgsmål. Derudover har deres grundige forklaringer, skarpe holdninger og sjove anekdoter været både inspirerende og interessante. Det har gjort arbejdet spændende.

Jeg vil også gerne takke de mennesker, som på anden vis har bidraget til processen. Familie og venner er kommet med opmuntring, når jeg kom med brok og ynke, og de har fejret det med mig, når der var grund til jubel. Særlig tak til Dorte, som var min general i krigen mod slåfejl og manglende kommaer. På Afdeling for Lingvistik, Aarhus Universitet skylder jeg stor tak til Jakob Steensig, der støttede mig med rige mængder af konstruktiv feedback og opmuntrende ros, og til Peter Bakker, der altid havde en reference i ærmet, når jeg stod og manglede den. Sidst, men ikke mindst, tak til Jakob Steensig, Hartmut Haberland og Jens Normann Jørgensen for opfordringen til at publicere mit arbejde og til sidstnævnte for hjælpen med redigeringsarbejdet.

Mia Madsen

Århus, oktober 2008

1. INDLEDNING

Mange danske sprogfolk og politikere er bekymrede for det danske sprogs fremtid. Nogle ser en fare i, at det danske sprog 'oversvømmes' af engelske gloser, og at danskerne efterhånden ikke kan tale 'ordentligt dansk' (se f.eks. Forespørgsel nr. F 35 2003). Men de fleste er enige om, at det største problem er, at dansk ser ud til at lide domænetab til engelsk. Det betyder, at danskere begynder at tale engelsk i situationer, hvor de tidligere talte dansk.

Men det sted, hvor det jo har størst betydning [at dansk bliver påvirket af engelsk], er der, hvor vi må tale om at dansk helt lider domænetab til engelsk. Det sker bl.a. i det videregående uddannelsessystem. Det sker også mange steder i erhvervslivet. (Første behandling af beslutningsforslag nr. B 56 2007, Ellen Trane Nørby, Venstre)

Det er mindre væsentligt at følge indvandringen af engelske låneord end at holde øje med de sprogbrugssituationer og domæner, der kan overgå fra at være dansksprogede til at blive engelsksprogede. Blandt sådanne domæner er de videnskabelige genrer. Det kan dokumenteres, at flere og flere forskere fortrinsvis eller udelukkende skriver på engelsk. (Lund et al. 2003: 10)

Som det sidste citat antyder, er forskning et af de områder, hvor domænetabet angiveligt er størst. Især inden for de naturvidenskabelige fag, hvor Jarvad (2001: 110) konkluderer, at "aktiviteten på dansk er så lille at det danske videnskabsprog stagnerer og dør ud." I dette arbejde undersøger jeg sprogvalget blandt en gruppe naturvidenskabelige forskere for at finde ud af, om denne bekymring over deres brug af engelsk er berettiget. Jeg inkluderer ikke undervisning i undersøgelsen, selv om Dansk Sprognævn (Notat om dansk sprogpolitik: 1) og Lund et al (2003: 28) mener, at den stigende brug af engelsk i de

videregående uddannelser øger risikoen for, at dansk ophører med at være et komplet sprog, dvs. et sprog der kan bruges til at tale om alle livets områder. Undervisning indeholder mange delelementer (klasseundervisning, gruppevejledninger, individuelle vejledninger, materialer osv.), og derfor kunne en undersøgelse af undervisningssprog have givet stof til et helt projekt i sig selv.

Både i Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik (2003) og i Lund et al. (2003: 23) anerkender man, at engelsk er en vigtig del af arbejdet med videnskaben, bl.a. fordi danske forskere er nødt til at forske og publicere på engelsk, hvis de vil være med i de internationale netværk. Men de ser også store ulemper ved brugen af engelsk, bl.a. at det bliver sværere for forskerne at formidle deres resultater til den danske befolkning. Dansk Sprognævn (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003) og Lund et al. (2003: 24) er derfor enige om, at der er brug for en sprogpolitik, der sikrer dansk som et komplet sprog, der også kan bruges i fagligt krævende sammenhænge. Hovedformålet med dette arbejde er ikke at undersøge de sprogpoltiske udspil som sådan, men at vurdere det grundlag, som diskussionen foregår på. Dette uddybes i problemstillingen nedenfor.

1.1 Problemstilling

Dansk Sprognævn (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003) og Lund et al. (2003) bekymrer sig for det danske sprogs fremtid, bl.a. fordi der bliver brugt meget engelsk inden for den naturvidenskabelige forskning. Jeg har valgt at beskæftige mig med de to punkter i denne bekymring, som handler mest om det danske sprogs fremtid og således kan siges at være vigtigst fra en sproglig vinkel. Andre bekymringer handler f.eks. om, hvordan brugen af engelsk påvirker kvaliteten og arten af forskningen (Lund et al. 2003: 23-24). De to bekymringer, jeg beskæftiger mig med her, er:

- 1) Dansk taber domæne til engelsk inden for naturvidenskaben. Det betyder, at dansk hører op med at være et komplet sprog, fordi forskerne hovedsagelig bruger engelsk i deres arbejde.
- 2) Formidling til danske lægfolk vanskeliggøres.

Mit formål med dette arbejde er at undersøge, om bekymringen er berettiget. Først vil jeg på et mere teoretisk niveau undersøge anvendeligheden af begreberne domæne og domænetab. Disse bliver flittigt brugt i den sprogpoltiske diskussion, der er opstået som følge af bekymringen over brugen af engelsk, men de bliver sjældent defineret særligt grundigt.

Den næste del af teksten er en empirisk undersøgelse, der søger at beskrive forskernes sprogvvalg:

- **I hvilke situationer og til hvilke formål bruger de henholdsvis dansk og engelsk?**
- **Hvilke faktorer påvirker og afgør sprogvvalget?**

Der er flere grunde til at gennemføre denne beskrivelse. For det første viser jeg, at forskerne rent faktisk bruger dansk til at tale om deres forskning, især når de skal formidle til den almindelige dansker. Dermed kan dansk altså stadig siges at være et komplet sprog. For det andet fortolker jeg beskrivelserne for at afdække følgende spørgsmål:

- **Kan forskning siges at være et domæne, og er det i så fald dette domæne, der bestemmer forskernes sprogvvalg?** Hvis forskernes sprogvvalg ikke er bestemt af domænet forskning, men af andre faktorer, som f.eks. samtalepartnerens sproglige kompetencer, kan man heller ikke tale om domænetab. Lige som den teoretiske diskussion af domænebegrebet søger min empiriske undersøgelse at afklare, om begrebet danner et godt

grundlag for den sprogpoltiske debat, eller om andre begreber er bedre til at forklare forskernes situation og dermed de forhold, som en sprogpolitik må tage højde for.

- **Kan forskernes sprogvvalg ændre sig, så de kun bruger engelsk, og dansk dermed hører op med at være et komplet sprog?** Jeg viser, at forskerne har gode grunde til at bruge henholdsvis dansk og engelsk, og at disse grunde ikke bare forsvinder. Det betyder, at de vil blive ved med at bruge både dansk og engelsk, og at dansk ikke holder op med at være et komplet sprog. Jeg undersøger også, om forskerne oplever en form for funktionel opdeling (diglossi) mellem engelsk og dansk, da en sådan opdeling kan være med til at vedligeholde sprogsituationen og sikre den fortsatte brug af begge sprog.

Hvis punkt 1) og 2) ovenfor ikke er gode beskrivelser af virkeligheden, kan det give et nyt blik på det danske sprogs situation nu og i fremtiden. Det betyder, at sprogfolk og politikere ikke behøver at være helt så bekymrede for, at dansk holder op med at være et komplet sprog, der kan bruges på alle områder. Det betyder også, at diskussioner om sprogpolitik får et andet grundlag, og at man bør overveje at udarbejde nogle nye anbefalinger.

1.2 Afhandlingens opbygning

Denne afhandling handler om de naturvidenskabelige forskeres valg mellem dansk og engelsk samt deres grunde til at vælge, som de gør. Undersøgelsen har en kvantitativ del, der viser, hvor meget forskerne bruger engelsk og dansk i deres publikationer, og en kvalitativ del, der undersøger sprogvvalget i både skrift og tale. Metodegennemgangen i kapitel 2 lægger ud med kort at forklare, hvordan jeg har opnået data til den kvantitative del.

Størstedelen af kapitel 2 begrundet mit valg af metode til den kvalitative undersøgelse. Her vil jeg kort sige noget om formålet med den kvalitative undersøgelse i forhold til mit overordnede formål. Det er en del af mit formål at *beskrive* de kriterier, som påvirker forskernes sprogvalg lige nu, og derudover at gennemføre en *fortolkning* af denne beskrivelse. Fortolkningen inkluderer også en form for *forudsigelse*, idet den vurderer, om det er sandsynligt, at forskernes sprogvalg vil ændre sig i fremtiden. Formålet med den kvalitative undersøgelse er derimod blot at give den beskrivelse, der ligger til grund for fortolkningen. Det er ikke formålet, at jeg ud fra mine relativt få data skal kunne forudsige, hvordan alle forskere i Danmark vælger mellem dansk og engelsk, og derfor har jeg heller ikke gennemført en meget stor og repræsentativ undersøgelse. I kapitel 2 siger jeg mere om, hvad dette har betydet, bl.a. for mit valg af informanter.

Som det vil fremgå af kapitel 2, har jeg valgt en kommunikationsetnografisk tilgang for at undersøge, hvordan forskerne vælger sprog i de sociale omgivelser, de befinder sig i. Det kunne også have været interessant at udføre en kritisk diskursanalyse af, hvordan man taler om brugen af engelsk i den sprogpoltiske debat, men det er der ikke plads til. I stedet har jeg valgt at undersøge nogle af de begreber og antagelser, der ligger til grund for debatten, nemlig domæne og domænetab. Dette gør jeg i kapitel 3. Da domænebegrebet almindeligvis bruges i beskrivelsen af sprogvalg, lægger kapitel 3 ud med at diskutere nogle begreber, der er grundlæggende for analysen af sprogvalg, og dermed også for min analyse. Afsnit 3.1 gennemgår begreberne 'emic' og 'etic', og jeg fastlægger, hvilken type analyse der sigtes efter i kapitel 4. Derefter definerer jeg *tosprogethed* i afsnit 3.2, idet dette er en forudsætning for sprogvalg. Jeg illustrerer også, hvordan sprogvalg over tid kan blive til sprogskift, hvis valget ændrer sig. I afsnit 3.3 diskuterer jeg begrebet sprogsamfund, der er centralt i kommunikationsetnografien, da man almindeligvis

undersøger sprogbrug og sprogvvalg inden for et sprogsamfund. Jeg argumenterer for, at sprogsamfund ikke er et optimalt begreb i forhold til min analyse. Afsnit 3.1 til 3.3 lægger altså grunden for undersøgelsens *hvilken, hvem, og hvor*: Hvilken slags analyse foretager jeg ('emic' eller 'etic'), hvem vælger sprog (de tosprogede), og hvor gør de det (almindeligvis inden for et sprogsamfund, men ikke i dette tilfælde). De næste afsnit skal hjælpe med at svare på spørgsmålet om, *hvorfor* forskerne vælger, som de gør. I afsnit 3.4 gennemgår jeg begreberne domæne og domænetab, og jeg diskuterer deres anvendelighed. Derefter præsenterer jeg en række andre faktorer, der er mere anvendelige i den form for analyse, som jeg vil gennemføre i kapitel 4. Herunder hører begrebet praksisfællesskab, der udgør et alternativ til begrebet sprogsamfund. Derudover præsenterer jeg Bourdieus feltbegreb og situationselementerne deltager, emne og stil. Til sidst gennemgår afsnit 3.6 begreberne diglossi og sociale netværk, da jeg kan bruge dem i vurderingen af sprogsituationens stabilitet.

Jeg indleder kapitel 4 med den kvantitative analyse af forskernes sprogbrug i publikationer, da politikernes, Dansk Sprognævns (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003) og Lund et al.s (2003) bekymringer i høj grad er baseret på data som disse. Derefter følger analysen af de kvalitative data, der uddyber og forklarer de mønstre, man kan se i den kvantitative analyse. Den kvalitative analyse omhandler også mundtlige situationer. Dem kan der ikke tages højde for, når man kun ser på publikationer. Kapitel 4 trækker tråde tilbage til kapitel 3 med henblik på at undersøge, hvilke af de opstillede begreber der fungerer som kriterier i forskernes sprogvvalg, og for at se om man kan tale om domæner, diglossi og stabilitet i forskernes sprogsituation.

Kapitel 5 er konklusionen, der opsummerer afhandlingens vigtigste punkter og svarer på spørgsmålene i problemstillingen. I kapitel 6 undersøger jeg, hvilke konsekvenser disse svar har

for de nogle af de anbefalinger, som Lund et al. (2003) har opstillet i forhold til en dansk sprogpolitik.

2. METODE

Da jeg ikke kan undersøge sproget blandt alle forskere i hele Danmark, har jeg begrænset mig til Det Naturvidenskabelige Fakultet på Aarhus Universitet (AU). Dette er hovedsagelig på grund af tilgængeligheden, men også fordi jeg ikke har fundet lignende undersøgelser foretaget her. Jarvad (2001) har undersøgt antallet af bøger og artikler publiceret på henholdsvis dansk og engelsk på Naturvidenskabeligt Fakultet ved Københavns Universitet (KU). Phillipson & Skutnabb-Kangas (1996) har udspurgt 83 af deres kolleger på Roskilde Universitetscenter (RUC) om deres kompetence i dansk og engelsk, deres brug af engelsk og dansk i publikationer, sprogvælg til konferencer og deres holdning til sprogpolitik og den udbredte brug af engelsk (Phillipson & Skutnabb-Kangas 1996: 35). I den kvantitative del af analysen (afsnit 4.1) sammenligner jeg publikationstallene for AU med dem i Jarvad (2001) for at se, om situationen er den samme på AU og KU. Derefter vil jeg i den kvalitative del undersøge, hvad der ligger bag tallene, dvs. hvorfor forskerne vælger, som de gør, herunder også i det talte sprog, som ikke undersøges af Jarvad (2001). Denne del af undersøgelsen stiller mange af de samme spørgsmål som Phillipsons og Skutnabb-Kangas' undersøgelse. Deres undersøgelse synes dog at have fokus på den negative indflydelse, som brugen af engelsk kan have på forskningen og det danske sprog. Jeg har valgt en mere positiv tilgang, hvor jeg åbent undersøger forskernes grunde til at vælge dansk og engelsk, idet jeg som udgangspunkt ikke mener, at brugen af engelsk er 'farlig'.

Selv om Phillipson & Skutnabb-Kangas (1996) har et lidt andet fokus i deres undersøgelse, er flere af deres resultater dog relevante i forhold til, hvad jeg kan forvente at finde i min egen undersøgelse. F.eks. finder de, at de naturvidenskabelige forskere bruger engelsk i publikationer og til konferencer, og at de selv mener at være gode til engelsk og ikke har nogen

problemer med at skrive på dette sprog. Forskerne opfatter engelsk som et naturligt sprog at bruge i videnskaben, og de ser ikke engelsk som en trussel mod dansk (Phillipson & Skutnabb-Kangas 1996: 36-37). Ud over at spørge til publikationer og konferencer har jeg også spurgt mine informanter, hvilket sprog de bruger i situationer som den daglige samtale med kollegerne og foredrag for lægfolk. Phillipson & Skutnabb-Kangas (1996) ser ikke på disse situationer, hvilket er ærgerligt, da der her er en god chance for, at forskerne bruger dansk. Jeg har spurgt til kompetence og holdninger, men også andre faktorer, som f.eks. samtalepartner og emne, der kan påvirke sproget. Især samtalepartner er relevant, da jeg finder det meget sandsynligt, at forskerne vil vælge at tale dansk med danske samtalepartnere (se Preisler 2002: 15-16).

2.1 Den kvantitative undersøgelse

Når sprogfolk og politikere bekymrer sig om brugen af engelsk inden for naturvidenskaben, er det ofte baseret på tal over, hvor meget forskerne publicerer på henholdsvis dansk og engelsk. Derfor indleder jeg analysen i kapitel 4 med en kvantitativ gennemgang af, hvor meget de naturvidenskabelige forskere på AU har brugt de to sprog i deres publikationer i 2006 og 2007. Via informationskontoret på AU (Steffen Longfors) har jeg fået et dataudtræk fra PURE. PURE står for **P**ublication&**R**earch Platform og er et webbaseret system, som universitetet bruger til registrering af bl.a. forskningspublikationer og forskningsformidlingsaktiviteter (PURE 2008). Steffen Longfors har lavet et skema til mig, der viser, hvor meget Det Naturvidenskabelige Fakultet har publiceret på henholdsvis dansk, engelsk og andre sprog i 2006 og 2007. Skemaet er delt op i forskningspublikationer og formidlingspublikationer. Tallene i den kvantitative undersøgelse siger kun noget om, hvor meget forskerne bruger dansk og engelsk i den skriftlige del af deres arbejde. I mine interviews har jeg også spurgt

informanterne om, hvilket sprog de bruger, når de taler til henholdsvis fagfæller og lægmænd. Det kan altså både være konferencer med fagfæller, den daglige kommunikation med kollegerne og foredrag til f.eks. Åbent Hus eller på Folkeuniversitetet. Sådanne situationer og arrangementer nævnes ikke af Lund et al. (2003), og jeg finder det meget sandsynligt, at forskerne bruger dansk i mange af disse situationer. Hvis man ikke kun ser på skriftlig formidling, er der altså sandsynligvis flere situationer, hvor forskerne bruger dansk til at tale om deres fag.

2.2 Den kvalitative undersøgelse

Formålet med den kvalitative undersøgelse er at klargøre kriterierne for det sprogvvalg, der ligger bag de kvantitative data, og at beskrive og forklare sprogvvalget i de situationer, der ligger ud over publikationerne. Jeg vil altså undersøge, hvilke mønstre der er i forskernes sprogbrug, og hvordan de kan forklares. Dermed kan min undersøgelse siges at tage en kommunikationsetnografisk retning, da formålet med en kommunikationsetnografisk undersøgelse netop er at beskrive, hvilke mønstre der er i sprogbrogen, og se på, hvordan den forholder sig til den sociokulturelle kontekst (Saville-Troike 1989: 1, 11). For at opnå disse mål benytter man etnografiske metoder som observation, interviews og deltagelse i den undersøgte gruppes aktiviteter (Saville-Troike 1989: 4, 117-129). I disse metoder går man til stoffet med stor åbenhed. Man kan ikke vide på forhånd, hvad man finder, og man kan derfor heller ikke presse data ned i kategorier på forhånd. Man må vente og se, hvad der viser sig. Jeg har således gennemført en eksplorativ undersøgelse, hvor jeg åbent har undersøgt, hvilke kriterier der påvirker forskernes sprogvvalg. Jeg havde på forhånd en liste med kriterier, som muligvis kunne spille ind, men jeg havde ikke nogen hypotese om, hvilke der rent faktisk spillede en rolle, eller hvilke der betød mest. Denne tilgang til data kan

relateres til begreberne 'emic' og 'etic', der er centrale i kommunikationsetnografien. Disse begreber og deres relevans for min analyse diskuterer jeg yderligere i afsnit 3.1. Derefter undersøger afsnit 3.2 begrebet sprogsamfund, der ligeledes er vigtigt i kommunikationsetnografien.

2.2.1 Metodevalg: Det kvalitative forskningsinterview

Både observation, interview og deltagelse kan bruges som metoder til dataindsamling i en kommunikationsetnografisk undersøgelse. På grund af tidsrammen har jeg ikke haft mulighed for at deltage i eller foretage udførlige observationer af forskernes arbejde for derefter at analysere, hvilke faktorer der indgik i hvilke situationer, og hvordan faktorerne har påvirket sproget. Dermed var interviewet tilbage som mulighed. Derudover var det også muligt at bruge et spørgeskema, som Phillipson & Skutnabb-Kangas (1996: 35) gjorde i deres undersøgelse. Der er flere fordele ved at anvende spørgeskemaer. Det er nemmere at håndtere data og sammenligne informanternes svar, og dermed giver spørgeskemaer bedre grundlag for statistiske beregninger. Derudover kan man spare tid, fordi der ikke er interviews, der skal transskriberes. Formålet med min undersøgelse er ikke at forudsige noget om alle forskeres sprogvælg, og derfor er det ikke nødvendigt med en repræsentativ gruppe af informanter. Dermed er der ikke grundlag for statistik, og jeg ville således ikke kunne udnytte spørgeskemaernes fordel. Derudover er der nogle ulemper ved spørgeskemaer, som man kan undgå ved at anvende det kvalitative forskningsinterview. Problemet er, at svarmulighederne på et spørgeskema som regel er begrænsede. Der er måske fem svarmuligheder til hvert spørgsmål, men det er ikke sikkert, at nogen af dem helt dækker det, som informanten ville svare, hvis han eller hun fik mulighed for at fortælle noget mere. Derfor vil svarene i en spørgeskemaundersøgelse altid være usikre, og man bør

supplere dem med andre undersøgelser (Preisler 1999: 21). Man kan altså blive nødt til f.eks. at tage ud og interviewe personen bagefter for at få vedkommende til at uddybe nogle af sine svar. I forhold til min tidsramme ville det ikke være hensigtsmæssigt først at sende spørgeskemaer ud og derefter gennemføre interviews for at afklare nogle af svarene.

I modsætning til spørgeskemaerne har man i et interview mulighed for at få informantens svar uddybet med det samme. Denne fordel opnås i og med, at et forskningsinterview er forholdsvis åbent og ustruktureret (Kvale 1997: 129). Interviewpersonerne er ikke begrænsede eller styrede af bestemte spørgsmål i en bestemt rækkefølge, og de kan udbrede sig mere om de enkelte emner. I et interview ville jeg således bedre kunne forfølge og få uddybet de sider af sprogvalget, som informanterne selv finder væsentlige. Jeg har således valgt det kvalitative forskningsinterview som metode, fordi denne metode vil give de bedste data til min analyse. Jeg var ikke bekymret over at skulle bruge tid på at transskribere, da jeg har erfaring med denne form for transskription fra Tillægsuddannelsen på Danmarks Journalisthøjskole. Herfra havde jeg også erfaring med at udføre interviews og var derfor ikke bange for at kaste mig ud i det.

2.2.2 Valg af interviewpersoner

Det er ikke formålet med denne undersøgelse at samle en stor og repræsentativ gruppe for på baggrund af deres svar at kunne forudsige, hvordan alle forskere i Danmark vælger mellem dansk og engelsk (jf. afsnit 1.2). Hvis undersøgelsens formål havde været at forudsige noget om alle de naturvidenskabelige forskeres sprogvalg, ville jeg have haft brug for et større antal personer som baggrund for statistiske generaliseringer (Kvale 1997: 108). Mit formål er kvalitativt at beskrive en gruppe forskeres sprogvalg, og derfor er det nok med færre informanter. Som udgangspunkt har jeg interviewet 10 forskere fra Det

Naturvidenskabelige Fakultet ved AU. Dette antal var lille nok til, at jeg kunne overkomme opgaven, men stort nok til at give mig et godt billede af, hvordan forskerne vælger sprog.

Min undersøgelse skal ikke give baggrund for statistiske generaliseringer, og derfor går jeg ikke efter en generel repræsentativitet. Mine interviewpersoner er ikke nødvendigvis repræsentative for alle de naturvidenskabelige forskere på AU mht. fag, køn, alder osv. Jeg kunne altså i princippet have valgt hvem som helst af de naturvidenskabelige forskere på AU som interviewpersoner. Dog har jeg sørget for, at alle fag på Det Naturvidenskabelige Fakultet er repræsenteret, bortset fra Steno Institutet, da dette er mere videnskabsteoretisk end egentligt naturvidenskabeligt (Institut for videnskabsstudier 2008).

For at indsnævre feltet har jeg udeladt ph.d.er og kun medtaget færdiguddannede forskere. Jeg har også udeladt udenlandske forskere, da de ikke nødvendigvis har muligheden for at vælge dansk som sprog, og jeg netop er interesseret i, hvorfor forskere, der har muligheden, ikke altid benytter sig af den. Ifølge Preisler (1999: 21) skal man håndplukke informanter, der er 'eksperter' i deres egen subkultur. Jeg havde altså brug for 'eksperter i at vælge mellem dansk og engelsk i den naturvidenskabelige forskningsverden.' I mit første interview, der fungerede som pilotundersøgelse, spurgte jeg interviewpersonen IP1 (Interviewperson 1), om han havde nogen forslag til, hvem jeg ellers kunne interviewe, dvs. om han kendte nogen, der havde tænkt over sproget. Han svarede, at han ikke troede, at der er så mange, der tænker over det. På den baggrund har jeg konkluderet, at alle forskere kan betegnes som sprogvalgseksperter, simpelthen fordi de vælger sprog hver dag. Jeg er mest gået efter interviewpersoner, der har foretaget skriftlig eller mundtlig populærvideenskabelig formidling på dansk. For det første var jeg sikker på, at de bruger dansk i disse tilfælde, og dermed kunne jeg spørge om deres grunde til at bruge dansk. Desuden regnede jeg med, at de ville være mere

åbne over for mig og mit projekt, idet de er vant til at tale med ikke-fagfæller.

Bortset fra disse kriterier valgte jeg mine informanter relativt tilfældigt. Dette betød, at enkelte af informanterne adskilte sig lidt fra de andre, selv om de fleste dog levede op til alle mine kriterier. IP2 faldt lidt imellem gruppen af danske og gruppen af udenlandske forskere, idet han har levet en stor del af sit liv i et engelsktalende land og derfor ser engelsk som sit modersmål og dansk som sit andetsprog. Jeg har dog valgt at beholde ham i undersøgelsen, fordi han bruger dansk i mange af de samme situationer som de forskere, der har dansk som modersmål, og altså ikke adskiller sig væsentligt fra dem. IP10 passede heller ikke helt ind, da han ikke forsker mere, men kun underviser (jf. indledningen). Han kunne heldigvis henvise mig til en kollega fra samme fag, som forsker. Jeg gennemførte dog interviewet med IP10, og dermed endte antallet af interviews på 11.

2.2.3 Interviewguiden og interviewsituationen

Et kvalitativt forskningsinterview skal være åbent og ustruktureret. Derfor opstiller man ikke en liste med specifikke spørgsmål, men en interviewguide, der angiver, hvilke emner man skal have afdækket, og eventuelt forslag til spørgsmål til de enkelte emner (Kvale 1997: 133). På Tillægsuddannelsen erfarede jeg, at jeg nemt bliver for bundet af spørgsmålene, hvis jeg skriver dem ned. Samtidig har jeg også prøvet at sidde og være blank, fordi jeg ikke havde skrevet et eneste spørgsmål ned. Derfor skrev jeg enkelte spørgsmål ned på interviewguiden, især mere overordnede spørgsmål, som kunne starte snakken om de enkelte emner.

Efter mit første interview reviderede jeg guiden. Jeg tilføjede nogle af de begreber, som IP1 brugte, og situationer, som jeg ikke havde haft med. Derudover ændrede jeg ordlyden af nogle spørgsmål, som ikke havde fungeret. Der endte med at være ganske mange spørgsmål på guiden, måske også flere end der

bør være på en interviewguide. Men efter ganske få interviews havde jeg lært guiden udenad, og jeg havde opbygget en rutine, hvor jeg langt fra brugte alle spørgsmålene, men kun de mere overordnede. Efterhånden som jeg opbyggede erfaring, blev jeg også bedre til at løsrive mig fra guidens rækkefølge af spørgsmål. I et kvalitativt interview er det vigtigt at være til stede og lytte til, hvad informanten siger, og spørge ind til det (Gladwin 1989: 25). Det kan være svært, når man i bagehovedet tumler med spørgsmål som *Hvad mangler jeg at spørge om? Har jeg fået afdækket det her område godt nok? Hvordan forholder hans udsagn sig til det, de andre har sagt?* osv. Både denne form for 'fravær' og løsrivelsen fra guiden har nogle gange medført, at jeg har glemt at spørge en informant om noget, jeg spurgte de andre om. F.eks. glemte jeg at spørge IP7 om, hvilket sprog han bruger, når han skriver ansøgninger. Jeg har dog et dækkende billede af det område fra de andre IP'er, og derfor har jeg ikke forfulgt det. Jeg har foretrukket at lade folk snakke om det, de lod til at have mest at sige om, fordi dette ligger bedst i tråd med forskningsinterviewets åbne tilgang til stoffet.

Interviewenes kvalitet afhang ikke kun af, hvor meget jeg kunne løsrive mig fra interview-guiden den pågældende dag, men også af, hvordan jeg havde det med interviewpersonen. Jeg havde nemmere ved at få gode interviews med dem, som var meget åbne og virkede selvsikre. Et par af informanterne virkede lidt usikre, og jeg fik en fornemmelse af, at de troede, at jeg forventede bestemte svar, og at de derfor var bange for at svare forkert. Deres usikkerhed gjorde, at jeg gerne ville 'fikse' situationen og komme tilbage på sikker grund. Dette gjorde blandt andet, at jeg så netop kom til at fiske efter bestemte svar, fordi et velkendt svar ville få mig til at føle mig mere sikker. Dette var især tilfældet med mit interview med IP2, da interviewet med IP1 havde fungeret rigtig godt, og jeg ville gerne have, at det skulle gå lige sådan med det andet interview. Som regel var der dog en fin kemi mellem mig og

interviewpersonerne, hvilket resulterede i en stor mængde spændende data. Jeg har transskriberet alle interviewene for at gøre dem mere tilgængelige i analysearbejdet.

2.2.4 Beslutningstræer

Beslutningstræer er modeller, der viser, hvilke kriterier en person går igennem for at nå frem til et bestemt valg. Min undersøgelse handler om, hvordan forskerne træffer valget mellem engelsk og dansk. Derfor er beslutningstræet en god metode til at opsummere data. Man tegner modellerne på baggrund af de data, man kommer frem til ved brug af etnografiske feltarbejdsmetoder som det kvalitative interview (Gladwin 1989: 8), og derfor går de fint i spænd med resten af min undersøgelsesmetode (se afsnit 2.2.1).

Man bruger beslutningstræerne til både at beskrive og forudsige, hvordan beslutningstagere træffer deres valg. Efter hvert interview tegner man et træ, der viser de kriterier, som påvirker interviewpersonens valg. Når man har gennemført en række interviews og tegnet de tilhørende træer, kan man tegne et samlet træ for hele gruppen (se mere om dette i Gladwin 1989: 28-44). Dette samlede træ kan man bruge til at forudsige, hvordan andre individer i gruppen træffer deres valg, men så skal man først teste træet på en ny gruppe personer. Mit formål med undersøgelsen har kun været at beskrive og ikke forudsige forskernes sprogvvalg. Derfor har jeg ikke testet mit samlede træ på en ny gruppe. Mit samlede træ kan heller ikke rumme alle kriterierne fra de individuelle træer, sådan som Gladwin (1989) foreskriver. Det skal blot ses som en form for opsummering af de kriterier, som har været mest gennemgående i de individuelle træer. Derfor har jeg heller ikke tjekket alle beslutningskriterierne fra de foregående informanter, når jeg sad over for en ny informant, selv om Gladwin (1989: 33-36, 45) anbefaler, at man gør det, hvis man skal tegne et samlet beslutningstræ. Jeg har ofte foreholdt mine informanter de

udsagn, som andre informanter var kommet med, og spurgt dem, hvad de mente om det. Men jeg har ikke gjort det slavisk, som Gladwin (1989) foreslår, da det ville komme til at minde for meget om et spørgeskema, hvor man tjekker forskellige kriterier af. I stedet har jeg valgt at bibeholde det kvalitative interviews forholdsvis åbne og ustrukturerede natur.

Det samlede træ indgår som figur 6 i afsnit 4.2.1, hvor jeg fortæller mere om træet, og hvordan det skal læses. Andre lingvister har også benyttet sig af beslutningstræer i en eller anden form, se f.eks. Sankoff (1980: 36), Rubin (1968: 109) og Meyerhoff (2006: 118-119).

2.2.5 Metodediskussion

De foregående afsnit har beskrevet, hvordan jeg har indsamlet data til den kvalitative undersøgelse af forskernes sprogvvalg. Dette afsnit forholder sig til to problemer, der kan være med den form for data og analyse, som jeg benytter. Det første problem bunder i, at min analyse af de indsamlede data kan siges at være en indholdsanalyse. Det betyder, at analysen forholder sig til indholdet af forskernes udsagn, uden at jeg har foretaget semantiske, pragmatiske eller konversationsanalytiske analyser af den kommunikation, der er foregået mellem mig og informanterne. Her kan begreberne 'experimenter effect' og 'observer's paradox' spille ind (Mesthrie et al. 2000: 93, Labov 1972a: 61). Det indebærer, at man som sprogforsker ofte, uden at ville det, påvirker sine informanter, så de data, man får, ikke er helt dækkende. Således består mine data ikke af informanternes tanker om sprogvvalg, kompetencer og holdninger, men af deres udsagn om disse tanker. Udsagnene er påvirket af mig, mine spørgsmål og hele interviewsituationen. Jeg har dog søgt at mindske 'the experimenter effect' på forskellige måder, bl.a. ved at vælge det åbne, kvalitative interview, hvor informanten er mere fri til selv at fortælle. Jeg har stillet åbne spørgsmål, der ikke ledte informanterne i en

bestemt retning, og har ladet dem tale meget om de emner, som de selv lod til at finde mest interessante. På den måde har informanterne til en vis grad fået lov til at styre interviewet. Samtidig har jeg søgt at spille rollen som 'interviewer som elev', hvilket er endnu en strategi, man kan anvende for at få informanten til at føle sig fri til at tale (Mesthrie et al. 2000: 93). Idet jeg således har forsøgt at mindske den indflydelse, jeg som forsker har haft på mine data, kan det forsvares, at jeg efterfølgende har ladet indholdet af interviewene være det fremtrædende i analysen. Informanterne er kommet med udsagn, som er yderst relevante for min problemstilling, og i forhold til denne er det vigtigere at analysere udsagnenes indhold end den interaktion, hvori udsagnene er kommet frem.

Det andet problem, der kan være i forbindelse med mine data, er, at der er tale om rapporteret sprogbrug. I den kvantitative undersøgelse arbejder jeg med faktisk sprogbrug i forbindelse med skriftlige publikationer, idet tallene viser, hvor meget forskerne på AU har udgivet på henholdsvis dansk og engelsk i 2006 og 2007. Her kan jeg altså se, hvilke sprog der er brugt. I den kvalitative undersøgelse, derimod, arbejder jeg med rapporteret sprogbrug. Informanterne fortæller, hvornår de bruger hvilke sprog, men jeg observerer ikke de situationer, de fortæller om. Det er altså muligt, at informanternes svar ikke stemmer overens med virkeligheden, f.eks. hvis de ikke er bevidste om bestemte holdninger eller adfærd. Nogle holdninger er tilgængelige i bevidstheden, mens andre er underbevidste (Labov 1972a: 123). Samtidig har nogle holdninger og handlinger 'overt prestige', hvilket betyder, at de er politisk korrekte inden for informantens samfund, og han eller hun vil derfor være villig til at fortælle om dem. Andre har 'covert prestige' og er måske vigtige for informanten, men han eller hun vil ikke rapportere dem, fordi de går imod samfundets normer (Mesthrie et al. 2000: 92). Man kan altså forvente, at informanten i et interview kun vil rapportere den adfærd og de holdninger, som vedkommende er bevidst om, og som er

accepterede i samfundet. Umiddelbart lader 'covert' prestige ikke til at være et problem i mine data. Som det vil fremgå af analysen (afsnit 4.2.6.3) repræsenterer forskerne et kontinuum af holdninger, og der synes således ikke at være holdninger, som de er bange for at udtrykke. Flere af dem virker meget bevidste om deres holdninger til brugen af dansk og engelsk inden for deres fag. Med hensyn til ubevidst adfærd er der meget høj grad af overensstemmelse mellem forskernes beskrivelser af, hvornår de bruger hvilket sprog. Dette indikerer, at der ikke ligger ubevidste mønstre gemt, som kan ændre det billede, der tegnes i analysen. Ifølge Preisler (1999: 18) er det irrelevant, om informanternes udsagn om holdninger og adfærd stemmer overens med virkeligheden ”- det vigtige er de holdninger og den oplevelse af virkeligheden som svarene repræsenterer.” Hvis forskerne oplever, at de bruger et sprog af en bestemt grund, så er det sådan, de oplever virkeligheden, og dermed bliver det sandt for dem.

3. TEORIER OM SPROGVALG

Jeg vil opklare, om bekymringen over brugen af engelsk i naturvidenskaben er berettiget, og om den sprogpoltiske diskussion foregår på et godt grundlag. For at svare på disse spørgsmål er jeg nødt til at undersøge forskernes brug af dansk og engelsk, og kapitel 2 beskrev, hvordan jeg har indsamlet data til denne undersøgelse. Formålet med kapitel 3 er at lægge det teoretiske grundlag for analysen af data. Kapitlet lægger ud med en gennemgang af begreberne 'etic' og 'emic', der kan anvendes til at beskrive den proces, hvor man bruger den teoretiske baggrund som et redskab til at undersøge data for at komme frem til analysens resultater. Som det fremgår af kapitel 1 og 2, er hensigten med analysen at beskrive og forklare de naturvidenskabelige forskeres valg mellem dansk og engelsk. Tosprogethed er en forudsætning for sprogvalg, og derfor vil afsnit 3.2 undersøge, om forskerne er tosprogede. Jeg illustrerer også, hvordan sprogvalg og sprogskift er tæt forbundet. Afsnit 3.3 diskuterer begrebet sprogsamfund, idet de fleste kommunikationsetnografiske undersøgelser bruger dette som ramme om den sprogbrug, de undersøger. Derefter bevæger kapitlet sig videre til begreberne domæne og domænetab. Sprogfolk og politikere har brugt disse begreber til at beskrive forskernes sprogvalg og den udbredte brug af engelsk i publikationer, men som regel gør de ikke særlig meget ud af at definere begreberne. Derfor undersøger afsnit 3.4, hvad begrebet domæne dækker over, og jeg diskuterer dets anvendelighed. I afsnit 3.5 præsenterer jeg en række begreber, som jeg anvender i analysen af forskernes sprogvalg i kapitel 4: praksisfællesskaber, Bourdieus feltbegreb og elementer i kommunikationssituationen. Disse begreber tager højde for den sociale kontekst, som forskerne befinder sig i. Begreberne illustrerer jeg i figur 1. Ved at placere taleren i den markerede boks i midten viser figuren, at taleren er det centrale punkt i sprogvalgssituationen, for det er ham eller hende, der træffer

valget. Taleren påvirkes både af nogle indre faktorer (ordene i den midterste kasse), men også af ydre faktorer. Disse er repræsenteret af de andre kasser i figuren, og pilene ind mod taleren viser påvirkningen. Indholdet af de fire ydre kasser forklares i afsnit 3.5. De to øverste kasser symboliserer den bredere sociale kontekst, som sproget foregår i, mens de to nederste illustrerer, hvordan elementer i samtalsituationen påvirker talerens sprogvvalg.

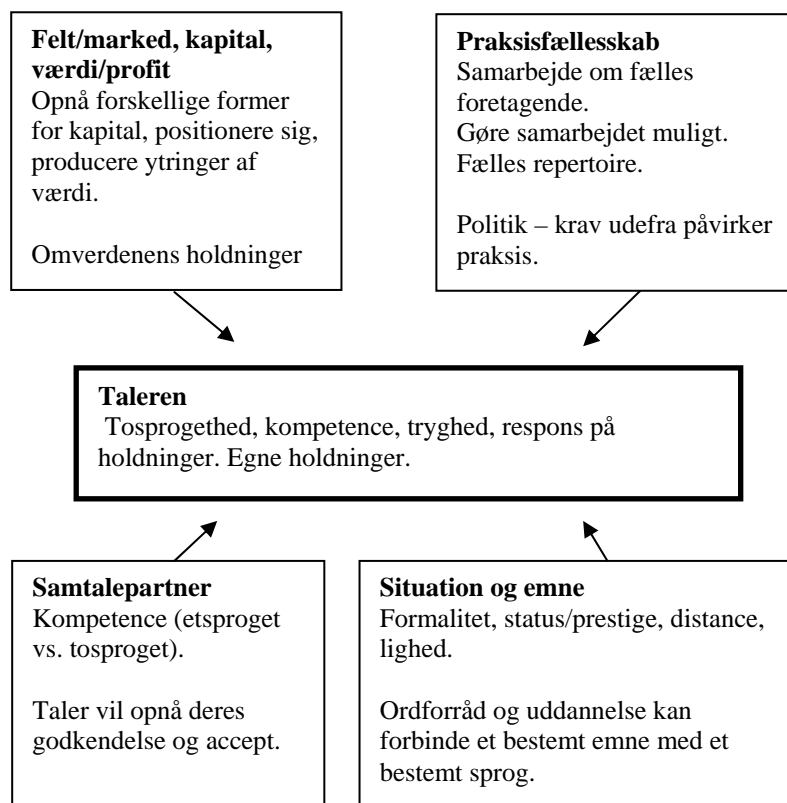
Jeg afslutter kapitel 3 med at præsentere begreberne diglossi og sociale netværk, der kan påvirke sprogskifteprocessen ved enten at bremse eller fremme den.

3.1' Emic' og 'etic'

Begreberne 'emic' og 'etic' er afledt af 'phonemic' og 'phonetic' og bruges på en tilsvarende måde, men i andre dele af den sproglige analyse (Pike 1967: 37). I en fonetisk analyse af et sprog beskriver man sproget forskellige lyde. I en fonemisk analyse tager man kun de lyd kategorier med, som har en betydningsadskillende funktion for dem, der taler sproget. Man kan altså sige, at 'etic' kategorier omfatter alle de foreliggende muligheder, mens 'emic' kategorier er dem, som giver mening for sprogbrugerne. Hymes (1972: 58-65) opstiller på samme måde de 'etic' kategorier, som kan være relevante dele af kommunikation. Det drejer sig f.eks. om situationen, deltagerne, formålet, tonen, beskedens form og indhold osv. Kategorierne er kendt under navnet SPEAKING, hvor hvert bogstav står for en af kommunikationens dele (f.eks. er S = setting, scene). Med denne liste som udgangspunkt kan man undersøge, hvilke af kategorierne der rent faktisk er relevante for en bestemt gruppe sprogbrugere, dvs. 'emic'.

Det første 'etic' udgangspunkt for min undersøgelse var en lang liste med sprogvvalgs kriterier, som jeg havde opstillet ud fra forskellige teorier. Denne liste har jeg senere skåret ned til de

Figur 1: Faktorer i sproget (Inspireret af Quell 1997: 59)

faktorer, som jeg forventer vil være relevante i analysen. Disse faktorer er illustreret i figur 1, der således kan sige at udgøre en mellemposition mellem denne første liste med 'etic' faktorer og de faktorer, som i analysen vil vise sig at have betydning for forskerne og dermed være 'emic'. Ifølge både Hymes (1972: 51) og Pike (1967: 38, 40) er 'etic' kategorier et vigtigt input til beskrivelsen af et system (f.eks. sprog, sprogbrug, kultur), idet de giver en ide om, hvad man skal lede efter. 'Etic' kategorier udgør også en terminologi, der kan bruges til at registrere de ting, man opdager. Et eksempel er et fonetisk alfabet inden for

fonetikken. Således udformede jeg min interviewguide (jf. afsnit 2.2.3) ud fra min viden om de faktorer, som muligvis kunne påvirke forskernes sprogvvalg.

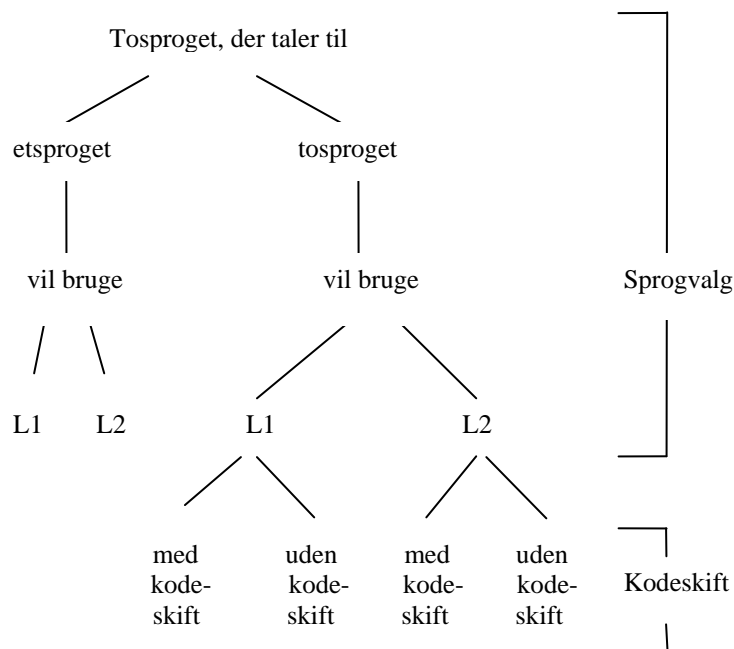
En 'etic' tilgang til analysen giver altså et sted at begynde, men den er ikke tilstrækkelig. Med 'etic' kategorier ser man systemet udefra. 'Emic' repræsenterer et andet synspunkt, hvor man ser systemet indefra. Det indebærer, at man skal søge at forstå de mennesker, som agerer i systemet, og deres grunde til at handle, som de gør. Sådanne 'emic' kategorier eller kriterier kan ikke forudsiges, men skal opdages og bestemmes under analysen af det system, man undersøger (Pike 1967: 37-38). Dermed bliver en 'emic' tilgang til analysen central i den kommunikationsetnografiske metode, der som nævnt i afsnit 2.2 lægger stor vægt på en åben tilgang til stoffet. En 'emic' analyse af data er da også det endelige mål med en kommunikationsetnografisk undersøgelse (Saville-Troike 1989: 130). For at foretage en sådan analyse af mine data har jeg ledt efter de sprogvvalgs-kriterier, som er vigtige for forskerne selv. Det har jeg blandt andet gjort ved at vælge det kvalitative interview som metode og lade forskerne selv fortælle om, hvad de oplever som kriterier for sprogvvalg (jf. dog afsnit 2.6 – jeg kan ikke få direkte adgang til deres tanker, kun til deres udtryk for disse tanker).

Gennem en 'emic' analyse kan man opnå en forståelse for en kultur eller et samfund og de personer, der agerer deri. En 'emic' analyse er essentiel, hvis man vil have et solidt grundlag for at udarbejde en god sprogpolitik, fordi denne må tage hensyn til de sociale rammer, der påvirker sprogvvalget (Ammon 2006: 19). En 'emic' analyse handler om at forstå individer, og således vil dette kapitel i afsnit 3.5 præsentere sprogvvalgsteorier, der sætter sprogbrugeren og dennes sociale kontekst i fokus.

3.2 Tosprogethed

For at man kan tale om sprogvvalg, er sprogbrugerne nødt til at være tosprogede, idet der skal være mindst to sprog at vælge imellem. Dette er illustreret i figur 2, ved at taleren øverst er karakteriseret som tosproget.

Figur 2: Sprogvalg og kodeskift (Grosjean 1982: 129)

Figuren viser desuden skellet mellem sprogvvalg og kodeskift. Termen sprogvvalg betegner, hvilket sprog man vælger at bruge i en bestemt situation. Kodeskift er vekslen mellem to sprog inden for den samme ytring eller samtale. Som figuren viser, er kodeskift kun muligt, når tosprogede taler sammen. Jeg beskæftiger mig udelukkende med sprogvvalg. For det første er det sprogvvalget og ikke kodeskift, som sprogfolk og politikere

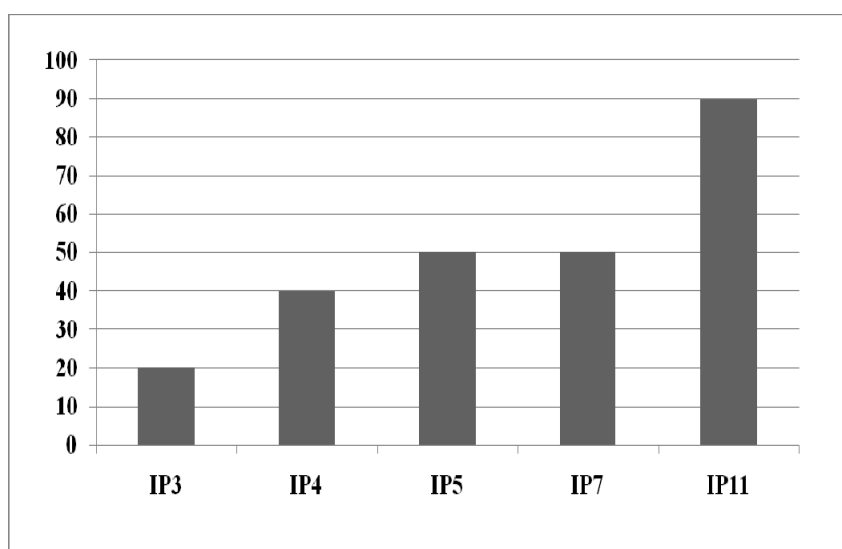
bekymrer sig om, og som de mener kan føre til domænetab. For det andet mener forskerne ikke selv, at de kodeskifter. De bruger engelske låneord, men bruger dem i danske sætninger (se afsnit 4.2.4.2).

Eftersom sprogvvalg forudsætter tosprogethed, er jeg som grundlag for min undersøgelse nødt til at slå fast, at forskerne er tosprogede. I denne afhandling ser jeg kun på dansk-engelsk tosprogethed, fordi det er forholdet mellem engelsk og dansk, der vækker størst bekymring hos sprogfolk og politikere. Mange af forskerne kan sagtens være fler- eller tosprogede med andre kombinationer, f.eks. hvis de har studeret eller været ansat i Frankrig eller Tyskland, men det ser jeg bort fra her. Der findes i litteraturen en lang og detaljeret diskussion om definitioner af tosprogethed. De senere års sociolingvistik (Karrebæk 2007) samler sig dog fortrinsvis om den forståelse, at tosprogede personer er personer, der i deres hverdag møder og har behov for to sprog.

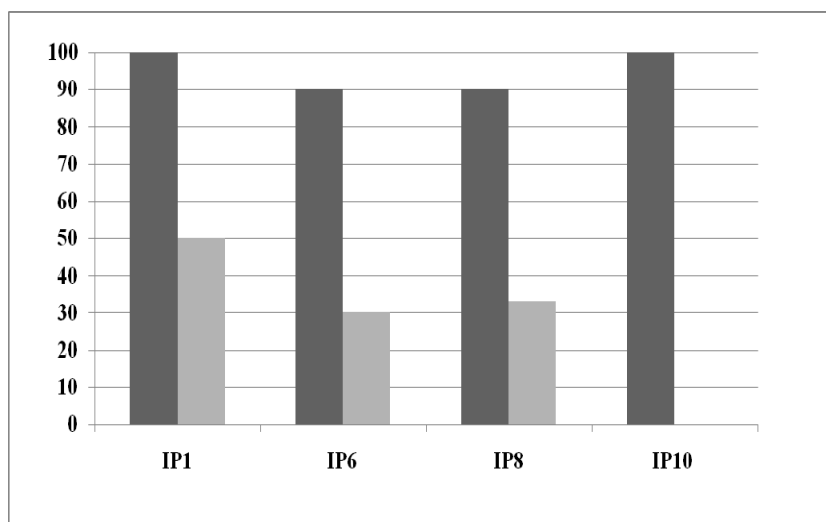
Jeg har spurgt mine informanter om deres brug af dansk og engelsk i hverdagens arbejde, og de har prøvet at sætte tal på det. Fem af forskerne svarede på, hvor meget de samlet set bruger engelsk i deres hverdag, dvs. både i skriftlige og mundtlige aktiviteter. Dette er illustreret i figur 3.

Figuren skal læses sådan, at IP3 bruger engelsk i 20 % af sit arbejde, mens hun bruger dansk i de sidste 80 %. For IP11 er det 90 % engelsk og 10 % dansk. De fire andre forskere, der svarede på spørgsmålet, gav svar for henholdsvis det skriftlige og det mundtlige arbejde. Dette er illustreret i figur 4, hvor de mørkegrå søjler repræsenterer skrift og de lysegrå repræsenterer tale. Figur 3 og 4 viser, at forskerne bruger både dansk og engelsk og dermed kan siges at være tosprogede i forhold til kriteriet.

Figur 3: Fem forskeres samlede brug af engelsk

Figur 4: Fire forskeres brug af engelsk i skrift og tale

Sprogvalg kan med tiden blive til sprogskift, hvis valget mere og mere går i samme retning. Tosprogethed er en forudsætning for sprogvalg og derfor også en forudsætning for, at et sprogskift kan finde sted. Tandefelt (1988: 17) beskriver sprogskifteprocessen med en formel, der angiver, hvordan et sprog (A) kan miste sin funktion for et individ eller et samfund, der i stedet vælger at bruge et andet sprog (B):

Figur 5: Sprogskifteformelen (Tandefelt 1988: 17)

$$A > Ab > AB > Ba > B$$

I det første stadium af sprogskiftet anvendes kun det ene sprog (A), mens sprog B i det følgende kommer til som et sprog, der bruges i visse situationer. I midten af forløbet bruges A og B lige meget, men til forskellige formål. Derefter bruges A mindre og mindre, typisk kun af ældre mennesker, og til sidst er B det eneste sprog, der bruges. Formelen siger ikke noget om, hvor længe stadijerne varer (Tandefelt 1988: 17). Selv om forskerne i min undersøgelse med deres brug af dansk og engelsk kan siges at befinde sig omkring midten af formelen, er det ikke sikkert, at de skifter helt over til engelsk. Ifølge Romaine (1995: 39-40) kan tosprogethed være en stabil situation, der ikke behøver at medføre et skift. En sådan stabilitet kan blandt andet afhænge af, at der er en funktionel opdeling mellem de to sprog. Dette fænomen kaldes diglossi, og jeg undersøger det nærmere i afsnit 3.6.1.

3.3 Sprogsamfund

Jeg har nu fastslået forskernes tosprogethed og dermed opfyldt en forudsætning for at undersøge deres sprogvalg. Kommunikationsetnografiske studier udforsker almindeligvis kommunikationsmønstre (herunder sprogvalg) inden for sprogsamfund (speech communities) (Saville-Troike 1989: 3).

Dermed bliver det også relevant at diskutere, om de naturvidenskabelige forskere kan siges at udgøre et sprogsamfund. Ifølge Saville-Troike (1989: 17) bør man i definitionen af et sprogsamfund begynde med en ikke-lingvistisk defineret social enhed, hvis sprogmønstre man undersøger. Derfor vil jeg i det følgende undersøge forskerne i forhold til en række kriterier for at afgøre, om de udgør et sprogsamfund. En sådan gruppe kriterier finder man i Saville-Troike (1989: 16), der gennemgår forskellige lingvisters definition af et sprogsamfund:

- Fælles sprogbrug (Lyons 1970)
- Hyppigheden af interaktion (Bloomfield 1933, Hockett 1958, Gumperz 1962)
- Fælles regler for, hvordan man taler, og hvordan man fortolker andres tale (Hymes 1972)
- Fælles holdning til sprogbrug (Labov 1972b)

Fælles sprogbrug er ikke nødvendigvis det samme som, at alle i sprogsamfundet taler samme sprog. For det første kan folk tale samme sprog uden at udgøre et sprogsamfund. F.eks. tilhører de spansktalende i henholdsvis Texas og Argentina ikke det samme sprogsamfund. For det andet kan et sprogsamfund godt være tosproget eller flersproget, bare der er et fælles sprog at kommunikere på (Saville-Troike 1989: 16). Kravet for, at man kan tale om et sprogsamfund i det sidste tilfælde, er, at der er enighed om, hvornår man bruger hvilke sprog, og hvad man gør for at opnå forståelse. Ud fra dette kriterium kan man altså godt sige, at de naturvidenskabelige forskere, eller i hvert fald forskerne inden for hvert fag, udgør et sprogsamfund. De kommer fra forskellige lande og taler forskellige sprog, men er enige om at bruge engelsk som fælles kommunikationssprog. Hvis man ser på det næste kriterium, er det mere usikkert, om forskerne kan siges at udgøre et sprogsamfund. Hvis man tager alle forskerne inden for et fag, så er det nok ikke sandsynligt, at

de alle har jævnlig kontakt med hinanden. Hvis man går et niveau ned og ser på de grupper af forskere, som arbejder sammen om projekter, så er det mere sandsynligt, at de interagerer hyppigt. Det ville altså betyde, at alle forskningsgrupperne inden for et fag udgjorde hver deres sprogsamfund. Denne opdeling virker dog unødvendig i forhold til kriteriet om fælles sprogbrug, da sprogbrugen nok er rimeligt ens projektgrupperne imellem. Hymes (1972: 54) kritiserer Bloomfield (1933) for at måle variation og forandring inden for sprogsamfundet kvantitativt på denne måde. Hymes (1972) mener, at hvis man vil undersøge sammenhængen mellem sprog og det sociale liv, så er der brug for en kvalitativ definition og beskrivelse. Derfor opstiller han listens tredje kriterium om, at der skal være fælles regler for interaktion og fortolkning, før man kan tale om et sprogsamfund. Ud fra dette kriterium kan forskerne godt siges at udgøre et sprogsamfund. F.eks. har de bestemte måder at udtrykke sig på, når de skriver videnskabelige artikler, og de har fagudtryk med en helt særlig betydning (se afsnit 4.2.3 og 4.2.4.2). Som det vil fremgå af analysen i kapitel 4, er de også overordnet enige om, hvornår man taler hvilket sprog. Mht. det sidste kriterium er det mere usikkert, om forskerne udgør et sprogsamfund, idet de f.eks. ikke har den samme holdning til den udbredte brug af engelsk. Nogle mener, at det er fint og nødvendigt, mens andre finder det begrænsende og ser det som en trussel mod det danske sprog (se afsnit 4.2.6.3).

Ud fra de ovenstående kriterier kan det delvis forsvares at kalde forskerne et sprogsamfund. De har fælles sprogbrug og regler for fortolkning. Ud fra disse kriterier kan alle forskerne inden for samme fag siges at udgøre et sprogsamfund, men dette er ikke muligt ud fra kriterierne om hyppig kontakt og fælles holdninger. Dermed synes sprogsamfund ikke at være det bedste begreb at bruge om forskerne. Derudover er der nogle andre træk ved begrebet, som mindsker dets anvendelighed i forhold til min analyse. Sprogsamfundet udgør en ramme, inden for

hvilket sprogvalget udfolder sig. F.eks. skriver Saville-Troike (1989: 3), at man i kommunikationsetnografien undersøger sprogsamfundet og "the way communication within it is patterned and organized (...)" (min understregning). Hvis man således bruger begrebet sprogsamfund om forskerne, kan man sige, at de har en fælles sprogbrug, og man kan beskrive mønstrene i denne sprogbrug. Men begrebet sprogsamfund giver ikke nogen redskaber til at forklare sprogbrugen. For at udføre en 'emic' analyse har jeg brug for andre begreber, der kan fange de årsager, som ligger bag sprogvalget. Derfor vil afsnit 3.5.1 præsentere begrebet praksisfællesskab. Ligesom sprogsamfundet beskriver dette begreb en gruppe mennesker, der er fælles om noget. Men det, de er fælles om, ligger uden for sprogbrugen og kan derfor være med til at forklare den. Derfor vil analysen i kapitel 4 gøre brug af begrebet praksisfællesskab, men ikke sprogsamfund.

3.4 Domæner og domænetab

Afsnit 3.1 – 3.3 har gennemgået en række begreber, der er vigtige at diskutere som baggrund for en kommunikationsetnografisk undersøgelse af sprogvalg. Jeg har slået fast, at forskerne er tosprogede, og at man dermed kan tale om, at de foretager et sprogvalg. Målet med analysen er at gennemføre en 'emic' beskrivelse, der tager højde for forskernes egne grunde til at vælge, som de gør. Derfor har jeg bortvalgt begrebet sprogsamfund, da det ikke kan forklare sprogvalget. Dette afsnit undersøger på samme måde anvendeligheden af begreberne domæne og domænetab, der bruges af både Dansk Sprognævn (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003), Lund et al. (2003: 10, 22) og politikerne (se citaterne i afsnit 1 og 3.4.2.1). De definerer ikke rigtig begrebet domæne, når det anvendes, og derfor vil afsnit 3.4.1 gennemgå det klassiske domænebegreb, der blev indført af Fishman. Herefter fremsætter jeg nogle kritikpunkter, der vil

have relevans for begrebets anvendelighed i analysen i kapitel 4. Afsnit 3.4.2 undersøger, hvordan begreberne domæne og domænetab anvendes i dag og peger på flere problemer i deres anvendelse.

3.4.1 Fishmans domænebegreb

Selv om ideen om domæner opstod allerede med Schmidt-Rohr (1933), var det Fishman (f.eks. 1965 (her refereret som Fishman 2000), 1972a og 1972b), der udviklede og navngav begrebet i 1960'erne og 1970'erne. Fishman brugte begrebet domæne til at analysere regelmæssigheder ved sprogvvalg i flersprogede områder, hvor flersprogethed var relativt stabil (Fishman 1972b: 438, Haberland 2005: 230). I et sådant samfund kan valget af sprog i princippet være tilfældigt, men ifølge Fishman (1972b: 437) er det sjældent tilfældet. Der vil som regel være uskrevne regler for, hvad der er passende brug af sproget, dvs. hvem der taler hvilket sprog til hvem og hvornår. Disse regler tegner nogle sprogvvalgsmønstre i det pågældende samfund. Mønstrene kan f.eks. være, at man taler ét sprog i hjemmet og med vennerne, mens man taler et andet sprog i skolen og på jobbet. Fishman bruger domænebegrebet til at adskille sprogvvalgsmønstrene fra den enkelte sprogbrugers sprogvvalg, samtidig med at begrebet relaterer samfundsniveauet til individniveauet (Fishman 1972b: 435-436, 442, Haberland 2005: 231). Et domæne kan ses som en opsummering af eller en abstraktion over mange individuelle sprogvvalg. Denne samling af sprogvvalg er relateret til bestemte institutioner eller aktiviteter i samfundet. Det betyder, at et bestemt sprog knyttes til bestemte institutioner eller aktiviteter. Fishmans domænebegreb er således defineret ud fra, at der skal være overensstemmelse (congruence) mellem en institution eller aktivitet og en bestemt sprogbrug (Fishman 1972b: 441).

Overensstemmelse er også vigtig for domænebegrebet i en anden henseende. Der skal være sammenhæng mellem

domænets tre komponenter: emne, deltagere og sted (Wei 1994: 8-9). Ifølge Fishman (1972b: 442) er der mange faktorer, der påvirker sproget og domænerne. Men emne, sted og rollerelationerne mellem deltagerne er de vigtigste. Domænet 'skole' kan illustrere disse elementer. Man associerer 'skole' med en bestemt gruppe mennesker, som indgår i nogle bestemte rollerelationer (lærer-elev, inspektør-lærer, inspektør-elev osv.), som mødes bestemte steder (skolebygninger), og som taler om bestemte emner (skolefag). Ifølge Fishman (1972b: 441) kan emne, deltagere og sted hver for sig være med til at bestemme sproget på individuelt niveau, mens et domæne er forbundet med et bestemt sprog på samfundsniveau. Selv om begrebet søger at bygge bro mellem det individuelle sproget og de samfundsmæssige mønstre i sprogbrugen, er det altså mest velegnet til at beskrive sproget på et overordnet niveau (Fishman 1972a: 52). Domænebegrebet er et sammensat begreb, hvor det er kombinationen af faktorer, der bestemmer sproget. Mange ting skal hænge sammen, før man kan tale om et domæne, idet en institution eller aktivitet skal være kendetegnet ved et bestemt sproget, mens både emne, sted og rollerelationerne mellem deltagerne skal pege på dette sproget.

3.4.1.1 Kritik af Fishmans domænebegreb

Fishmans domænebegreb er hovedsagelig blevet brugt til at undersøge stabile flersprogede samfund med en klar opdeling af, hvornår man bruger hvilket sprog. Wei (1994: 12) påpeger, at der ikke gøres rede for, hvordan denne funktionelle opdeling er opstået. Fishman beskriver domænerne og deres sammenknytning af sprog og situation eller aktivitet som større samfundsmønstre, der bare er der. Der siges ikke noget om, hvordan de opstår. Ifølge Simonsen (2002: 8) kan man derfor heller ikke sige noget om, hvordan domæner går tabt. Dermed bliver det vanskeligt at tale om domænetab, og Fishman bruger

da heller ikke dette udtryk. Således er det ikke hensigtsmæssigt, når Sprognævnet (2003), Lund et al. (2003) og politikerne bruger begreberne til at beskrive en situation, hvor nogle sprogbrugere, som f.eks. de naturvidenskabelige forskere, begynder at vælge engelsk frem for dansk.

Et andet problem, der er relevant i forhold til domænebegrebets anvendelighed i min analyse, er, at der skal være overensstemmelse mellem de tre faktorer emne, deltagere og sted. Dette er problematisk, hvis det f.eks. viser sig, at det kun er samtalepartneren, men ikke emne og sted, der afgør forskernes sprogvalg, for så kan man ikke sige, at forskning er et domæne i denne forstand. Ifølge Wei (1994: 10) er det sandsynligt at dette vil være tilfældet. Mange undersøgelser har vist, at samtalepartneren er den vigtigste faktor, når sprogvalget skal bestemmes (se også afsnit 3.5.3.1). Dermed kan en enkelt faktor måske godt beskrive sprogvalget for en hel gruppe sprogbrugere uden at korrelere med andre faktorer. Ifølge Wei (1994: 10) er der yderligere det problem med overensstemmelsen mellem de tre faktorer, at det sociale liv i dag er så dynamisk, at der ofte opstår uklare situationer. Hvis en patient møder sin læge (deltagere og rollerelationer) i supermarkedet (sted), og de begynder at tale om madlavning (emne), så er det svært at tale om et domæne, da elementerne peger i hver sin retning. Noget lignende kan også blive et problem, hvis man vil kalde forskning for et domæne. Forskerne deltager i mange forskellige situationer, og de udfylder flere roller. F.eks. udarbejder de internationale videnskabelige publikationer, de underviser, og de foretager populærvidenskabelig formidling (Jarvad 2004: 4).

Afsnit 3.4.2 undersøger, hvordan begrebet domæne anvendes i den sprogpoltiske debat, og derefter diskuterer jeg problemerne med denne brug af begrebet.

3.4.2 Anvendelsen af begreberne domæne og domænetab i den sprogpoltiske debat

Ifølge Jarvad (2001: 25-26) var det Jørn Lund, der introducerede begrebet domænetab, og dermed også domæne, i Danmark i 1989 (se nedenstående citater). De følgende citater viser eksempler på, hvordan begreberne er blevet brugt af sprogfolk og politikere.

Et sprog kan også fortrænges på den måde, at det taber domæne, altså 'taber terræn'. De *situationer*, hvor det er passende at bruge sproget, kan blive færre og færre. Til sidst kan det gå sådan, at sproget kun eksisterer mellem ældre mennesker, og kun når de befinder sig i deres egne omgivelser. (Lund 1989a: 28)

Det er ikke en udbredt opfattelse i nævnet, at nationalsproget skulle være truet. Det kan miste domæne, men sprogsystemet er intakt. (Lund 1989b: 96)

Det er uigenkaldeligt, at svensk ligesom dansk taber domæne inden for videnskab, erhvervsliv, underholdning osv. (...). (Lund et al. 2003: 11)

(...) forskning: Dette domæne er nu i betydeligt omfang overdraget til engelsk, vor tids internationale videnskabsprog. (Lund et al. 2003: 22)

Vi skal også i fremtiden kunne udtrykke os om alle mulige forskellige emner på dansk, og her peges der fra flere sider på faren for de såkaldte domænetab, dvs. en situation, hvor hele sproglige anvendelsesområder kan gå tabt på dansk, fordi de overtages af i øjeblikket især engelsk. Det er en problemstilling, der er relevant inden for store dele af forskningsverdenen og på it-området. (Forespørgsel nr. F 35 2003, kulturminister Brian Mikkelsen, Det Konservative Folkeparti)

Domænetab for dansk truer især i den akademiske verden og i erhvervslivet. Vi ser, at virksomheder i stigende grad fravælger dansk til fordel for engelsk, men det kan også registreres, at det kan give ulemper, og derfor har flere firmaer indset nødvendigheden af parallelsproglighed. (Forhandling om redegørelse nr. R 8 2004, Ester Larsen, Venstre)

Som det fremgår af citaterne, er der ikke gjort meget for at arbejde med en definition af begrebet domæne. Lund (1989a) lader til at sidestille domæner med situationer, hvor det er passende at bruge et bestemt sprog, og dette ligger i tråd med Fishmans domænebegreb som en korrelation mellem aktivitet og sprogbrug. Citaterne giver dog eksempler på, hvad sprogfolk og politikere kalder domæner i dag: forskning og videnskab, erhvervsliv, underholdning og IT. Ifølge Haberland (2005: 231) har denne brug af ordet domæne ikke meget at gøre med Fishmans domænebegreb. Det er en naiv brug af begrebet, hvor man bestemmer et domæne uden at undersøge, om der er overensstemmelse mellem aktivitet og sprog. I Danmark i dag er domæner mere eller mindre blevet lig med forskellige samfundsområder. Domænetab beskrives som en situation, hvor dansk taber terræn til engelsk inden for visse områder, dvs. at det ikke mere føles passende at bruge dansk på disse områder.

3.4.2.1 Problemer med begrebernes anvendelse

Først og fremmest er det et problem, at begreberne ikke bliver ordentligt defineret. Selv om man tager udgangspunkt i Fishmans domænebegreb, kan det diskuteres, om begrebet kan bruges om situationen i Danmark. Fishman bruger domænebegrebet til at beskrive sprogvalgsmønstre i stabilt flersprogede samfund. Ifølge både Haberland (2005: 232) og Jarvad (2001: 83) er Danmark ikke et flersproget samfund, i hvert fald ikke hvad majoriteten angår. Det kunne give mening at undersøge f.eks. indvandreres sprog ved hjælp af domænebegrebet, men ikke etniske danskeres, da de som regel

ikke har grund til at vælge mellem to sprog. Men Fishmans domænebegreb tager netop udgangspunkt i minoritetssituationer, hvor folk kan være tvunget til at tale et andet sprog end modersmålet uden for hjemmet. Man kan først tale om domæner i forbindelse med sprogvvalg, når man har et minoritetssprog ved siden af et majoritetssprog. I det tilfælde kan det ene sprog være forbundet med visse domæner, mens det andet er forbundet med andre (Simonsen 2002: 7-8).

Selv om man undersøger en flersproget gruppe, er det stadig ikke sikkert, at domænebegrebet er anvendeligt. I Ó Riagáins (1997: 33) undersøgelse af, hvordan den irsk-engelske tosprogethed i Irland har udviklet sig, viser det sig, at "The domain model was not found to explain the choice of language used in social interaction." Derimod bruger Ó Riagáin sociale netværk og Bourdieus teorier om felt og kapital til at forklare sprogvvalget. I afsnit 3.5.2 gennemgår jeg Bourdieus teori som et alternativ til domænebegrebet, mens jeg i afsnit 3.6.2 beskriver sociale netværk som en af de faktorer, der kan påvirke sprogskifteprocessen.

Der er altså en række problemer, der gør det svært at snakke om domæner og domænetab i Danmark. Derudover kan begreberne siges at maskere det faktum, at sprogvvalg i virkeligheden handler om sprogbrugere, der vælger sprog, og om deres grunde til at vælge disse sprog. Domæner er abstraktioner over individuelle sprogvvalg. Som begrebet bliver brugt i dag, drejer man fokus væk fra sprogbrugerne og over til selve sproget, idet det ofte kommer til at lyde som om, at domæner er noget, som sproget kan 'have' og 'miste' (Simonsen 2002: 7). Der bliver altså brugt en bestemt metaforik, som skjuler, at det i virkeligheden handler om mennesker, der vælger at bruge sproget, og ikke om sproget som sådan.

Sprogdebatten og argumentationen om det danske sprogs stilling præges af en opfattelse af sproget som en selv voksende organisme, ofte med en patient- eller sygdomsmetaforik som

baggrund, f.eks.: ”Sproget har det fint”; ”eller ligefrem en konkurrence- eller sportsmetaforik: ”dansk er i topform”, ”dansk taber terræn”. Sådanne metaforer og denne vinkel på problemet er vildledende. Det er ikke ”sprogets tilstand” der er problemet, men sprogets brugsmuligheder. (Preisler & Heltoft 2007: 6)

Sproget (med stort S) får sit eget liv i vores bevidsthed, som ikke nødvendigvis har meget med virkeligheden at gøre. Det ses tydeligt i de metaforer, vi bruger om Sproget: (...) Sproget er en krigsførende person, der ”vinder” eller ”taber” domæner. (Preisler 2002: 13-14).

De følgende tre citater viser eksempler på denne ejerskabs-, konkurrence- og krigsmetaforik:

Hvis dansk helt mister terræn i videnskaberne og på de videnskabelige uddannelser, vil det helt uundgåeligt få en ganske voldsom afsmittende effekt på det sprog, der tales og anvendes i resten af befolkningen. (Første behandling af beslutningsforslag nr. B 56 2007, kulturminister Brian Mikkelsen, Det Konservative Folkeparti. Min understregning)

Hvis ikke den viden og kultur, der skabes i Danmark, bliver langt mere synlig og tilgængelig digitalt, taber dansk sprog et af nutidens og den nære fremtids store domæner. (Lund et al. 2003: 34. Min understregning)

Forudsætningen for at det første af disse mål [sikre dansk som et komplet og samfundsbærende sprog] kan nås, er at der på de områder hvor dansk nu viger for engelsk, dvs. hvor der foregår såkaldt domænetab, indføres *parallelsproglighed* (...). (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003, afsnittet ”Overordnet sigte”. Min understregning)

Det er ikke sikkert, at man behøver helt at smide begreberne domæne og domænetab over bord, men hvis man vil udføre en

'emic' analyse, må man supplere med nogle andre begreber, der retter fokus mod sprogbrugerne og deres kriterier for at vælge sprog. Hvis man vil have en chance for at ændre eller påvirke sprogvalget gennem sprogpolitik, må man først forstå sprogbrugernes årsager til at vælge, som de gør. Derfor vil jeg i de følgende afsnit undersøge forskellige faktorer, der kan være med til at motivere et sprogvalg.

3.5 Begreber til forklaring af sprogvalg

Afsnit 3.4 har vist, at det af flere grunde ikke er optimalt at anvende domænebegrebet i beskrivelsen af den sproglige situation i Danmark generelt og de naturvidenskabelige forskeres sprogvalg mere specifikt. Begrebet er ikke velegnet til en 'emic' analyse, idet det beskriver sprogvalget udefra og ikke fremhæver sprogbrugerne som individer, der har bestemte grunde til at træffe deres valg. Derfor opstiller dette afsnit en række faktorer (illustreret i figur 1), der kan påvirke forskerne og være med til at bestemme sprogvalget. De fokuserer alle på den sociale kontekst, som sprogbrugerne befinder sig i, når de skal vælge. Begreberne praksisfællesskab og felt beskæftiger sig med den bredere kontekst som f.eks. politiske og økonomiske faktorer, mens elementer som stil, emne og deltagere beskriver den kommunikationssituation, som forskerne måtte befinde sig i.

3.5.1 Praksisfællesskab

I modsætning til domænerne fremhæver begrebet praksisfællesskab (community of practice) sprogbrugeren som et individ med bestemte årsager bag sine handlinger. Begrebet stammer fra samfundsvidenskaben (Meyerhoff 2006: 185) og er f.eks. blevet brugt af Wenger (1998) til at undersøge sociale praksisser i et forsikringselskab i USA. Social praksis opstår, når en gruppe mennesker arbejder sammen om et bestemt foretagende. De udvikler efterhånden bestemte måder at gøre tingene på, dvs. en bestemt praksis. Denne praksis bliver til i

samarbejdets fællesskab, et praksisfællesskab (Wenger 1998: 45). I sociolingvistikken er begrebet blevet brugt i analysen af sprogbrug og sproglig variation, idet man ser sproget som et redskab til at vise tilhørsforhold til en bestemt gruppe og dennes praksis (Meyerhoff 2002: 526, 534, se f.eks. Eckert 2000). I modsætning til begrebet sprogsamfund kan praksisfællesskab være med til at forklare de naturvidenskabelige forskeres sprogvalg. I det følgende vil jeg undersøge, om forskerne kan siges at udgøre et praksisfællesskab.

Wenger (1998: 73-85) opstiller tre kriterier, som skal opfyldes, for at man kan tale om et praksisfællesskab: 'mutual engagement', 'joint enterprise' og 'shared repertoire'. Det første kriterium er 'mutual engagement', der i denne sammenhæng kan oversættes med 'gensidigt engagement'. Personerne i et praksisfællesskab er orienterede imod og samarbejder om et fælles foretagende. Det er en vigtig del af praksis at gøre dette samarbejde muligt. Det kan f.eks. opnås ved, at man møder op på arbejde det samme sted, men hvis praksisfællesskabets medlemmer ikke er i nærheden af hinanden, kan det også opnås med et telefonopkald eller en e-mail (Wenger 1998: 74). Dermed kan forskerne inden for et fag altså godt siges at indgå i et praksisfællesskab og have gensidigt engagement, selv om de befinder sig forskellige steder.

Det andet træk, der skal til, for at man kan tale om praksisfællesskaber, er 'joint enterprise', der kan oversættes med 'fælles foretagende'. Det fælles opstår i en forhandlingsproces mellem deltagerne i praksisfællesskabet. I denne sammenhæng medfører begrebet 'fælles' ikke nødvendigvis, at deltagerne er enige om alt. Når man er fælles om noget, opstår der relationer mellem folk, og disse kan både være gode og dårlige. Således kan der sagtens opstå konflikter og uenighed i et praksisfællesskab, lige så vel som der kan være støtte og harmoni (Wenger 1998: 75-77). Dermed kan forskerne godt være et praksisfællesskab, selv om de ikke er enige om teorier, fortolkning af resultater osv. Således er det med begrebet

praksisfællesskab heller ikke et problem, at forskerne har forskellige holdninger til brugen af engelsk. Her har begrebet altså endnu en fordel i forhold til sprogsamfundet (jf. afsnit 3.3), idet man vil kunne sige, at forskerne forhandler om, hvorvidt en del af deres mål skal være at styrke kommunikation med fagfæller i udlandet, eller om det skal være at styrke det danske sprog. Ifølge Wenger behøver deltagerne i et praksisfællesskab nemlig ikke være enige om målet, de skal blot være fælles om forhandlingsprocessen (Wenger 1998: 78).

I Wengers undersøgelse af forsikringsselskabet er de ansattes foretagende til dels at tjene penge for at leve op til firmaets krav. Men derudover er det også at gøre arbejdspladsen til et godt eller tåleligt sted at være (Wenger 1998: 78). Tilsvarende kan man sige, at forskernes fælles foretagende er at opdyrke ny viden inden for deres felt og dele den med andre, og samtidig skal de gøre deres samarbejde muligt. Her kan brugen af engelsk meget vel spille en rolle, idet den muliggør kommunikationen med udenlandske forskere. Ifølge Wenger (1998: 77-78) er det fælles foretagende og den daglige praksis en reaktion på praksisfællesskabets omgivelser og den situation, som deltagerne finder, at de er i. F.eks. oplevede de ansatte i forsikringsselskabet en vis form for kontrol fra firmaets side, og derfor udviklede de metoder til at slippe uden om denne kontrol (Wenger 1998: 80). På samme måde kan forskerne opleve bestemte krav fra universitetets eller samfundets side, som kan påvirke deres handlinger og sprogvalg. Quell (1997) har udviklet en model til analyse af sprogvalg inden for institutioner. Her viser han, at sprogbrugerne blandt andet er under indflydelse af såkaldte 'legal authorities' (myndighederne) og 'influentials', der begge har interesser i at påvirke sprogvalget (Quell 1997: 59). Forskellen på myndighederne og 'influentials' er, at myndighederne kan bestemme sprogvalget gennem deres autoritet og f.eks. fastsætte en lov, mens 'influentials' blot kan støtte og opfordre til et bestemt sprogvalg. Det kan de f.eks. gøre ved at give

institutionens ansatte undervisning i et bestemt sprog, eller de kan sørge for, at der er fordele ved at bruge et bestemt sprog. I forhold til de naturvidenskabelige forskere er regeringen en myndighed. Foreløbig er der ingen sproglov i Danmark, men der er en universitetslov, som kræver både, at universiteterne skal drive forskning på højeste internationale niveau, og at de skal "udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund." (Universitetsloven 2007: § 2). I modsætning til regeringen kan AU ikke påvirke sproget gennem lov, og AU kan derfor siges at være en 'influential'. AU's strategi for 2008-2012 (2007) lægger sig tæt op ad universitetsloven. Universitetet har både et mål om at "styrke den internationalt anerkendte forskning" (AU's strategi for 2008-2012: 12), samtidig med at det vil "være en ledende kraft for videnudvekslingen med det omgivende samfund" (AU's strategi for 2008-2012: 18). Når regeringen og AU ønsker forskning på højt, internationalt plan, kræver de indirekte, at forskerne bruger engelsk, idet engelsk er det mest brugte sprog i international, videnskabelig kommunikation (Ammon 2006: 2). Samtidig kræver de også brug af dansk, da dette er nødvendigt i videnudvekslingen med det omgivende samfund. Forskernes fælles mål og praksis, og herunder deres sprogvælg, kan altså være en reaktion på disse krav fra omgivelserne.

Det tredje kriterium i definitionen af praksisfællesskaber er fælles repertoire (shared repertoire). Dette er et udtryk for, at man i et praksisfællesskab har bestemte måder at gøre tingene på. Et repertoire dækker over f.eks. ord, historier, symboler, handlinger og koncepter, der er blevet en del af praksis (Wenger 1998: 83). Forskerne inden for samme fag kan tydeligt siges at have et fælles repertoire. De kender fagets historie og ved, hvordan man er kommet frem til nutidens viden og teorier. De er fælles om terminologi og en række symboler (f.eks. matematiske), som har en helt speciel betydning. De er også enige om en række regler for, hvordan man f.eks. opbygger en videnskabelig artikel, og hvordan den skal formuleres.

Derudover bruger de alle engelsk som internationalt kommunikationssprog. Dette skyldes bl.a. verdens sproglige demografi, hvor engelsk er et meget udbredt sprog (Mackey 1970: 564-565). Hvis man bruger engelsk, har man altså mulighed for at komme i kontakt med så mange fagfæller som muligt og dermed opnå den internationale anerkendelse, som både regeringen, AU og forskerne selv er interesserede i.

Efter gennemgangen af definitionskriterierne for et praksisfællesskab er det tydeligt, at forskerne med rette kan karakteriseres som et praksisfællesskab. Dette begreb er mere anvendeligt i analysen end sprogsamfund, fordi det ikke blot danner ramme om sprogbrugen, men også kan forklare den. Forskerne har et fælles foretagende, og for at bidrage til dette foretagende på den bedste måde er de nødt til at handle på bestemte måder, herunder bruge bestemte sprog. Således understreger begrebet praksisfællesskab, at sproget er påvirket af den sociale kontekst og den gruppe, som forskerne befinder sig i.

3.5.2 Bourdieus feltbegreb

Ligesom praksisfællesskabet har Bourdieus teoriapparat om felt, marked, kapital og profit den fordel, at det i modsætning til domænebegrebet sætter fokus på sprogbrugeren som en agent, der handler ud fra den sociale kontekst, han eller hun befinder sig i. I denne gennemgang vil jeg ikke fokusere på Bourdieus tanker om magt, sociale klasser, social ulighed osv., men mere på hvordan sprogbrugernes placering i en bestemt kontekst kan være med til bestemme interaktionens form.

Et felt eller marked er den sociale arena eller kontekst, som en agent handler inden for (Bourdieu 1991: 14, Wilken 2006: 45-46). Et samfund består af mindre enheder eller felter, som f.eks. det videnskabelige felt, det kunstneriske felt, det religiøse felt, det økonomiske felt, det politiske felt osv. (Bourdieu &

Wacquant 1996: 83, Bourdieu 1991: 15). Et felt eller marked kan defineres som:

(...) a structured space of positions in which the positions and their interrelations are determined by the distribution of different kinds of resources or 'capital'. (Bourdieu 1991: 14)

Personerne inden for et bestemt felt kan altså siges at være i et netværk eller et hierarki, hvor deres placering i forhold til hinanden bestemmes af den kapital, de besidder. Feltet defineres desuden ved, at agenterne inden for feltet kæmper om kapitalen. Kapitalen skal altså være noget, som agenterne vil kæmpe om eller for (Wilken 2006: 46-47). Der findes flere former for kapital: økonomisk kapital (penge, aktier, ejendom osv.), kulturel kapital (viden, evner, uddannelse, sproglige kompetencer osv.) og social kapital (værdi man har i kraft af sit sociale netværk). Det er muligt at omdanne en form for kapital til en anden. F.eks. kan man omdanne uddannelsesmæssige kvalifikationer (kulturel kapital) til et job med en god løn (økonomisk kapital). Alle de tre kapitalformer kan blive til symbolsk kapital (ære, prestige, anerkendelse), når de anerkendes inden for et bestemt felt (Wilken 2006: 46-47, Bourdieu 1991: 14).

Ifølge Wilken (2006: 100) er det videnskabelige felt "ikke anderledes end andre felter; det består af positionerede agenter, der kæmper for at forbedre deres placering (...)." De kæmper blandt andet om at få del i forskningsmidler, men også om at være med til at bestemme, hvilke teorier der er 'in', og hvilke tidsskrifter man bør publicere i (Wilken 2006: 101). Ud over økonomisk, kulturel, social og symbolsk kapital, kan lingvistisk kapital også spille en rolle for forskerne. Lingvistisk kapital er evnen til at producere ytringer, der er passende inden for det felt eller marked, hvor man befinder sig i en given situation. En ytring kan ses som et sprogligt produkt, der bliver tilskrevet en bestemt værdi, alt efter hvilket marked det kommer ud på

(Bourdieu 1991: 18). Når man skal producere en ytring, vurderer man ubevidst, hvordan markedsforholdene er, og hvordan ytringen vil blive modtaget og vurderet. Denne forventning om, hvordan ens ytring vil blive modtaget, fungerer som en form for selvcensur, der både kan bestemme, hvilket sprog eller sprogbrug man vælger, og hvad man vil sige (Bourdieu 1991: 19, 77). Det gælder ikke kun for daglig tale, men også for videnskabelige diskurser, at folk prøver at opnå en symbolsk form for profit ved at udforme ytringen, så den passer til den forventede bedømmelse eller modtagelse (Bourdieu 1991: 77). Hvis man vil have succes inden for et bestemt felt, skal man altså holde øje med formerne inden for dette felt.

Når man således vælger sprog efter markedsforholdene, kan man også siges at være påvirket af de holdninger, som omgivelserne har til sprogene. Grosjean (1982: 123-127) forklarer, at holdninger til sprogene er en vigtig faktor, når tosprogede skal afgøre, hvilket sprog de vil bruge. Hvis der er negative holdninger til et sprog, kan det f.eks. medføre, at man nægter at bruge det offentligt. Det kan også have den modsatte effekt, hvor sprogbrugernes loyalitet over for det stigmatiserede sprog øges. Man kan forestille sig, at der inden for det akademiske felt ikke er megen prestige forbundet med at bruge dansk, idet engelsk er vejen til international anerkendelse (jf. afsnit 3.5.1). Hvis dette er tilfældet, kan det måske føre til, at forskerne vil komme til at bruge mindre og mindre dansk.

In the long run, negative attitudes can lead to language shift; the minority language is used less and less, and fewer children learn it as a first language. (Grosjean 1982: 126)

I forskernes tilfælde er der ikke tale om at overlevere det danske fagsprog til børn, men derimod til studerende og ph.d.-studerende, dvs. den næste generation af forskere. Hvis de får en opfattelse af, at dansk ikke er brugbart inden for deres fag, vil man måske opleve, at dansk med tiden vil blive brugt mindre

inden for de naturvidenskabelige fag, end det gør i dag. Der er dog også mulighed for, at devalueringen af dansk kan styrke forskernes loyalitet over for sproget, så de holder fast i at bruge det. Der er også mulighed for, at engelsk kan blive det negativt vurderede sprog, hvis sprogdebatten fortsætter, og der opstår en negativ holdning til brugen af engelsk i det danske samfund generelt. I det tilfælde er der to muligheder: Enten reagerer forskerne med at bruge mindre engelsk, eller også bliver de ved med at bruge samme mængde engelsk ud af loyalitet over for sproget og dets betydning for deres fag og arbejde.

Ifølge Bourdieus teori kan man forvente, at forskerne i forskellige situationer vil bruge det sprog, der øger deres kapital mest muligt, og at sprogvalget således er påvirket af markedsforholdene. Hvis markedsforholdene forbliver som de er, vil sprogvalget sandsynligvis ikke ændre sig. Men hvis den sociale kontekst ændres, så der f.eks. lægges større værdi i ytringer produceret på dansk, er det muligt, at brugen af dansk kan øges. Som det er i dag, kan man måske sige, at der ikke er det store marked for ytringer produceret på dansk, dvs. at ytringer på dansk ikke har megen værdi. Ifølge Bourdieu (1991: 57) kan man ikke genskabe værdien, men man kan ændre de politiske og sociale forhold, som gør, at engelsk er blevet mere værd end dansk.

3.5.3 Kommunikationssituationen

Domæner fungerer som sociale mønstre, hvor det er passende at vælge sprog A i visse situationer og sprog B i andre. Men ifølge Gumperz (1972: 15) er forholdet mellem situation og sprog ikke så enkelt.

Communication is not governed by fixed social rules; it is a two-step process in which the speaker first takes in stimuli from the outside environment (...) He then decides on the norms that apply to the situation at hand. These norms determine the

speaker's selection from among the communicative options available for encoding his intent. (Gumperz 1972: 15)

Dette afsnit undersøger nogle af de elementer, som sprogbrugeren må tage højde for, når han eller hun skal vurdere situationen og træffe sit sprogvvalg. Situation er et komplekst begreb, som kan bestemmes ud fra flere kriterier: deltagerne, de fysiske omgivelser, emnet, interaktionens funktion og stil (Fishman 2000: 91). I min undersøgelse er deltagerne, emnet og stilen de mest relevante faktorer. Afsnit 3.5.3.1 undersøger, hvordan samtalens deltagere kan påvirke sprogvvalget, mens afsnit 3.5.3.2 ser på indflydelsen fra emne og stil. Både emne og deltagere er dele af domænebegrebet, men her skal de ses som enkeltstående faktorer, der enten alene eller i samspil med andre kan påvirke sprogvvalget. Dermed opløses domænebegrebet og den sammenhæng mellem faktorerne, som begrebet kræver.

3.5.3.1 Deltagerne

Som vist i figur 1 er taleren og dennes sproglige kompetence den centrale faktor i sprogvvalget. Hvis taleren ikke har kompetencen eller lysten til at skifte mellem de to sprog, har han eller hun kun ét sprog til rådighed, og så kan der ikke være tale om et valg. Forskerne bruger både dansk og engelsk, men det er ikke sikkert, at de er lige gode til begge sprog. En forskel i kompetence kan påvirke sprogvvalget. Ifølge Herman (1970: 493) kan man opfatte en tosprog, der skal vælge mellem to sprog, i to psykologiske sammenhænge.

One situation may correspond to the person's own need and desire to speak a particular language (e.g. the language in which he is most proficient); the other may correspond to the norms of his group, which may demand of him the use of another language (...). (Herman 1970: 493)

I forskernes tilfælde kan dette medføre to forskellige scenarier. I det første kan man forestille sig, at forskerne foretrækker at tale engelsk, fordi dette er videnskabens sprog, og de er mest vant til at tale om deres fag på dette sprog. Dermed bliver det vanskeligt eller ubehageligt for dem at skulle tale dansk i formidlingssammenhænge. I det andet scenarium kan man gå ud fra, at forskerne befinder sig bedst med at tale dansk, idet dansk er deres modersmål. Således kan det måske være ubehageligt for dem, at der i forskernes praksisfællesskab er krav om, at man bruger engelsk. Ifølge Herman (1970: 501-502) har de personlige behov større chance for at påvirke sprogvalget, når situationen fremkalder usikkerhed, eller når situationen kræver, at man bruger sproget meget korrekt. Dette kan måske siges at være tilfældet ved f.eks. faglige konferencer, og her kan der altså være en risiko for, at forskerne føler det ubehageligt at skulle bruge engelsk, fordi de er bedre til dansk.

Ifølge Bell (1984) er samtalepartneren den næstvigtigste faktor i bestemmelsen af sprogvalget efter taleren. Bell arbejder hovedsagelig med at forklare stilskeft inden for samme sprog (f.eks. brug af forskellige varianter af den samme lyd), men den model, han udvikler i artiklen, kan også bruges til at forklare valg i tosprogede situationer (Bell 1984: 145, 161). Bells hovedpåstand er, at "If a variable has no interspeaker variation, it will have no intraspeaker variation." (Bell 1984: 158). Dette kan tydeligt forklares ud fra en tosproget situation.

The bilingual is dependent on the availability of the two languages in the speech community at large, and in an interlocutor's passive repertoire, for language switch to be available in the individual speaker's repertoire. (Bell 1984: 158)

Variationen i det omgivende samfund (interspeaker variation) er altså en forudsætning for, at den tosprogede kan udøve den variation, som han eller hun har kompetence til at udøve (intraspeaker variation). Ud fra denne teori kan man således

forvente, at forskerne f.eks. ikke vil bruge dansk, hvis de taler med nogen, der ikke forstår dansk. Derimod har de et reelt valg, hvis deres publikum består af folk, der både forstår dansk og engelsk.

'Intraspeaker variation' er altså en respons på variationen i de folk, der er omkring sprogbrugeren, og dermed bliver samtalepartneren og andre tilstedeværende en meget vigtig faktor, når sproget skal træffes. Derfor kalder Bell også teorien 'Language Style as Audience Design', fordi sproget designes til tilhørerne. Når man anvender teorien til at beskrive sproget og ikke bare stilskift, bliver det endnu tydeligere, at afsenderens opfattelse af modtageren har en stor indflydelse på sproget.

The sharper the linguistic differences between the codes, the larger the issue of intelligibility looms, the stronger are the pressures to accommodate to the audience (...). Use of a language which is unintelligible to any interlocutor defines that person as out of the audience. It is the ultimate in dissociative behaviour, designating the uncomprehending hearer an ungratified eavesdropper, a non-member, even a nonperson. (Bell 1984: 176)

Hvis forskerne f.eks. taler dansk, selv om der er en udenlandsk kollega til stede, betyder det altså, at de tager afstand fra ham, hvorimod de nærmer sig ham og inkluderer ham, hvis de taler engelsk. Som regel vil det sidste nok være tilfældet, fordi talere som regel prøver at vinde de tilhørendes godkendelse og accept (Bell 1984: 162). Dette pres for at blive accepteret bliver styrket, når man henvender sig til et større publikum (Bell 1984: 171). Man kan altså forvente, at forskerne vil gøre endnu mere for at tilpasse deres sprog til publikum, når de taler til en større forsamling.

3.5.3.2 Stil og emne

Ligesom deltagerne kan stilen i kommunikationssituationen også påvirke sproget. Stil er et kompliceret begreb, der kan brydes ned i elementer som intimitet, distance, formalitet, status, magt og lighed (Fishman 2000: 91). Ud fra Jarvad (2004: 4) og mine egne interviews med forskerne har jeg opstillet følgende liste af aktiviteter eller situationer, som indgår i forskernes arbejde (jeg har set bort fra undervisning, da den ikke er inkluderet i min undersøgelse):

- Arbejdet med forskningen, hverdagen på universitetet, samarbejde med kolleger i Danmark og udlandet
- Publicering af forskning for internationalt publikum
- Foredrag, seminarer, konferencer om forskning med fagfæller
- Publicering af forskningsformidling for nationalt publikum
- Mundtlig forskningsformidling (f.eks. Åbent Hus, studiepraktik, gymnasielærerdag, besøgs-service, offentlige foredrag osv.)
- Forskningsbaseret udredning i offentlige debatter (f.eks. Tv-avis, dagblade)

Man kan antage, at de situationer, der har at gøre med forskning og kontakt med fagfæller, vil blive opfattet som mere formelle end de andre. Ved publicering af forskning og ved konferencer og lignende er der nogle akademiske regler, der skal overholdes. Eftersom forskerne oftest bruger engelsk i deres publikationer og ved konferencer, kunne en mulig forklaring være, at de forbinder brugen af engelsk med mere officielle situationer. I sådanne situationer kan engelsk måske være med til at give prestige og signalere en vis kompetence og status. Dansk, derimod, har højere sandsynlighed for at blive forbundet med noget uformelt, hvor forskeren gerne vil opfattes som en, der er

på lige fod med modtagerne. Derfor kunne uformalitet og lighed være grunde til at vælge dansk, når forskerne skal formidle deres forskning til et nationalt publikum uden særlige faglige forudsætninger.

Hvis emnet alene bestemte sproget, kunne man forvente, at forskerne ville tale samme sprog i alle situationerne, idet de taler om deres fag og forskning i alle situationerne. Det kunne da forventes, at dette sprog ville være engelsk, idet forskerne ofte er uddannet på engelsk. Meget af undervisningen i Danmark foregår på engelsk, og det er mere eller mindre en forudsætning for at blive ansat på Det Naturvidenskabelige Fakultet, at man har arbejdet i udlandet i et år eller mere (se afsnit 4.2.4.3). Ligeledes er mange af forskernes fagudtryk engelske.

Thus, some multilingual speakers may “acquire the habit” of speaking about topic x in language X partially because that is the language in which they were *trained* to deal with this topic (...), partially because *they (and their interlocutors) may lack the specialized terms* for a satisfying discussion of x in language Y, partially because *language Y itself may currently lack as exact or as many terms for handling topic x as those currently possessed by language X*, and partially because *it is considered strange* or inappropriate to discuss x in language Y. (Fishman 2000: 92).

Hvis dette scenarium gælder for forskerne, så har man den situation, som nogle sprogfolk og politikere frygter, nemlig at forskerne ikke kan tale om deres fag på dansk, men kun på engelsk, og dermed holder dansk op med at være et komplet sprog (jf. indledningen). Dette kan dog undgås, hvis andre sprogvælsfaktorer påvirker forskerne stærkere end emnet. En sådan faktor kunne være samtalepartnerens sprogkompetencer (se afsnit 3.5.3.1) og forskerens ønske om at være på lige fod med almindelige danskere, når han eller hun henvender sig til dem.

Idet engelsk er det internationale videnskabsprog, og forskerne er uddannet på engelsk, kan man også forvente, at de vil bruge mange engelske fagudtryk, når de taler dansk om deres fag. Selv om det ifølge Lund et al. (2003: 10) er domænetabet og ikke indvandringen af låneord, der er det største problem, så kan lægfolk opfatte brugen af fremmedord som sprogligt forfald (jf. indledningen). Afsnit 4.2.4.2 i analysen undersøger forskernes brug af låneord og argumenterer for, at brugen af låneord, i modsætning til hvad folk tror, kan være med til at bevare det danske sprog (se også Sprogpolitik på de danske universiteter 2003: 8). Afsnit 3.6 undersøger nu to andre begreber, som kan have indflydelse på sprogskifteprocessen og dermed indikere, om forskernes sprogvvalg vil ændre sig eller forblive, som det er.

3.6 Faktorer i sprogskifteprocessen

De faktorer, der blev gennemgået i afsnit 3.5, har alle fokus på sprogbrugeren som et individ, der har bestemte grunde til at vælge bestemte sprog. Derfor er de meget anvendelige i en 'emic' beskrivelse af forskernes sprogvvalg. Sprogvvalg kan med tiden blive til sprogskift, hvis det ændrer sig. Selv om forskerne skulle vise sig at bruge både dansk og engelsk i dag, er der altså mulighed for, at de på et tidspunkt vil skifte helt til engelsk, og at dansk således hører op med at være et komplet sprog (jf. indledningen). Det kan blive svært at forudsige sprogvvalget og dermed sandsynligheden for sprogskift, hvis de ovenstående faktorer viser sig at påvirke sprogvvalget mere eller mindre tilfældigt. Hvis sprogvvalget derimod foregår i en diglossisk situation, ligger valget mere fast (Grosjean 1982: 145). I et diglossisk samfund kan sprogbrugeren ikke vælge så frit imellem sine to sprog som i andre tosprogede samfund, idet sprogvvalget er blevet formaliseret eller institutionaliseret på en bestemt måde (Romaine 1995: 33). I afsnit 3.6.1 gennemgår jeg det klassiske diglossibegreb, som blev introduceret af Ferguson i

1959. Afsnit 3.6.1.1 gennemgår, hvordan diglossi kan have betydning for sprogets stabilitet, samtidig med at jeg diskuterer, om begrebet kan anvendes i analysen af forskernes sprogvvalg. Til sidst vil afsnit 3.6.2 kort gennemgå, hvordan karakteren af forskernes sociale netværk kan have indflydelse på, om sproget ændrer sig eller ej.

3.6.1 Diglossi – det formaliserede sprogvvalg

Begrebet diglossi blev introduceret af Ferguson (1959 – her refereret som Ferguson 2000), der brugte det til at beskrive samfund, hvor to varieteter af samme sprog eller to tæt beslægtede sprog blev brugt i forskellige funktioner eller situationer. Siden er begrebet blevet udvidet til også at omfatte samfund med en funktionel distribution mellem to sprog, der ikke er beslægtede. F.eks. skriver Fishman (1967: 30), at diglossi også eksisterer i ”societies which are multilingual in the sense that they employ separate dialects, registers or functionally differentiated language varieties of whatever kind.” I denne henseende er der altså ikke noget i vejen for at bruge begrebet diglossi om forskernes situation, selv om det her drejer sig om to forskellige sprog.

Ferguson (2000: 66) omtaler de to varianter som henholdsvis H (den høje variant) og L (den lave variant). H er standardsproget eller det klassiske sprog, mens L er den regionale variant. Der er flere kendetegnende træk ved forholdet mellem H og L, og et af de vigtigste er den funktionelle opdeling, hvor man bruger H i nogle situationer og L i andre. H er som regel forbundet med det officielle, formelle og seriøse, mens L er forbundet med det mere hjemlige, personlige og humoristiske (Ferguson 2000: 68). I et diglossisk samfund er det meget vigtigt at bruge det rigtige sprog eller den rigtige variant i de rigtige situationer. Hvis man bruger L-varianten i en offentlig tale eller H-varianten sammen med vennerne, bliver man til grin. Der opstår altså nærmest et en-til-en forhold mellem sprog og kontekst, og der er ikke meget

valgfrihed. Derudover er det også karakteristisk for diglossiske samfund, at der findes en stor mængde litteratur på H, som er meget værdsat af samfundet (Ferguson 2000: 70). I forskernes tilfælde kunne den udbredte brug af engelsk som det litterære sprog tyde på, at engelsk er H-varianten, hvis man skal tale om diglossi. Hvis det derudover viser sig, at der er en funktionel opdeling mellem sprogene, hvor forskerne hovedsagelig bruger engelsk i mere formelle og offentlige situationer og dansk under mere hjemlige og afslappede omstændigheder, så kan man måske godt tale om diglossi. Desuden minder argumenterne for at bruge H eller L også en del om argumenterne for at bruge henholdsvis engelsk og dansk i videnskaben. Ferguson (2000: 78) fortæller, at hvis man i et diglossisk samfund skal vælge, om man skal gå over til kun at bruge H eller L, så kan argumentet for H blandt andet være, at det forbinder samfundet med verdenssamfundet, og at det er en samlende faktor. På samme måde kan man sige, at engelsk forbinder forskerne med resten af praksisfællesskabet og gør det muligt for dem at samarbejde med andre forskere i udlandet. Engelsk samler forskerne, fordi det er et sprog, som de alle kan forstå, uanset hvor de kommer fra. Argumenterne for, at L skal være det eneste sprog, kan være, at L er tættere på folks tanker og følelser, og at brugen af L vil gøre det nemmere at uddanne sig, fordi man har lært sproget eller varieteten som barn. Dette minder om nogle af Lund et al.s (2003: 23) argumenter for, at brugen af engelsk er et problem. F.eks. mener de, at brugen af engelsk kan gå ud over forskningens kvalitet, idet forskerne ikke kan trække på alle sprogets ressourcer, når de arbejder på engelsk.

I forhold til de her gennemgåede kendetegn ved diglossi er det altså muligt, at forskerne kan siges at være i en diglossisk situation. I næste afsnit gennemgår jeg, hvad dette kan betyde for situationens stabilitet, og jeg diskuterer diglossibegrebets anvendelighed yderligere.

3.6.1.1 Diglossibegrebets anvendelighed

Ifølge Ferguson (2000: 71-72) er diglossi en stabil situation, der kan vare i flere århundreder. Dette skyldes blandt andet den funktionelle distribution mellem sprogene og den manglende valgfrihed (jf. afsnit 3.6.1) (Fishman 1967: 29). Hvis det ligger meget fast, hvornår man bruger hvilket sprog, og man bliver til grin, hvis man bruger det forkerte sprog i den forkerte situation, så er det ikke så sandsynligt, at sproget vil ændre sig. Ifølge Fishman (1967) afhænger denne stabilitet dog af kombinationen af diglossi på samfundsniveau med tosprogethed på individuelt niveau. I afsnit 3.2. fastslog jeg, at de naturvidenskabelige forskere kan siges at være tosprogede. Hvis de samtidig er i en diglossisk situation, kan det betyde, at deres sprogvvalg er stabilt. Diglossi medfører, at bestemte sprog er forbundet med forskellige roller i samfundet. Hvis alle i samfundet taler begge sprog, har alle adgang til alle rollerne (Fishman 1967: 32). Dermed får alle de samme chancer, og man behøver ikke kæmpe for at få ændret sprogbrugen. Hvis et samfund derimod er karakteriseret af tosprogethed uden diglossi, vil det oftest ende sådan, at det sprog, der associeres med de mest prestigøse områder, vil blive det dominerende (Fishman 1967: 36). I forskernes tilfælde kunne dette medføre, at de ville ende med kun at bruge engelsk, da brugen af engelsk er en forudsætning for, at man kan få sine resultater ud til resten af praksisfællesskabet og opnå deres anerkendelse. Ud fra denne teori skal der altså være en funktionel opdeling mellem dansk og engelsk, hvis dansk skal blive ved med at være et sprog, som forskerne bruger i deres arbejde.

Hvis man kan bruge diglossibegrebet i analysen af forskernes sprogbrug, kan man altså bruge det til at vurdere situationens stabilitet. Set i forhold til kriterierne i afsnit 3.6.1 synes det muligt at bruge begrebet, men der er også problemer. Blandt andet minder diglossibegrebet noget om Fishmans domænebegreb. Begge begreberne er eksempler på det, som

Wei (1994: 7) kalder en 'complementary distribution model'. Både diglossi og domæner er defineret ved, at ét sprog er passende at bruge i visse situationer, mens et andet er passende at bruge i andre. Eftersom det ikke er optimalt at bruge domænebegrebet om forskernes situation (jf. afsnit 3.4.1.1 og 3.4.2.1), kan man argumentere for, at man heller ikke bør bruge diglossibegrebet. Således skriver Preisler (2002: 19), at man ikke kan tale om en diglossisk situation inden for videnskaben. I en diglossisk situation er det domænet, der bestemmer sproget (f.eks. at man taler L i hjemmedomænet), mens det ifølge Preisler er samtalepartnerens sprogkompetencer, der bestemmer sproget i forskernes tilfælde. Preisler (2002: 19) mener dog stadig, at dansk og engelsk er funktionelt distribuerede inden for videnskaben. Wichmann (2002: 74-75) tager dog denne funktionelle distribution som udgangspunkt for at sige, at der *er* tale om diglossi i forskernes tilfælde. Selv om man måske ikke kan tale om diglossi i klassisk forstand, er det muligt at undersøge, om der findes en funktionel distribution i forskernes sprogbrug, uanset om den er bestemt af domæner eller andre faktorer. En sådan funktionel distribution kan pege på en vis stabilitet, fordi forskerne så er sikre på, hvornår de skal bruge hvilket sprog, og dermed begynder de ikke at bruge det ene sprog mere eller mindre.

3.6.2 Sociale netværk

Karakteren af en sprogbrugers sociale netværk kan indikere, hvorvidt sproget vil ændre sig, eller forblive som det er. Dette skyldes, at sproget, som vist nedenfor, ofte er påvirket af de personer, man omgiver sig med, og hvis netværket ændrer sig, vil sproget således også kunne ændre sig.

Et socialt netværk er samlingen af en persons forhold til andre mennesker (Milroy 2002: 549). Hvis man skal tegne det, vil det som regel ligne en form for edderkoppespind, hvor man trækker streger fra personen og ud til andre personer og ofte

også mellem de andre personer. Sociale netværk er bredere defineret end praksisfællesskaber (jf. afsnit 3.5.1). I et socialt netværk er det nok, at personerne kender hinanden (eller kender nogen, der kender nogen), mens praksisfællesskaberne er strammere defineret ud fra medlemmernes samarbejde om et fælles foretagende. Man kan bruge begge begreberne i analyser af sprogbrug (og variation i sprogbrug), men de har forskelligt fokus:

The concepts of network and community of practice are (...) closely related, and the differences between them are chiefly method and focus. Network analysis typically deals with the structural and content properties of the ties that constitute *egocentric* personal networks, and seeks to identify ties important to an individual rather than to focus on particular network clusters (such as school) independently of a particular individual. (Milroy & Gordon 2003: 119)

Eftersom formålet med min undersøgelse ikke har været at beskrive mine informanternes sociale netværk, har jeg ingen data, der gør mig i stand til at sige noget meget detaljeret og specifikt om de enkelte forskeres sociale netværk. Formålet med dette afsnit er derfor blot kort at gennemgå, hvordan deltagelse i forskellige netværk kan påvirke sprogvalget, og hvordan forskellige typer af netværk kan enten bremse eller fremme et sprogskit.

Gal (1979) giver et eksempel på, at folks sprogbrug kan være påvirket af deres sociale netværk. Gal har undersøgt sprogskitteprocessen i landsbyen Oberwart i Østrig. Størstedelen af byens indbyggere havde i lang tid været tosprogede i ungarsk og tysk, og de havde hovedsagelig ernæret sig ved landbrug. Dette var nu ved at ændre sig, så der var flere etsprogede tysktalende, og de tosprogede brugte tysk oftere. Brugen af ungarsk blev forbundet med 'bondskhed', mens brugen af tysk blev associeret med modernitet og økonomisk succes.

For most informants the more peasants there were in their social networks, the more they used Hungarian, and the fewer peasants there were in their networks, the less they used Hungarian. (Gal 1979: 141)

Sprogvalget blev altså påvirket af, hvor mange ungarsktalende og hvor mange tysktalende der var i folks sociale netværk. På samme måde kan man også forvente, at forskernes sprogvalg vil være bestemt af, om der er mange engelsktalende eller mange dansktalende i deres netværk.

Det er karakteristisk for situationen i Oberwart, at sprogvalget ændrede sig, efter beboerne fik kontakt med en anden gruppe, de etsyrogede tyskere. Ifølge Milroy & Gordon (2003: 117, 124) er åbne netværk med kontakt til folk uden for netværket da også mere modtagelige for forandringer, end lukkede netværk er. Hvis man ser på de danske forskere, så er de nødt til at have kontakt til fagfæller rundt omkring i verden for at få ny viden og for at dele deres egen viden med andre. De kan altså siges at indgå i et åbent netværk, hvor de gerne vil i kontakt med mange mennesker. Ifølge Milroy (2002: 565) er det igennem åbne netværk, at man kan få ny information og ideer. I et mere lukket netværk er det svært at opnå ny viden, fordi alle i netværket deler den samme viden. Denne åbenhed i forskernes netværk kan altså være en af forklaringerne på, at de bruger en del engelsk i deres arbejde med forskningen.

3.7 Opsummering

Kapitel 3 har allerede delvis svaret på indledningens spørgsmål om, hvorvidt den sprogpoltiske debat foregår på et godt grundlag. I debatten anvendes begreberne domæne og domænetab, men de defineres ikke. Gennemgangen af begreberne har vist, at man ikke bør tale om domænetab, da man hverken ved, hvordan domæner opstår, eller hvordan de går tabt. Derudover er det et problem, at domænebegrebet skjuler det

faktum, at sprogvvalg handler om sprogbrugere og deres grunde til at vælge det ene sprog frem for det andet. Det er svært at udforme en sprogpolitik, hvis man ikke har forståelse for sprogbrugerne og deres sociale omgivelser. For at opnå en sådan forståelse må man foretage en 'emic' analyse af sprogvvalget. Domænebegrebet er ikke det mest velegnede i denne sammenhæng, og derfor vil jeg i analysen af forskernes sprogvvalg i kapitel 4 i stedet bruge de begreber og teorier, som jeg præsenterede i afsnit 3.5. Disse tager i højere grad udgangspunkt i taleren som en agent, der vælger sprog ud fra den kontekst, han eller hun befinder sig i. Faktorerne er illustreret i figur 1, der viser taleren som det centrale punkt i sprogvvalgsprocessen. Uden talerens mulighed for at vælge mellem de to sprog er der ikke noget sprogvvalg. Derfor viste afsnit 3.2, at forskerne kan karakteriseres som tosprogede. Taleren bliver påvirket fra flere sider. Det praksisfællesskab og det felt, som forskerne deltager i, kan påvirke deres sprogvvalg, idet de sandsynligvis vil vælge det sprog, der er mest hensigtsmæssigt og gavnligt. Derudover kan samtalepartnerens sprogkompetence, emnet og stilen i kommunikationssituationen også påvirke sprogvvalget.

Selv om den teoretiske gennemgang har vist, at domænebegrebet ikke er det mest anvendelige til at beskrive forskernes sprogvvalg, vil analysen i afsnit 4.3 alligevel undersøge, om det empirisk kan forsvares at kalde forskning for et domæne. Hvis dette ikke er tilfældet, er der yderligere grund til at sige, at det er uhensigtsmæssigt at tale om domæner og domænetab i den sprogpolitiske debat. Det vil sandsynligvis være vanskeligt at kalde forskning et domæne, da domæne er et komplekst begreb, der kræver overensstemmelse mellem flere faktorer.

På baggrund af den teoretiske gennemgang ønsker jeg ikke at bruge begrebet domænetab i analysen. I stedet vil jeg i afsnit 4.2.6 vurdere, om forskernes sprogvvalg kan siges at være stabilt, eller om det vil ændre sig. Dette sker ved at undersøge, om der

er tale om en funktionel distribution (diglossi) mellem dansk og engelsk, og om forskernes deltagelse i et åbent socialt netværk nødvendigvis medfører et skifte til engelsk.

4. ANALYSE

Formålet med dette kapitel er at beskrive og forklare de naturvidenskabelige forskeres sprogvalg i deres arbejde med henblik på at finde ud af, om de både bruger dansk og engelsk, og om dansk således stadig er et komplet sprog. Hvis dette er tilfældet, behøver sprogfolk og politikere i mindre grad at bekymre sig om brugen af engelsk inden for naturvidenskaben.

Kapitlet lægger ud med at gennemgå, hvor mange publikationer der er udgivet på henholdsvis dansk og engelsk på Det Naturvidenskabelige Fakultet ved AU i 2006 og 2007. Tallene sammenlignes med dem for KU i Jarvad (2001). Tallene giver ingen forklaring på, hvorfor forskerne vælger at skrive på henholdsvis dansk og engelsk. De siger heller ikke noget om, hvordan forskerne vælger mellem dansk og engelsk i mundtlige situationer. Disse spørgsmål besvares i anden del af analysen, der præsenterer og analyserer de udsagn, som mine informanter kom med i de 11 kvalitative interviews. Her anvender jeg begreberne og teorierne fra afsnit 3.5 til at beskrive og forklare forskernes sprogvalg. Jeg vurderer også, hvordan fremtiden vil se ud, altså om forskerne vil bibeholde deres nuværende brug af dansk og engelsk, eller om de vil skifte til kun at bruge engelsk. Herunder undersøger jeg, om der er tale om en form for funktionel opdeling mellem dansk og engelsk, da en sådan opdeling kan tyde på en stabil situation. Jeg afslutter kapitlet med en opsummering, der også indeholder en diskussion af, om man kan beskrive forskernes sprogvalg ved hjælp af begrebet domæne, eller om andre begreber bedre rammer, hvad der egentlig ligger bag deres sprogvalg. Hvis det sidste er tilfældet, bør man overveje, om ikke disse begreber bør danne grundlaget for den sprogpoltiske diskussion i stedet for domænebegrebet.

4.1 Den kvantitative undersøgelse: Publikationer på dansk og engelsk

Jarvad (2001: 106-113) gennemgår forskellige tal for at undersøge domænetabet i videnskabens sprog. Tabel 1 viser, hvor mange artikler og bøger, der blev udgivet på henholdsvis dansk og engelsk i 1990 og 1999 ved Det Naturvidenskabelige Fakultet på KU.

Tabel 1: Københavns Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal artikler og bøger publiceret i 1990 og 1999 på henholdsvis dansk og engelsk (efter Jarvad 2001: 109. De samlede tal indgår ikke i tabellen i Jarvad (2001: 109), men jeg har indsat dem for at give læseren et samlet overblik.)

1990	Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler 297	93	31 %	199	67 %	5	2 %
Bøger 153	54	35 %	95	62 %	4	3 %
Samlet 450	147	33 %	294	65 %	9	2 %
1999						
Artikler 816	116	14 %	688	84 %	12	4 %
Bøger 456	122	27 %	322	71 %	12	2 %
Samlet 1272	238	19 %	1010	79 %	24	2 %

Jarvad (2001: 106) vurderer, at når 84 % af artiklerne er skrevet på engelsk, som i 1999, er det ”berettiget at tvivle på om man overhovedet har et dansk fagsprog her.” Hun mener (Jarvad 2001: 111), at grunden til, at tallet ikke er højere, kan være, at universitetsansatte føler sig forpligtede til også at henvende sig til studerende og til offentligheden, og at de dermed er nødt til at skrive på dansk i visse tilfælde.

Tabel 2 viser mine tal fra AU. Tallene for 2007 er ikke endelige, men jeg har taget dem med alligevel, da de allerede på dette tidspunkt viser samme tendens som de endelige tal fra

2006, nemlig at der bliver skrevet langt mere på engelsk end på dansk, især for artiklernes vedkommende.

Tabel 2: Aarhus Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal artikler (videnskabelige artikler med og uden fagfællebedømmelse, bidrag til videnskabelige bøger, konferenceartikler med og uden fagfællebedømmelse og populærvidenskabelige artikler til magasiner, aviser og bøger) og bøger (videnskabelige og populærvidenskabelige bøger) publiceret i 2006 og 2007 på henholdsvis dansk og engelsk)

2006		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	1190	130	10,9 %	1058	88,9 %	2	0,2 %
Bøger	20	8	40 %	12	60 %	0	0 %
Samlet	1210	138	11,4 %	1070	88,4 %	2	0,2 %
2007		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	521	21	4 %	499	95,8 %	1	0,2 %
Bøger	8	3	37,5 %	4	50 %	1	12,5 %
Samlet	529	24	4,5 %	503	95,1 %	2	0,4 %

Tallene ligger meget godt i tråd med dem fra Jarvads (2001) undersøgelse. Samlet set udgør de engelsksprogede publikationer endda en større andel (88,4 % i 2006) end i Jarvads (2001) undersøgelse (79 % i 1999). Hvis man kun kigger på disse tal, må man konkludere, at det også er berettiget at tvivle på, at der findes et dansk fagsprog på Det Naturvidenskabelige Fakultet ved AU. Den meget udprægede brug af engelsk skyldes ifølge Jarvad (2001: 112) en forskningspolitik, "hvor kvalitet vurderes efter publicering i internationale, velestimerede tidsskrifter og hvor forskning løbende evalueres efter antallet af sådanne artikler." Denne tese understøttes også af tallene i tabel 3, der viser, hvordan de engelske og danske publikationer fordeler sig over henholdsvis forsknings- og formidlingsmateriale. Her er bøger og artikler talt op under et.

Tabel 3: Aarhus Universitet, Naturvidenskabeligt Fakultet, antal forsknings- og formidlingspublikationer i 2006 og 2007

2006		Dansk		Engelsk	
Forskningspublikationer	1108	52	4,7 %	1056	95,3 %
Formidlingspublikationer	100	86	86 %	14	14 %

2007		Dansk		Engelsk	
Forskningspublikationer	509	11	2,2 %	498	97,8 %
Formidlingspublikationer	18	13	72,2 %	5	27,8 %

I 2006 blev der udgivet 100 formidlingspublikationer. Til sammenligning blev der udgivet 1108 forskningspublikationer. Disse tal indikerer altså også, at forskerne får mest ud af at publicere til et publikum af fagfæller, hvorimod formidling til lægfolk er mindre interessant. Tabellen viser også, at langt de fleste af forskningspublikationerne er på engelsk (95,3 % i 2006), mens formidlingspublikationer som regel er på dansk (86 i 2006). Hvis man gerne vil have, at forskerne skal bruge mere dansk i fremtiden, begynder der måske allerede her at tegne sig en vej til målet. Det skal blive mere attraktivt og meriterende at formidle sin forskning til den brede befolkning. Nielsen (2005) har undersøgt, hvad 1200 naturvidenskabelige forskere fra otte danske universiteter mente om en række forskellige medier for forskningskommunikation, og hvilken interesse, de havde i at bruge dem. En af hans konklusioner er, at "Forskernes interesse for at bidrage til en række forskellige medier for aktuel forskningskommunikation er generelt stor." (Nielsen 2005: 9). Der er størst interesse for brede medier som tværfaglige tidsskrifter, nyhedsmedier, hjemmesider og offentlige foredrag og debatarrangementer. Over halvdelen af forskerne i undersøgelsen var enige i en anbefaling fra Videnskabsministeriets tænketank om, at 2 % af alle forskningsbevillinger skal gå til forskningskommunikation (Nielsen 2005: 10). Ud fra Nielsens undersøgelse lader det altså til, at forskerne har en interesse i at formidle deres forskning til

den bredere befolkning. Når man ser på tallene for publikationerne, ser det imidlertid ud til, at der stadig er nogle barrierer, som holder dem fra at gøre det.

Hvis man kun ser på antallet af publikationer på henholdsvis dansk og engelsk, er det forståeligt, at Jarvad (2001) konkluderer, at det danske fagsprog er dødt eller døende inden for naturvidenskaben. Men tallene peger også på noget andet. Som det fremgår af tabel 3, anvender forskerne stort set altid dansk, når de henvender sig til almindelige danskere, mens de vælger engelsk næsten hver gang, de skriver til en gruppe fagfæller, der ofte også omfatter udlændinge. Her kan man altså ane en form for modtagerorientering i sprogvalget. Den almindelige dansker skal kunne forstå, hvad forskerne skriver, og derfor henvender de sig til ham eller hende på dansk. Deres fagfæller må derimod forventes at kunne forstå engelsk, uanset om de er danskere eller ej, og derfor kan man henvende sig til dem på engelsk. Hvis denne modtagerorientering har indflydelse på forskernes sprogvalg i mundtlige situationer, er det muligt, at det danske fagsprog ikke er dødt alligevel. Hvis man drager konklusionen 'det danske fagsprog er dødt' på baggrund af tallene i tabel 1, 2 og 3, så drager man den for hurtigt. Der er ikke taget højde for, at forskerne også udtrykker sig mundtligt om deres fag. Derfor vil min analyse af de kvalitative data i afsnit 4.2 undersøge forskernes sprogvalg i både det talte og det skrevne sprog og over for både fagfæller og lægfolk.

4.2 Den kvalitative undersøgelse: Forskernes sprogvalg

Dette afsnit er struktureret ud fra beslutningstræet, og derfor indleder jeg denne del af analysen med en gennemgang af, hvordan træet skal læses, og hvordan det afspejles i afsnittets struktur (afsnit 4.2.1). Derudover begynder den kvalitative analyse af forskernes sprogvalg i afsnit 4.2.2 samme sted som den kvantitative: Sprogvalget i forbindelse med publikationer.

Men i modsætning til den kvantitative undersøgelse sætter den kvalitative fokus på, *hvorfor* forskerne vælger at bruge engelsk i deres forskningspublikationer. I afsnit 4.2.3 undersøger jeg forskernes kriterier for at vælge sprog, når de skal skrive ansøgninger til råd og fonde. Dette falder under samme side som publikationerne i beslutningstræet. Afsnit 4.2.4 og 4.2.5 tager fat der, hvor den kvantitative analyse kom til kort: Den mundtlige kommunikation og formidling. Jeg undersøger blandt andet, om den modtagerorientering, som blev indikeret af tallene i tabel 3, virkelig er grundlag for forskernes sprogvvalg. Afsnit 4.2.4 analyserer forskernes sprogvvalg, når de taler til fagfæller. Herunder behandler jeg både konferencer, gruppemøder og samtaler med en enkelt eller nogle få fagfæller. Afsnit 4.2.5 undersøger kriterierne for forskernes sprogvvalg i populærvidenskabelig formidling. Her behandler jeg skriftlig og mundtlig formidling under et, for kriterierne er de samme for de to medier. Afsnit 4.2.6 vurderer, hvordan fremtiden kan komme til at se ud. Jeg diskuterer blandt andet, om man kan tale om en funktionel opdeling mellem dansk og engelsk og hvilke holdninger, der er til engelsk og dansk, bl.a. om man ønsker at bevare det danske fagsprog. Da det er den næste generation af forskere, der skal føre fagsproget videre, ser afsnittet også på, hvad de unge lader til at mene om de to sprog. Jeg afslutter kapitlet med en opsummering, der også indeholder en diskussion af, om forskernes sprogvvalg kan beskrives ved hjælp af domænebegrebet, eller om andre begreber er mere anvendelige.

4.2.1 Beslutningstræet

Et beslutningstræ er en god metode til at opsummere data om beslutningskriterier. Det udgør en 'emic' beskrivelse (jf. afsnit 3.1), for det illustrerer de kriterier, som informanterne selv finder relevante. Figur 6 er det samlede beslutningstræ over de sprogvvalgs-kriterier, som kom frem i mine 11 kvalitative interviews. Træet skal ikke ses som en repræsentation af, hvad

der rent faktisk sker i hovedet på forskerne, når de vælger sprog. For forskerne sker sproget automatisk, og de går ikke nødvendigvis igennem de trin, som man kan se i træerne. Træet er altså blot en illustration af de forhold, der kom frem i interviewene.

Dette afsnit vil kort gennemgå, hvordan figur 6 skal læses, og hvordan hele afsnit 4.2 er opbygget i forhold til træets struktur. Man begynder med at læse træet fra den markerede boks i toppen. Hvis informanten er i en situation, hvor han eller hun kan svare nej til spørgsmålet, følger man pilen mod venstre. Hvis han eller hun kan svare ja, følger man pilen mod højre, og således fortsætter man gennem træet, til man er nået frem til en af de grå bokse, der viser, hvilket sprog personen vælger. Tallene i boksene er primært beregnet til reference. Man kan altså ikke i alle tilfælde følge beslutningsprocessen ved at følge tallene fortløbende.

Træets startpunkt er mediekriteriet (Skal du tale?) i boks 1, fordi det giver en fin opdeling mellem træets to sider. I højre side finder man mundtlige aktiviteter som foredrag for og samtaler med fagfæller og populærvidenskabelige foredrag. Til venstre finder man artikelskrivning (både videnskabelig og populærvidenskabelig), artikellæsning og udformning af ansøgninger om forskningsmidler. Jeg prøvede først at begynde træet med spørgsmålet 'Skal du henvende dig til fagfæller?', men det betød, at nej-siden blev rodet, da den både indeholdt artikellæsning, ansøgninger til fonde og populærvidenskabelig formidling.

Afsnit 4.2 er struktureret således, at det bevæger sig fra træets venstre til højre side. Således behandler afsnit 4.2.2 sproget i forbindelse med de videnskabelige publikationer, der er illustreret i boks 2-3, 5-7 (skrive) og 9 og 7 (læse). Ja-pilene på vej mod boks 7 er fremhævet med fed, hvilket indikerer, at der ikke er tale om et reelt valg, men at man altid vælger engelsk. Den næste række bokse (2, 8, 10-13) viser sproget i

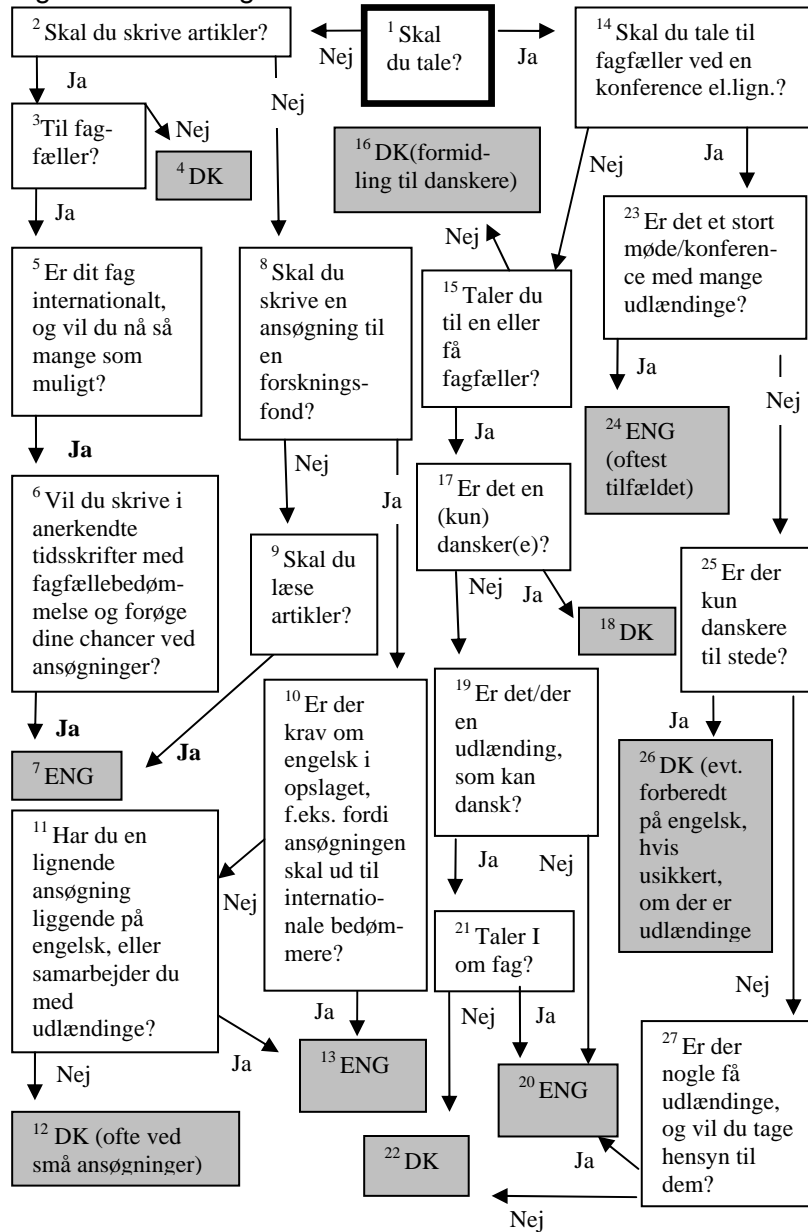

forbindelse med ansøgninger om forskningsmidler. Dette gennemgår jeg i afsnit 4.2.3.

Efter at have behandlet sprogvælgskriterierne i venstre side af træet bevæger analysen sig derefter over til træets højre side, den mundtlige kommunikation, i afsnit 4.2.4. Figur 6 viser en opdeling mellem samtaler med en eller få fagfæller (boks 14-15, 17-22), store konferencer med mange udlændinge (boks 14, 23-24) og mindre møder (boks 23, 25-27, 20, 22). I afsnit 4.2.4.1 behandler jeg disse situationer under et, da hensynet til modtageren spiller en stor rolle i dem alle. I afsnit 4.2.4.2 til 4.2.4.4 behandler jeg kriterier, som især er relevante i forbindelse med mindre møder. Boks 26 i figur 6 viser, at forskerne i visse tilfælde forbereder oplæg til mindre møder på engelsk, hvis de er i tvivl om, hvorvidt der vil være udlændinge til stede. Hvis det i situationen viser sig, at der kun er danskere til stede, ændrer de sproget til dansk.

De eneste bokse i træet, som jeg endnu ikke har nævnt, er boks 3-4 og 15-16. Her illustrerer jeg forskernes sprogvælg i forbindelse med populærvidenskabelig formidling i henholdsvis skrift og tale. Sprogvælg i forbindelse med disse aktiviteter analyserer jeg samlet i afsnit 4.2.5, idet kriterierne er de samme. Som det vil fremgå af afsnit 4.2.5, orienterer forskerne sig i høj grad efter modtagerne i disse situationer. Det er hensigten, at læseren efter at have studeret figur 6 vil have fået et hurtigt overblik over, hvornår forskerne bruger hvilket sprog og hvorfor. Disse resultater uddybes og gennemgås i de følgende afsnit.

Figur 6: Beslutningstræ

4.2.2 Forskningspublikationer

Der er to grupper af kriterier, der spiller ind på forskernes sprogvalg i forbindelse med forskningspublikationer. Faktorerne i afsnit 4.2.2.1 handler mest om forskernes egne ønsker og ambitioner og kan især relateres til kassen 'Praksisfællesskab' i figur 1. Den anden gruppe af forklaringer (afsnit 4.2.2.2) hænger sammen med Bourdieus feltbegreb.

4.2.2.1 Fuldbyrdet medlem af praksisfællesskabet

Som det fremgår af det samlede beslutningstræ i figur 6, benytter forskerne i min undersøgelse sig altid af engelsk, når de skal læse eller skrive videnskabelige artikler. De fleste af dem fortæller, at de er nødt til bruge engelsk her, fordi der ikke findes videnskabelige tidsskrifter på dansk inden for deres fag. Alle de ansete og renommerede tidsskrifter inden for naturvidenskaben er på engelsk. Kun IP5 og IP6 læser lidt rapporter på dansk for at følge med i, hvad deres kolleger i erhvervslivet laver. Derudover læser nogle af mine informanter også af og til populærvidenskabelige artikler på dansk, men som IP3 siger, så er det en form for fritidslæsning, der ikke rigtig kan bruges i forbindelse med forskningen.

Derudover fortæller flere af informanterne, at der er meget få mennesker i Danmark, der er interesserede i og kan forstå deres artikler, og derfor ville der ikke være meget ved at publicere dem på dansk. Forskerne i min undersøgelse har altså et ønske om at nå så mange kvalificerede modtagere som muligt, og det opnår man bedst ved at bruge engelsk. Dette er illustreret i boks 5 i figur 6. IP2 udtrykker det således: "Når vi udsender noget til publikation, er det fordi, vi gerne vil, at hele verden skal kunne læse det. Og så bruger vi engelsk, selvfølgelig." For ham er formålet med forskningen, at den skal formidles til så mange (fagfæller) som muligt, og her er engelsk mest effektivt. IP8 siger ligeledes, at hans succeskriterium er, at hans forskning bliver brugt. Han er selv den eneste i Danmark, der bruger den,

så derfor skal han uden for landet grænser for at opnå succes. Når disse forskere således bruger engelsk for at opnå succes, hænger det sammen med deres deltagelse i et praksisfællesskab (jf. afsnit 3.5.1). Det fælles foretagende er at opnå og sprede så meget viden som muligt. For at muliggøre kommunikationen og den fælles deltagelse i foretagendet, er forskerne nødt til at bruge engelsk. De befinder sig i et internationalt praksisfællesskab, der har engelsk som videnskabsprog, og engelsk er et udbredt sprog, som mange kan forstå. Det følgende citat fra IP1 viser, hvor vigtigt det er at bidrage med noget for at blive inkluderet i praksisfællesskabet. ”For hvis jeg vil inddrages i kollegernes diskussioner om de emner, som jeg finder interessante, så er jeg også nødt til at informere dem om, hvad jeg finder ud af.” For at blive fuldblyndet medlem af praksisfællesskabet er man altså nødt til at dele sin viden, og man deler den bedst på engelsk. Man kan således sige, at brugen af engelsk er en vigtig del af forskeridentiteten. Hvis forskerne holder op med at bruge engelsk, vil de meget hurtigt glide ud og blive marginale medlemmer af praksisfællesskabet, hvis de overhovedet kan blive ved med at være medlemmer. Det følgende afsnit vil vise yderligere eksempler på, at brugen af engelsk er vigtig for at bibeholde en position som naturvidenskabelig forsker.

4.2.2.2 Kapital og overlevelse

Når forskerne i min undersøgelse læser og skriver artikler på engelsk, skyldes det altså blandt andet, at det fælles foretagende i deres praksisfællesskab handler om at sprede viden til så mange interesserede fagfæller som muligt. Her hænger sproget altså sammen med forskernes egne ønsker og mål. Derudover er der også nogle ydre og mere økonomiske årsager til, at de bruger engelsk i de videnskabelige publikationer. Dette er illustreret i boks 6 i figur 6. IP8 beskriver opdelingen således:

Så idealisten i mig siger ”Her er der et vigtigt resultat, det skal jeg have publiceret, så alle kan se det, fordi det er vigtigt, at vi kan hjælpe dem i deres dagligdag eller i deres forskning.” Og så efterfølgende for at jeg kan få den næste forskningsbevilling, så skal jeg kunne fortælle, at jeg har publiceret så og så mange artikler.

Sammenhængen mellem publikationer og forskningsbevillinger kan forklares ved hjælp af Bourdieus teori om felter og kapital. Inden for det akademiske felt kæmper forskerne bl.a. om at få del i de forskningsmidler, der er til rådighed. Det er nødvendigt, hvis forskerne skal have råd til at udføre de eksperimenter og projekter, der er en essentiel del af deres arbejde. Forskerne er nødt til at skrive i internationale, engelsksprogede tidsskrifter for at dele deres viden med andre forskere på samme niveau. På den måde kan forskerne vise deres fagfæller, at de besidder en kulturel kapital (viden og evner). Denne kulturelle kapital kan omdannes til symbolsk kapital (prestige og anerkendelse). Dette sker via fagfællebedømmelse, der i de medvirkende forskeres fag kun foregår i forbindelse med de engelsksprogede, internationale tidsskrifter. Det fungerer som et kvalitetsstempel, der giver forskernes arbejde værdi. IP4 trækker det skarpt op, idet han siger ”(...) du skal igennem peer review. Igen, din forskning har kun værdi, hvis andre har bedømt, at den har værdi. (...) ellers kommer du ingen vegne. Og i vores verden, i den akademiske forskning, der er peer review et altafgørende kvalitetskriterium.” Mange af mine informanter fortæller, at deres publikationer og deres internationale anerkendelse har betydning, når de søger om penge. De skal kunne dokumentere, at de udfører god og original forskning, og det er fagfællebedømmelse en garanti for. Dermed bliver den symbolske kapital (anerkendelse), de opnår i forbindelse med fagfællebedømmelse, altså omsat til økonomisk kapital (forskningsmidler), der igen giver mulighed for, at de kan opnå ny viden og kulturel kapital. Flere af forskerne fortæller, at de

populærvidenskabelige artikler, som de måtte have skrevet, tæller meget lidt i denne sammenhæng. Dette kan give et indtryk af, at engelsk i forbindelse med publikationer giver mere prestige end dansk, idet de populærvidenskabelige artikler oftest er på dansk. Dette fremgik også af tallene i tabel 3 i afsnit 4.1. Forskningsartikler var på engelsk, formidlingsartikler på dansk, og der var klar overvægt af de engelske artikler. F.eks. oplever IP3, at engelsk er det fineste, man kan skrive. Hun mener, at hvis en person skriver meget på dansk, vil man nok ikke vurdere vedkommende til at have så gode kvalifikationer som en, der skriver meget på engelsk. Det er vigtigere at leve op til stringente krav om forskningspublikationer end at udføre formidling, fordi det faglige niveau ikke er så højt i de populærvidenskabelige publikationer. Dette viser igen, at det er vigtigt at kunne begå sig på engelsk, hvis man vil positionere sig godt inden for det akademiske felt. Det engelske sprog bliver således en lingvistisk kapital i det spil, der foregår i det akademiske felt. Det handler om at bruge det sprog, der giver mest værdi, og det er helt klart engelsk. Dette bekræftes blandt andet af IP5's udsagn om, at han opfordrer sine ph.d.-studerende til at skrive på engelsk, fordi det er et vigtigt sprog at være fortrolig med, hvis man skal arbejde som forsker.

Det er ikke kun markedsforholdene i det akademiske felt, der får forskerne til at bruge engelsk, fordi de via engelsk kan udbrede deres viden og opnå anerkendelse og forskningsmidler. Brugen af engelsk synes også at være en reaktion på et pres, der kommer udefra. Jf. her afsnit 3.5.1 om hvordan den daglige praksis i et praksisfællesskab kan være en reaktion på de krav, der kommer ovenfra. AU har som mål at styrke den internationalt anerkendte forskning, og dette kan forskerne også mærke. IP1 siger f.eks., at når han publicerer i de ansete, engelsksprogede tidsskrifter, så hjælper det ham til at beholde sin stilling. Hvis han holder op med det, vil han blive betragtet som forskningsinaktiv, og hvis ikke han gør noget ved det, vil han enten blive bedt om at ændre holdning eller finde et nyt job.

Han mener, at det er et eksplicit krav fra universitetets side, at ”der skal noget output til”. IP3 erklærer sig enig i, at man er nødt til at skrive i de anerkendte tidsskrifter for at ”undgå problemer”, og IP9 siger, at det er et krav til hans stilling, at han publicerer internationalt. IP6 fortæller, at når institutlederen skal vurdere, hvordan det går, så er det de videnskabelige artikler, der betyder mest, og IP8 siger, at hvis han var lektor og skulle søge om professorat, så ville han bruge sin publikationsliste som argumentation. Her spiller universitetet altså en rolle som en ’influential’, der via opfordringer kan være med til at påvirke sprogvalget.

I både dette afsnit og afsnit 4.2.2.1 er det blevet tydeligt, at forskerne i min undersøgelse er nødt til at bruge engelsk i forbindelse med publikationer. Hvis de vil beholde deres identitet som forskere og forfølge deres mål, er de nødt til at deltage fuldt ud i praksisfællesskabet, og det gør man ved at bruge engelsk, for således spreder og modtager man bedst ny viden. Engelsk er desuden en ressource, når man vil styrke sin position som forsker og opnå anerkendelse og forskningsmidler, og det er en fornuftig respons på de krav, som stilles ovenfra. Man kan sige, at sprogvalget i denne forbindelse handler om overlevelse. IP1 siger det meget direkte: ”Reelt har vi ikke et valg. Fordi det er videnskabeligt selvmord at begynde at skrive på dansk i deciderede forskningsartikler. Det er i praksis udelukket.” Hvis forskerne ikke bruger engelsk, kan de lige så godt opgive at være forskere.

4.2.3 Ansøgninger

Den mangel på valgfrihed, som mine informanter oplever i forbindelse med de videnskabelige artikler, gælder også til en vis grad ved ansøgninger om forskningsmidler. Som det fremgår af boks 10 i figur 6, stiller forskningsfondene og -rådene tit krav om ansøgningens sprog. Ansøgningerne skal ofte være på engelsk, fordi fonden eller rådet sender den ud til et panel af

internationale bedømmere. Her kan man altså igen tale om, at forskernes sprogvvalg er en reaktion på et krav udefra. Hvis de vil have penge, så de kan fortsætte deres forskning og dermed forblive i praksisfællesskabet og positionere sig i feltet, er de nødt til at opfylde kravene. Derudover kan man sige, at forskerne orienterer sig mod den sidste modtager og dennes sprogkompetencer. Der er meget få mennesker i Danmark, der har viden om de områder, som forskerne arbejder inden for. Derfor er der ikke danske fageksperter, der kan vurdere forskernes ansøgninger, og således må danske institutioner sende ansøgningerne til udlandet for at få dem bedømt. Disse udenlandske eksperter forstår ikke dansk, og derfor er forskerne nødt til at skrive ansøgningerne på engelsk. Selv om der ikke var krav om, at ansøgningerne skulle skrives på engelsk, ville forskerne alligevel gøre det, hvis de vidste, at ansøgningen skulle til international bedømmelse. IP1 og IP4 forklarer dette med, at de ikke vil spilde ressourcer på at oversætte ansøgningen fra dansk til engelsk.

Hvis opslaget ikke kræver et bestemt sprog, varierer det lidt, om forskerne vælger dansk eller engelsk. Nogle gange vælger de engelsk af praktiske grunde. Dette er illustreret i boks 11 i figur 6. F.eks. kan brugen af engelsk være bestemt af, at forskerne har udenlandske samarbejdspartnere på projektet eller gerne vil kunne vise projektbeskrivelsen fra ansøgningen til udlændinge, der er interesserede. IP6 mener, at det ville være ”brand-ærgeligt” at skulle bruge tid på at oversætte ti siders projektbeskrivelse fra dansk til engelsk, fordi man gerne vil have hjælp af en udlænding. IP8 siger, at han efterhånden er gået over til at bruge engelsk i sine ansøgninger, for så kan han bedre genbruge dele af gamle ansøgninger. På den måde letter han sin administration. Både IP3 og IP9 søger også på denne måde at lette deres arbejdsbyrde. Hvis de har en engelsk ansøgning liggende, som kan genbruges, så vælger de at sende en engelsk ansøgning af sted. Når sprogvælget således er bestemt af praktiske årsager, kan det siges at være påvirket af

praksisfællesskabet. En del af praksis handler om at få hverdagen til at glide så let som muligt, for på den måde frigør man tid til andre aktiviteter, der er vigtige i det fælles forehavende, som f.eks. at udføre eksperimenter eller skrive artikler.

Men holdninger og kompetence kan også have indflydelse på sprogvalget i ansøgninger, og for nogle af forskerne peger disse faktorer på dansk. Som nævnt kan IP9 godt vælge engelsk af praktiske årsager, hvis han har en ansøgning liggende, som han kan genbruge. Men ellers foretrækker han at skrive ansøgninger på dansk af holdningsmæssige årsager: ”vi er i Danmark, og vores administrative sprog bør være dansk.” Her er det altså sprogbrugerens egen holdning til sprogene, der spiller ind ved sprogvalget. Man kan se dette som en reaktion mod det faktum, at engelsk er det mest udbredte sprog inden for videnskaben. For at bruge terminologien fra afsnit 3.5.2, så kan IP9 siges at være loyal over for det stigmatiserede sprog, som i dette tilfælde er dansk. IP9 mener dog ikke, at der er enighed om denne holdning blandt forskerne, for ”det er også sådan lidt smart, at det hele skal foregå på engelsk.” IP4 mener også, at der kan være en form for prestige forbundet med engelsk, som kan få nogle forskere til at vælge engelsk i deres ansøgninger. Han mener, at nogle vil være bange for at blive beskyldt for at være provinsielle, hvis de skriver ansøgninger på dansk, og at sprogvalget således bunder i usikkerhed og et ønske om at styrke sin internationale profil. Der kan altså være nogle, som i modsætning til IP4 og IP9 vælger at bruge engelsk i deres ansøgninger, fordi de mener, at der er mere prestige forbundet med det. Jeg har dog ikke mødt denne begrundelse hos nogen af de forskere, jeg har interviewet. IP4 er i sin position ikke bange for at blive anklaget for at være provinsiel, selv om han skriver på dansk. Han vælger altid dansk, medmindre ansøgningen skal ud til internationale bedømmere. Han vælger dansk af kompetencemæssige årsager, fordi han føler, at han kan udtrykke sig mere spændende og elegant på dansk. Han kan

bedre betone sin faglighed og indsigt på dansk og derved virke mere overbevisende og tillidsvækkende, når han skal skrive ansøgninger om forskningsmidler. IP3 siger ligeledes, at hun foretrækker at skrive ansøgningerne på dansk, fordi det er nemmere for modtagerne i rådene og fondene at læse, og fordi det er nemmere at gøre ansøgningen spændende på dansk. IP4 siger, at engelsk derimod er fremragende til simpelt, stringent, videnskabeligt, arbejde, som f.eks. artikler. Han fortæller, at man efterhånden opbygger en formel eller nogle faste formuleringer, man kan putte tingene ind i, hvilket er en fordel, fordi det er vigtigt at være klar og entydig i det videnskabelige arbejde. Denne opdeling af sprogene, hvor engelsk forbindes med det faglige og dansk med det formidlende, diskuterer jeg yderligere i afsnit 4.2.5 om populærvidenskabelig formidling.

4.2.4 Mundtlig kommunikation med fagfæller

Denne del af analysen undersøger forskernes sprogvælg i mundtlig kommunikation, hvilket den kvantitative analyse i 4.1 ikke kunne gøre rede for. Mange af forskerne beskriver, hvordan de samarbejder med andre i forskningsgrupper og laboratorier, hvoraf flere indeholder udenlandske post.docs og ph.d.-studerende. Derudover har mange af forskerne samarbejdspartnere i udlandet, og de går til konferencer, som ofte foregår på engelsk, enten fordi de finder sted i udlandet, eller fordi der er udenlandske deltagere med. Der er altså megen mundtlig kommunikation i forskernes hverdag, og de har ofte lejlighed til at tale engelsk, men også dansk, som analysen vil vise. Afsnittet lægger ud med at vise, hvordan modtageren kan afgøre sprogvælget, da dette synes at være det vigtigste kriterium. Afsnit 4.2.4.2 til 4.2.4.4 beskriver, hvilken indflydelse andre faktorer som emne, stil, kompetence og holdninger har på sprogvælget, og hvordan de i nogle tilfælde kan medføre en ophævelse af modtagerhensynet.

4.2.4.1 Hensynet til modtageren

Som det fremgår af figur 6, boks 17-18, 25-26, er den overordnede regel for de medvirkende forskere, at de taler dansk til en dansk person eller en gruppe personer, hvor alle er danskere. Hvis der er udlændinge til stede, taler de som regel engelsk. I det følgende gennemgås nogle af forskernes udsagn om disse normer i forbindelse med henholdsvis konferencer, mindre møder og samtaler. Derefter forklares modtagerhensynet i forhold til Bells (1984) teori om 'Audience Design' (jf. afsnit 3.5.3.1).

Konferencerne foregår næsten altid i udlandet, eller der er udenlandske gæster, og derfor foregår de på engelsk. IP7 fortæller, at der ofte er 4000-5000 deltagere ved konferencerne inden for hans fag, og 40 af dem er måske fra Danmark. Så danskerne drukner i mængden, og man er nødt til at vælge et fælles sprog, fordi der er så mange forskellige nationaliteter med. Nogle af forskerne siger dog, at hvis der en sjælden gang er tale om en rent dansk konference, så foregår det på dansk. Hensynet til modtageren gør sig også gældende ved lidt mindre møder. Dette illustreres af IP6's og IP11's beretninger om, at møder med nordiske samarbejdspartnere foregår på engelsk, selv om man egentlig godt kan forstå hinanden på dansk, norsk og svensk. De fortæller begge to, at man godt kan tale et nordisk sprog sammen, hvis man bare taler to og to, eller hvis man taler om noget socialt. Men når de er en stor gruppe, der taler om noget fagligt, så er det på engelsk, for at alle kan forstå mest muligt. IP6 forklarer, at hvis han taler dansk til et foredrag, så vil danskerne forstå 100 %, nordmændene vil forstå 90 %, og islændingene vil forstå 25 %. På engelsk forstår alle 90-95 % af, hvad der bliver sagt, og på den måde udligner man forskellene. Alle skal altså kunne forstå mest muligt, og derfor vælger forskerne som regel også at tale dansk, hvis der kun er danskere til stede. Nogle gange forbereder forskerne i mind undersøgelse et foredrag på engelsk i den tro, at der vil være udlændinge til

stede, for så senere at opdage, at der kun er danskere. I de tilfælde er ønsket om at tilpasse sig modtagerne så stort, at flere af forskerne vælger at holde foredraget på dansk i stedet. Dette er indrammet i boks 26 i figur 6.

Når det drejer sig om samtaler med en enkelt eller nogle få fagfæller, er hensynet til modtageren også tydeligt. Mine informanter bruger dansk, hvis de taler med en eller nogle få danske kolleger. De bruger kun engelsk, hvis de taler med en udlænding, eller der er en udlænding til stede i gruppen. Dog vælger flere af forskerne dansk, hvis de taler med en udenlandsk kollega, der kan dansk. Dette viser, at det er modtagerens sprogkompetence, man orienterer sig efter, og ikke nødvendigvis vedkommendes nationalitet. Både IP1 og IP8 fortæller, at sproget i en sådan situation kan bestemmes af emnet: Hvis de taler om noget privat, er det på dansk, og hvis de taler om noget fagligt, er det på engelsk. IP1 fortæller dog også, at sproget kan blive valgt tilfældigt ved, at den første, der taler, bestemmer. IP3 fortæller, at hun slår over i engelsk, hvis der er noget, vedkommende ikke forstår.

I forhold til teorien om 'Audience Design' (jf. afsnit 3.5.3.1) kan man sige, at forskerne oplever 'interspeaker variation' i deres omgivelser generelt, idet de kommunikerer med både danskere og udlændinge. Dermed får de mulighed for at udøve deres tosprogethed. I de enkelte kommunikationssituationer er der dog kun tale om 'interspeaker variation', når forskerne taler med danske kolleger, da disse vil kunne forstå både dansk og engelsk. Her vælger forskerne dog dansk af hensyn til den optimale kommunikation. Når det drejer sig om udenlandske kolleger, kan man ikke sige, at der er 'interspeaker variation', da disse ikke kan forstå dansk, og dermed er dansk ikke til rådighed, og forskerne er nødt til at vælge engelsk. I denne sammenhæng er det altså samtalepartnerens sprogkompetencer, der afgør sproget. Når det handler om sprogvælg, er der et stort pres for at tilpasse sig modtageren. Hvis man bruger et sprog, som en af de tilstedeværende ikke forstår, så dømmer

man vedkommende ude af gruppen. Både IP4 og IP8 forklarer således også, at man vælger at tale engelsk til folk, der ikke forstår dansk, af høflighedsgrunde. De mener, at det er mere socialt, at alle kan forstå, hvad der bliver sagt.

Hensynet til modtageren og den optimale kommunikation synes at være det vigtigste kriterium, når forskerne i min undersøgelse vælger sprog i mundtlige situationer. Dette understreges af deres svar på spørgsmålet om, hvorvidt de nogensinde er i tvivl om, hvilket sprog de skal bruge. Flere af dem svarer, at de aldrig er i tvivl, fordi sproget valget afgøres af den person, de står over for. Andre svarer, at de kun er i tvivl, hvis de ikke ved, om en samtalepartner eller tilhører er udlænding. Hvis gruppen af modtagere er meget blandet, kan der ligeledes opstå tvivl om sproget valget. IP4 fortæller, at han normalt taler engelsk, bare der sidder en enkelt udlænding. Men da han skulle tale ved åbningen af et forskningscenter, kom han i tvivl, fordi der både var danske og udenlandske kolleger til stede og folk uden faglige forudsætninger som f.eks. rektorer, dekaner, familie og folk fra andre fagområder. Han endte med at tale dansk, fordi han mente, at det var vigtigere at få alle med, end at det var videnskabeligt korrekt. Han udarbejdede engelske illustrationer for at hjælpe de udenlandske tilhørere. I denne situation var det altså ikke blot blandingen af dansk- og ikke-dansk-talende, der gav problemer, men også blandingen af fagfæller og lægfolk.

Dette afsnit har beskrevet hensynet til modtageren som det vigtigste sproget valgs-kriterium i forbindelse med mundtlig kommunikation. Andre faktorer kan dog også spille ind og i nogle tilfælde medføre undtagelser til reglerne om, at man taler dansk til danskere, og engelsk når der er udlændinge. Disse faktorer undersøger jeg i de følgende afsnit.

4.2.4.2 Emne, prestige og formalitet

Man kan frygte, at de naturvidenskabelige forskere vil tale engelsk om faglige emner, fordi de mangler danske fagudtryk til at tale om disse emner. Dette er dog ikke tilfældet for mine informanter, da de taler dansk med deres danske kolleger. De kompenserer for de manglende danske fagudtryk ved at bruge engelske ord. Mange af forskerne i min undersøgelse opfatter disse ord som låneord, og de mener, at de stadig taler dansk, idet ordene indsættes i den danske syntaks og bøjes efter de danske morfologiske regler. Nogle af forskerne mener, at det er nødvendigt at bruge de engelske fagudtryk, fordi de indebærer en meget klar definition. Hvis de bruger en dansk oversættelse, kan de ikke være sikre på, at fagfællerne forstår præcist, hvad de mener. Man kan altså sige, at mine informanter bruger de engelske fagudtryk af hensyn til den optimale kommunikation. Nogle af dem mener dog, at man bør bestræbe sig på at bruge danske fagudtryk af hensyn til bevaringen af det danske fagsprog (se afsnit 4.2.6.3). I forhold til teorien om at manglende danske fagudtryk kan medføre et skift til engelsk, kan man dog sige, at brugen af engelske ord faktisk er med til at redde det danske fagsprog. I stedet for at skifte helt til engelsk bruger forskerne blot nogle enkelte ord fra engelsk for at kunne kommunikere så effektivt som muligt med deres kolleger.

Hensynet til modtageren og forståelsen medfører også, at forskerne ikke ser brugen af engelsk som noget prestigøst, der kan øge deres status. Man kunne tro, at forskerne ville vælge engelsk i faglige situationer, fordi det signalerer kompetence eller status. Afsnit 4.2.2.2 viste, at engelsk kan medføre en vis prestige i forbindelse med publikationer, fordi videnskabelige publikationer (som altid er på engelsk) tæller mest i det akademiske felt. Når det handler om det talte sprog, giver engelsk til gengæld ikke mere prestige. Her bruger mine informanter kun engelsk, for at udlændinge skal kunne forstå dem. De bruger dansk, så snart de kan, og finder det mest

naturligt at tale dansk med danskere. Det ville være kunstigt og mærkeligt at begynde at tale engelsk sammen, bare fordi man taler om noget fagligt. Her bliver det altså tydeligt, at emnet på ingen måde kan påvirke valget mellem dansk og engelsk. Ved tanken om en situation, hvor man talte engelsk, selv om der kun var danskere til stede, bruger forskerne ord som "latterligt", "kikset", "fattig-fint", "hovski-snovski", "unødvendigt" og "fjøllet". Det giver altså ikke mere videnskabelig pondus at bruge engelsk. Derimod er man et godt medlem af praksisfællesskabet, hvis man tager hensyn til modtagerne og bruger det sprog, som de bedst kan forstå, og som er mest nærliggende.

Kun en enkelt af forskerne fortæller om tilfælde, hvor man taler engelsk til danskere på grund af situationens beskaffenhed. IP2 er med i et grundforskningscenter, der består af nogle grupper, der mødes med jævne mellemrum for at diskutere deres projekter. Hvis de er en større gruppe til et møde, foregår mødet altid på engelsk. Dette er som regel af hensyn til udenlandske studerende og gæsteprofessorer, men møderne er også på engelsk, hvis der kun er danskere til stede. IP2 forklarer, at det altid har været stilen, og at det er god træning for de studerende, så de kan øve sig i at være officielle og holde oplæg på engelsk. IP2 synes altså her at forbinde brugen af engelsk med den mere officielle eller formelle foredragssituation, og dermed kan situationen altså påvirke sprogvalget. Dette understøttes også af en anden historie, hvor IP2 fortæller, at han oplevede det som meget mærkeligt, da han engang holdt et foredrag for nogle kolleger på dansk, fordi der kun var danskere. Han er vant til at holde officielle foredrag på engelsk og har en bestemt stil, han bruger. IP2 synes dog at være den eneste af forskerne, der bekræfter teorien om, at engelsk er forbundet med mere officielle eller formelle situationer. IP5 siger, at han aldrig har oplevet, at man talte engelsk til danskere, fordi der var tradition for det. IP7 mener heller ikke, at man inden for hans fag taler engelsk til danskere, fordi situationen er officiel eller formel.

F.eks. talte han dansk til sit ph.d.-forsvar, fordi der kun var danskere i salen, og han gjorde det, selv om han havde udarbejdet illustrationer på engelsk. Det lader altså til at være ganske sjældent, at forskerne vælger engelsk, blot fordi der er tale om en formel foredragssituation. Brugen af engelsk handler ikke om prestige, men om at kommunikere effektivt med tilhørerne. Hvis der kun er danskere til stede, er dansk det mest nærliggende valg, og således har emnet absolut ingen indflydelse på valget mellem dansk og engelsk.

4.2.4.3 Kompetence

Afsnit 4.2.3 viste, hvordan kompetencehensyn kunne påvirke sproget valget ved ansøgninger. Dette afsnit undersøger, hvordan forskernes kompetence i engelsk kan påvirke deres sprogvvalg i forbindelse med foredrag for fagfæller. Jeg indleder afsnittet med en kort gennemgang af de medvirkende forskeres egen vurdering af deres kompetence i henholdsvis dansk og engelsk.

Mange af forskerne i undersøgelsen siger, at de er bedst til dansk. IP2 er en undtagelse, da han er vokset op i et engelsktalende land og dermed ser engelsk som sit modersmål. Han har ikke noget problem med at bruge dansk til daglig, men i læsning og skrivning føler han sig bedre tilpas på engelsk. Bortset fra IP10, der er ældre end de andre, har alle forskerne i undersøgelsen været på længere ophold i udlandet under deres uddannelse eller i forbindelse med deres forskning, og heraf har syv opholdt sig i engelsktalende lande. Dette synes at være normen for naturvidenskabelige forskere generelt, idet både IP8 og IP9 siger, at det næsten er et kriterium for at blive ansat, at man har erfaring fra udlandet. Allerede på den baggrund kan man formode, at forskerne er mere trænede i at bruge engelsk, end andre danskere er. De medvirkende forskeres kompetence i engelsk viser sig også ved, at det for de fleste af dem ikke gør nogen forskel, om de skal tale om deres fag på engelsk eller dansk. Nogle fortæller også, at de har nemt ved at skifte mellem

dansk og engelsk, hvis situationen kræver det. Mine informanternes kompetence i engelsk synes at være mest fremtrædende i det skrevne sprog, idet mange mener, at de har nemmere ved at skrive engelsk end at tale det. Dette skyldes blandt andet, at de ved skrift har tid til at tænke over, hvordan de vil formulere sig. Derudover benytter de sig stort set kun af engelsksproget litteratur (jf. afsnit 4.2.2.1), og derfor er de vant til bestemte engelske fagudtryk, vendinger og sætningskonstruktioner. Ifølge Mackey (1970: 556) er det helt almindeligt, at man som tosproget ikke er lige god til at læse og skrive eller tale og forstå sine to sprog. Så forskerne må altså siges at være tosprogede ud fra enhver praktisk betragtning.

De medvirkende forskere anser sig altså for gode til engelsk, men bedst til dansk. Dette kommer blandt andet til udtryk ved, at nogle af dem mener, at det er lettere at argumentere og diskutere på dansk end på engelsk. Jf. også afsnit 4.2.3 om IP4, der mener, at det er nemmest at skrive elegante og overbevisende ansøgninger på dansk. IP3 synes at være den af forskerne, der er mest påvirket af dette kompetenceforhold. Hun har nemmest ved at snakke om sit fag på dansk, og hun mener, at diskussioner forløber bedst på dansk, fordi hun og hendes kolleger ikke er perfekte til engelsk. Derfor vælger hun nogle gange at holde et foredrag på dansk, selv om der er enkelte udlændinge til stede. Det er muligt, at vedkommende ikke får det hele med, men IP3 mener, at dette opvejes af, at den efterfølgende diskussion bliver mere livlig, hvis den foregår på dansk. I en workshop for skandinaver og amerikanere har hun oplevet, at det hæmmede diskussionen, at den foregik på engelsk, idet kun amerikanerne sagde noget. Skandinaverne skulle først lige tænke over, hvad de ville sige, og når de var klar, så var amerikanerne gået videre. Selv om IP3 almindeligvis synes, at hun er god til engelsk, så kunne hun godt mærke, at det tog længere tid for hende at formulere sig på engelsk. Hun vurderer, at hun i sådan en situation måske siger mindre, end hvis mødet havde været på dansk. IP7 har også oplevet, at han

lytter mere, end han taler, når han deltager i en diskussion med indfødte briter. Briterne får de bedste argumenter ind, fordi de kan nogle ord, der skærper deres argumenter, og han kan godt blive lidt forført af deres argumenter. IP11 mener, at han måske er lidt mere tøvende, når diskussionen er på engelsk, fordi han skal tænke over, hvordan han skal formulere sig, så spørgsmålet bliver skarpt og præcist. Men han synes ikke, at det er et kæmpeproblem, og som regel stiller han bare et spørgsmål, hvis han gerne vil. Når de medvirkende forskere således i større eller mindre grad kan føle sig hæmmede af at tale engelsk, kan det skyldes, at de er bedst til dansk, og dermed føler sig mest trygge ved at bruge dansk (jf. afsnit 3.5.3.1). Dette kan især gøre sig gældende ved foredrag, der i sig selv kan fremkalde usikkerhed, og hvor man derfor kan finde tryghed i at bruge sit modersmål. Det er dog ikke alle mine informanter, der finder det svært at bruge engelsk i disse situationer. F.eks. er både IP1 og IP8 bevidste om, at deres engelsk ikke er perfekt, men alligevel føler de sig ikke hæmmede, når de skal udtrykke sig på engelsk. Det lader til, at sproget her kan være påvirket af forskernes personlighed og følelse af selvværd. Jeg oplevede både IP1 og IP8 som meget selvsikre og bramfri personer, der absolut ikke var bange for at sige noget. IP3, IP7 og IP11 derimod virkede lidt mere stille og generte. Jeg har også en fornemmelse af, at IP1 og IP8 måske er lidt mere kendte eller ansete inden for deres forskningsområder, hvilket også kan øge deres følelse af sikkerhed.

4.2.4.4 Holdning

Afsnit 4.2.4.3 viste, at IP3's sprogvvalg i forbindelse med foredrag var påvirket af hendes kompetence i engelsk. Derudover havde hun også en holdning om, at man godt kan vælge dansk, selv om der er enkelte udenlandske tilhørere til stede. Denne holdning ser man også hos IP6 og IP9. IP6 fortæller, at han taler dansk til møderne i en bestemt dansk

forening, selv om der skulle sidde et par englændere. Han mener, at når folk kommer derhen, så ved de godt, at det er et dansk forum. Han vælger desuden dansk, fordi der ikke kun deltager forskere, men også folk fra det offentlige, som ikke vil kunne forstå fagengelsk. Hos IP3 og IP6 synes holdningen at være underbygget af enten et hensyn til egen kompetence eller til modtagerne. For IP9, derimod, er der tale om, at sproget reelt er bestemt af hans holdninger til brugen af engelsk. Han vælger ofte at tale dansk, hvis der kun er nogle få udlændinge til stede. Han mener ikke, at man nødvendigvis bør holde et møde på engelsk, fordi der sidder en enkelt udlænding (som ofte godt kan forstå noget dansk, fordi vedkommende har opholdt sig i Danmark i et stykke tid). IP9 mener, at det er manisk, at det hele skal foregå på engelsk, hvis der sidder 100 danskere og en enkelt udlænding. Her taler han mest om undervisning, for han er meget imod, at det skal gå ud over en masse danske studerende, at der sidder en enkelt udvekslingsstuderende. Han har også oplevet, at der bliver talt engelsk ved åbningen af forskningscentre, selv om der kun er danskere. Han mener, at man gjorde det bare for at være international eller i tilfælde af, at der skulle stå en udlænding ude bag ved døren, og det synes han er latterligt. Han oplever, at der generelt skal meget lidt til, før det hele foregår på engelsk, fordi engelsk er det videnskabelige fagsprog. Som ved ansøgninger (jf. afsnit 4.2.3) kan man også her se IP9's sprogvælgelse som et udtryk for, at han er loyal over for dansk, der kan ses som det stigmatiserede sprog i videnskabens verden, hvor engelsk er det mere udbredte sprog. Afsnit 4.2.6.3 vil komme nærmere ind på IP9's og de andre forskeres holdninger til brugen af engelsk, og hvad dette betyder for det danske sprogs fremtid inden for den naturvidenskabelige forskning.

Konklusionen på afsnit 4.2.4 er, at det i langt de fleste tilfælde er hensynet til modtageren, der bestemmer sproget. Man taler dansk til danskere og bruger kun engelsk, når der er udlændinge til stede. Sproget er aldrig bestemt af emnet og

stort set aldrig af prestigeforhold. Kun sjældent vælger en af de medvirkende forskere at tale engelsk til et udelukkende dansk publikum, fordi situationen er formel eller officiel. Lidt oftere ophæves reglen om, at man taler engelsk til udlændinge. Dette kan skyldes hensynet til forskernes egen kompetence og et ønske om en bedre diskussion eller en holdning, der siger, at man ikke nødvendigvis behøver tage hensyn til nogle få udlændinge blandt en masse danskere.

4.2.5 Populærvidenskabelig formidling

Dansk Sprognævn (Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik 2003) og Lund et al. (2003) mener, at de naturvidenskabelige forskeres udprægede brug af engelsk kan vanskeliggøre formidlingen af forskningen til den danske befolkning. Denne bekymring er forståelig i forhold til tallene i afsnit 4.1, der kan give det indtryk, at forskerne altid bruger engelsk, når de skal udtrykke sig om deres fag, og derfor ikke kan formidle det til den danske befolkning. Men dette lader ikke til at være tilfældet. Alle de medvirkende forskere vælger at bruge dansk, når de skal skrive populærvidenskabelige artikler (boks 3-4 i figur 6) og holde foredrag for lægmænd (boks 15-16 i figur 6). IP1 og IP8 har også holdt populærvidenskabelige foredrag for grupper, der inkluderede udlændinge, og her talte de engelsk.

Sprogvalget i forbindelse med formidling er bestemt af modtagerens sprogkompetencer. På spørgsmålet om, hvorfor de udøver populærvidenskabelig formidling på dansk, svarede flere af mine informanter slet og ret, at det er fordi, den er rettet mod danskere. Som i afsnit 4.2.4 er reglen altså, at man taler dansk til danskere. Nogle forklarer hensynet til modtagerne ud fra kompetence: Man ved, at tilhørerne er gode til dansk, men det er svært at vide, hvor gode de er til engelsk (i modsætning til fagfæller, der må forventes at være gode til engelsk). Andre forklarer modtagerhensynet i forhold til situationen (jf. afsnit

3.5.3.2). I formidling vil forskerne gerne mindske distancen mellem dem selv og publikum. Det gør de ved at vælge dansk, som er det sprog, modtagerne bedst forstår. Dermed opstår der en større lighed mellem afsenderen og modtagerne, der f.eks. har mere mod på at stille spørgsmål, hvis de kan gøre det på dansk. Det er så naturligt for forskerne at tale dansk til danskere i populærvidenskabelig formidling, at nogle af dem bruger ord som ”grotesk” og ”åndssvagt” om den tanke, at man skulle tale engelsk til dem.

Det lader altså til at være meget usandsynligt, at forskerne vil begynde at tale eller skrive engelsk i forbindelse med populærvidenskabelig formidling. Derfor kan man bekymre sig mindre om, at brugen af engelsk vanskeliggør formidlingen. Det lader endda til, at det er nemmere for forskerne at udøve formidling på dansk end på engelsk. Nogle af forskerne finder det nemmere at diskutere og gøre sproget spændende på dansk. IP4 siger ligeledes, at det i formidlingssammenhæng nok er nemmere for ham at bruge dansk, for der skal man ud af de formler, som man har i den engelske stringens i den videnskabelige publikation. Flere af forskerne fortæller også, at de på engelsk er mere bundet til deres manuskript, og at det er sværere at fortælle anekdoter, gå ud ad en tangent og slå en sløjfe på det, man fortæller. Det kan de bedre på dansk. Dermed lader dansk altså til at være forskernes mest velegnede sprog til formidling.

Man kunne tro, at forskerne har svært ved at formidle på dansk, fordi danskerne ikke kender de engelske fagudtryk. Mange af naturvidenskabens fagudtryk har en helt bestemt betydning. Selv om tilhørerne havde engelsk som modersmål, ville de altså have svært ved at forstå disse udtryk, fordi ordene ikke bruges i deres almindelige betydning. Derfor ville det være lige så svært at formidle stoffet til en engelsk lægmand som en dansk. Her er det altså ikke forskernes hyppige brug af engelsk, der vanskeliggør formidlingen, men mere den særlige brug af visse ord. Flere af forskerne i min undersøgelse forsøger at

komme uden om dette problem ved at finde danske ord, der kan bruges i den populærvidenskabelige formidling. Ikke blot den særlige brug af fagudtrykkene, men også selve emnet kan gøre det svært at formidle. IP7 fortæller, at han havde nemt ved at udøve formidling om sit ph.d.-projekt, fordi der altid var en vinkel, folk kunne forstå. Men nu arbejder han med noget mere teoretisk, så derfor er det sværere at formidle, og han må prøve at finde på anekdoter og eksempler, der kan illustrere, hvad han laver.

Når mine informanter vælger at udøve formidling på dansk, er det altså af hensyn til modtagerne, der bedst kan forstå dansk, og fordi det på dansk er nemmere at fortælle de anekdoter og historier, der kan få det svære emne til at glide ned hos tilhørerne. Derudover har flere af forskerne også en klar holdning om, at de har en pligt til at formidle deres forskning til den almindelige dansker på dansk. De internationale, videnskabelige publikationer tæller, når forskerne skal vurderes af deres arbejdsgiver eller i forbindelse med ansøgninger om midler. Det bliver talt meget grundigt op, hvor mange af den type publikationer en forsker har skrevet, og hvor meget han eller hun bliver citeret. Ifølge IP8 er dette en uheldig tendens, fordi forskerne så måske bliver mindre villige til at formidle på dansk. Han mener derfor, at universitetet internt bør tilskynde forskerne til formidling. Han og flere af de andre forskere er enige om, at det er vigtigt at øve sig i at formidle sin forskning på dansk, for samfundet har krav på at kende til forskningen og vide, hvorfor det skal betale millioner af skattekrone, så forskerne kan udføre deres arbejde. Folk skal vide, hvad de får for pengene, og derfor har forskerne pligt til at forklare, hvad de laver, og hvorfor det er vigtigt og interessant. IP4 mener, at forskerne vil blive opfattet som arrogante folk på toppen af bjerget, hvis de mister evnen til at kommunikere bredt på dansk. Og så er det ikke sikkert, at folk bliver ved med at synes, at forskerne skal have penge. Forskernes fælles foretagende handler altså ikke kun om at opnå ny viden og sprede den til

fagfællerne (jf. afsnit 4.2.2.1). Det handler også om at sprede viden til det omgivende samfund. Hvis forskerne skal nå dette mål, er de nødt til at inkorporere dansk i deres praksis, for danskerne kan bedst optage ny viden, hvis den bliver kommunikeret på dansk. Derudover lader formidling også til at være endnu en brik i spillet om positioneringen inden for det videnskabelige felt. Via formidling kan forskerne tage deres kulturelle kapital (viden) fra det videnskabelige felt med ud på andre felter i det omgivende samfund, og her kan den omsættes til symbolsk kapital (anerkendelse, goodwill). Denne symbolske kapital omsættes igen til økonomisk kapital, idet samfundet bliver ved med at betale skat til forskernes løn, når det anerkender, at forskningen er spændende og vigtig.

4.2.6 Fremtiden

Som det fremgår af de ovenstående afsnit, bruger forskerne lige nu både dansk og engelsk til at tale om deres fag. I forhold til forskningen er dansk altså stadig et komplet sprog (jf. indledningen), og forskerne bruger det både, når de taler til kolleger, og når de taler til lægfolk. Spørgsmålet er, om denne situation er stabil, eller om sproget vil ændre sig, så forskerne i fremtiden udelukkende bruger engelsk, når de taler og skriver om deres fag. Dette afsnit undersøger nogle af de faktorer, der kan have indflydelse på situationens udvikling: funktionel distribution mellem dansk og engelsk (afsnit 4.2.6.1), sociale netværk (afsnit 4.2.6.2) og holdningerne til brugen af engelsk blandt henholdsvis den ældre generation af forskere (afsnit 4.2.6.3) og den yngre (afsnit 4.2.6.4).

4.2.6.1 Funktionel distribution

Sprogvalget er i en diglossisk situation blevet formaliseret eller institutionaliseret. I kraft af kampen om positionering i det akademiske felt og den praksis, der foregår i forskernes praksisfællesskab, kan deres sprogvalg siges at være blevet

fastlagt på denne måde. De medvirkende forskere er nødt til at bruge engelsk i deres publikationer, hvis de vil forbedre deres position inden for feltet og være fuldbyrdede medlemmer af praksisfællesskabet. Af samme grund er de nødt til at bruge dansk i forbindelse med formidling. Formidling også er en del af deres foretagende, og den kan øge deres symbolske og økonomiske kapital. I situationer som samtaler, møder og konferencer med fagfæller er det muligt at bruge begge sprog, men her er der heller ikke total valgfrihed, idet sprogvalget som regel er bestemt af modtagerens sprogkompetencer. Forskerne er altså sjældent i tvivl om, hvilket sprog de skal vælge. I forbindelse med artikler og ofte også ved ansøgninger er der decideret mangel på valgfrihed, fordi der er et ydre krav om, at de skal være på engelsk. I forbindelse med møder, samtaler og foredrag (både for fagfæller og lægmænd) vurderer forskerne selv, at man ville være latterlig eller åndssvag, hvis man talte engelsk til danskere. Dette indikerer også mangel på valgfrihed, hvilket stemmer godt overens med Fergusons (2000) beskrivelse af diglossi (jf. afsnit 3.6.1).

De øvrige kendetegn ved en diglossisk situation passer også på de medvirkende forskeres brug af dansk og engelsk. Engelsk kan siges at være H-varianten. Det er litteraturens sprog, idet alle videnskabelige publikationer skal læses og skrives på engelsk. Samtidig er engelsk det sprog, der forbinder den enkelte forsker med andre forskere ude i verden. Engelsk er altså en samlende faktor for forskernes praksisfællesskab. Engelsk er også det mere formelle og seriøse sprog, der er velegnet i stringente, videnskabelige sammenhænge (jf. afsnit 4.2.3). Dansk, L-varianten, er derimod et mere regionalt sprog, der kun bruges sammen med danskere. Derudover er dansk i høj grad forbundet med formidling, der er karakteriseret ved en mere underholdende og personlig sprogbrug, hvor man kan fortælle anekdoter og sætte mere kulør på sproget (jf. afsnit 4.2.5).

Der er altså en ganske klar distribution mellem dansk og engelsk i de medvirkende forskeres sprogbrug, og de er sjældent

i tvivl om, hvornår de skal bruge hvilket sprog. Kombinationen af tosprogethed og en sådan funktionel opdeling af sprogene er med til at gøre sprogsituationen mere stabil. Den manglende valgfrihed gør det usandsynligt, at forskerne vil begynde at ændre deres sprogvvalg. Hvis de skifter til kun at bruge dansk, vil de ikke kunne være med i kampen om positioneringen i feltet, og de vil ikke kunne forfølge deres mål om at udbrede viden til fagfæller i hele verden. Hvis de skifter til kun at bruge engelsk, vil de miste anerkendelsen fra det omkringliggende samfund, hvilket i det lange løb kan betyde, at folk ikke vil betale skat til forskernes virke. En forsker, der kun taler engelsk, vil desuden blive til grin blandt både fagfæller og lægfolk, fordi det opfattes som åndssvagt og grotesk at tale engelsk til danskere. Den funktionelle distribution mellem dansk og engelsk indikerer altså, at forskernes sprogvvalg er stabilt og ikke vil ændre sig i retning af enten mere dansk eller mere engelsk.

4.2.6.2 Sociale netværk

Karakteren af de medvirkende forskeres sociale netværk kan også give en indikation af, om deres sproglige situation vil ændre sig, eller forblive som den er. Jeg har ikke data, der tillader mig at gennemføre en udførlig netværksanalyse, men nogle af forskernes udsagn giver alligevel en ide om netværkets beskaffenhed. Afsnit 4.2.4.1 viste, at mine informanternes sprogvvalg i høj grad er bestemt af, hvem de taler til. Derfor er andelen af dansk og engelsk sprog i deres hverdag også bestemt af, hvem der indgår i deres sociale netværk. F.eks. siger IP5, at en stor del af hans nære samarbejdspartnere sidder i udlandet, og derfor bruger han mere engelsk end de af hans kolleger, der har en større del af deres netværk i Danmark. De fleste af forskerne i min undersøgelse synes at have megen kontakt til udenlandske kolleger og samarbejdspartnere (jf. afsnit 4.2.4). Denne kontakt er nødvendig, hvis de vil have ny viden og selv sprede viden om det område, som de har specialiseret sig inden for (jf. afsnit

4.2.2.1). Forskerne kan altså siges at indgå i et åbent, internationalt netværk, hvor de er interesserede i kontakt med andre fagfæller. For at facilitere denne kontakt er forskerne nødt til at bruge engelsk.

Åbne netværk er mere modtagelige for forandring end lukkede netværk, og forskernes deltagelse i et åbent netværk kan således medføre en øget brug af engelsk. F.eks. øges den engelsksprogede del af forskernes sociale netværk, når der kommer mange studerende og ph.d.-studerende ind fra udlandet, og ifølge IP8 vil det betyde, at forskerne kommer til at bruge mere engelsk, end de gør i dag. Dette lader dog ikke til at bekymre ham, hvorimod IP3 og IP9 synes mere bekymrede eller ophidsede over denne udvikling (se afsnit 4.2.6.3). Tilstedeværelsen af flere udlændinge behøver dog ikke nødvendigvis at medføre, at forskerne kommer til at bruge mere engelsk. IP8 mener, at hvis man kan skabe en niche, en stor og slagkraftig aktivitet, som udgør et jobmarked, så vil flere af udlændingene være interesserede i at lære dansk, fordi de vil arbejde og bo i Danmark i længere tid. I så fald vil arbejds sproget også ofte blive dansk, da flere af forskerne taler dansk med dansktalende udlændinge (jf. afsnit 4.2.4.1).

Desuden kan et åbent netværk også betyde åbenhed over for andre danskere, hvorved brugen af dansk øges. F.eks. mener IP4, at AU's fusion med en række sektorforskningsinstitutioner måske kan medføre, at nogle af universitetets laboratorier vil begynde at publicere flere artikler på dansk. Han ser det dog ikke for sin egen forskning, som er grundforskning. Derudover er forskerne meget indstillede på at formidle til almindelige danskere. Dermed indgår de også i et mere lokalt netværk, hvor de bruger dansk. I dette netværk indgår også de danske kolleger, som forskerne taler dansk med (jf. afsnit 4.2.4.1). Idet forskerne både indgår i dette lokale, danske netværk og det internationale netværk, der rummer deres udenlandske fagfæller, ser man igen den funktionelle distribution mellem dansk og engelsk. Således synes deres deltagelse i et åbent netværk ikke at udgøre et stort

pres i retning af mere engelsk, selv om åbenhed normalt indikerer forandring.

4.2.6.3 Holdninger, pessimisme og optimisme

Negative holdninger til et sprog kan medføre to situationer: Enten holder man op med at bruge sproget, og det videreføres ikke til næste generation, eller også vælger man at være loyal over for det stigmatiserede sprog. Dette afsnit undersøger forskernes holdning til dansk og engelsk samt deres syn på den sproglige fremtid inden for de naturvidenskabelige fag.

Umiddelbart lader de medvirkende forskere til at være optimistiske for det danske sprogs fremtid inden for deres fag. De fleste kan ikke forestille sig, at de vil begynde at tale engelsk til danskere, hverken kolleger eller lægfolk. Følgelig har flere også svært ved at forestille sig en fremtid, hvor de taler engelsk, når de går på arbejde, og dansk når de kommer hjem. Nogle udtrykker dog også pessimisme og bekymring for den udbredte brug af engelsk. Som vist i figur 7 kombineres dette med en kraftig holdning om, at man bør kæmpe for at bevare det danske fagsprog.

Hvis man læser figuren fra venstre mod højre, tegner der sig et kontinuum af holdninger. Længst til venstre finder man de informanter, der er pessimistiske for det danske sprogs fremtid og derfor brænder for at bevare det danske fagsprog. Jo mere man bevæger sig mod højre, jo mere aftager pessimismen og viljen til at bevare fagsproget. Figuren og informanternes holdninger uddybes i det nedenstående.

Den første kolonne i figur 7 illustrerer den ene af de situationer, der blev tegnet i afsnit 3.5.2. IP3 og IP9 synes at opfatte dansk som det stigmatiserede sprog i et akademisk felt, der belønner brugen af engelsk med kapital af forskellig art (jf. afsnit 4.2.2.2). De er begge bekymrede for det danske sprogs fremtid og tror, at det godt kan blive sådan, at man næsten kun bruger engelsk på deres arbejdsplads. Hvis der kommer mange

Figur 7: Holdningskontinuum

Vilje til at bevare dansk fagsprog aftager

----->

IP3, IP9	IP4, IP5	IP10, IP11	IP6
Pessimisme for det danske sprogs fremtid.	Ikke pessimisme.	Enig i, at man bør bevare dansk fagsprog, men gør ingen indsats.	Svært at bevare dansk fagsprog. Har sjældent brug for det.
Vigtigt at bevare dansk fagsprog af hensyn til sproget selv.	Vigtigt at bevare dansk fagsprog af hensyn til formidling.	Engelsk er vigtigt af hensyn til kommunikation.	Naturvidenskab er det forkerte sted at starte, hvis man vil redde det danske sprog

udlændinge ind, og man taler engelsk til dem, hvis alle bøgerne er på engelsk, og undervisningen foregår på engelsk, så vil der ikke være brug for dansk. De mener begge, at man skal passe på denne udvikling og sørge for ikke at give køb på det danske sprog. De oplever også begge, at engelsk opfattes som mere smart. IP9 mener, at dansk eroderer mange steder inden for fagsproget, fordi det er smartere at bruge engelske fagudtryk, og at det er nødvendigt at bruge dansk som fagsprog, hvis det ikke skal forsvinde. IP3 og IP9 reagerer på den negative holdning til dansk ved at udvise loyalitet over for det stigmatiserede sprog. Jf. her afsnit 4.2.4.3 og 4.2.4.4 om at både IP3 og IP9 kan bruge dansk ved et foredrag, selv om der er enkelte udlændinge til stede. IP3 og IP9 lader begge til at ville bevare det danske fagsprog af hensyn til sproget selv for at undgå at det danske sprog forsvinder.

Denne pessimistiske holdning finder man ikke hos IP4, der derfor befinder sig i kontinuets næste kolonne. Han tror, at danskerne vil blive ved med at tale dansk. Derfor vil forskerne

også fortsat have brug for dansk, hvis de skal kunne stå for den formidling, der er vigtig for, at det omgivende samfund fortsat vil finansiere deres arbejde (jf. afsnit 4.2.5). Heraf kommer også min afhandlings titel ”Der vil altid være brug for dansk”. Det er et citat fra IP4. Hans vilje til at bevare det danske fagsprog stammer altså ikke fra et ønske om et bevare sproget som sådan, men mere fra et ønske om at muliggøre den populærvidenskabelige formidling. Dette gælder også for IP5, som mener, det er vigtigt, at de studerende får tilegnet sig et dansk fagsprog, fordi hovedparten af dem skal ud og formidle på dansk bagefter. Derfor opfordrer han sine speciale- og ph.d.-studerende til at bruge danske fagudtryk. Det irriterer ham, at mange af de studerende har vænnet sig til at bruge engelske fagudtryk, når de er færdige med deres uddannelse, for det er et handicap, hvis man skal ud og arbejde i en virksomhed, hvor man skal kunne kommunikere på et forståeligt dansk. Dette punkt er vigtigt for IP5, fordi han selv har været ude at arbejde i erhvervslivet og har oplevet, hvor vigtigt det er at kunne formidle sit fag på dansk. Både IP9, IP3 og IP4 er enige med IP5 i, at det er irriterende, når engelske ord sniger sig ind i danske sætninger, både generelt på dansk og inden for deres fag. Derfor er de alle fire placeret i kontinuets på venstre side, der står for bevarelse af det danske fagsprog og (i højere eller lavere grad) mindre brug af engelsk og engelske fagudtryk.

På højre side af kontinuets finder man IP10 og IP11. De mener begge, at det er en rigtig tanke, at forskerne bør prøve at bevare det danske fagsprog og bruge danske fagudtryk. Men ingen af dem gør en særlig indsats for det. IP10 mener ikke, at brugen af engelske fagtermer i det danske sprog har nogen indvirkning på bevarelsen af det danske sprog. Da han i sin tid lærte at bruge begreberne, tænkte han ikke over, om ordene var danske eller engelske, men over, hvordan han skulle bruge dem, og hvad de betød. IP11 mener, at det er nødvendigt at bruge engelsk som internationalt sprog, så forskere fra hele verden kan kommunikere. Han har oplevet et foredrag, hvor en kendt fransk

fagfælle gav til kende, at han følte sig diskrimineret, fordi alt skal foregå på engelsk nu om dage. IP11 synes, at det er en fjollet holdning. Han mener ikke, at det nytter noget, at folk har fine fornemmelser over for deres eget sprog, for man er nødt til at kunne kommunikere, og her er engelsk mest effektivt. Han har dog aldrig oplevet, at fagfæller i Danmark er modstandere af engelsk som det fælles kommunikationssprog. De ved, at det er nødvendigt.

Yderst til højre i kontinuet finder man IP6. Han mener, at det vil være ”meget op ad bakke”, hvis man vil prøve at bevare et dansk fagsprog med et ordforråd, der svarer til det engelske. Der er meget få personer i Danmark, der har brug for de danske fagtermer, og det er sjældent, de skal bruge dem. F.eks. er det måske kun en gang om året, IP6 skriver en dansk artikel på højt fagligt niveau. Han bruger oftere dansk i foredrag, men der er det lettere at tale uden om fagudtrykkene. Mens IP3 og IP9 er loyale over for dansk, synes IP6 at være loyal over for engelsk, der i forhold til sprogdebatten kan opfattes som det stigmatiserede sprog. Lige som IP11 fokuserer IP6 på, at engelsk er nødvendigt, hvis man vil kommunikere effektivt med forskere i resten af verden. Han siger, at naturvidenskaben er et meget udadvendt og internationalt område, der er fokuseret på hele verden. Derfor mener han, at de naturvidenskabelige fag er det forkerte sted at starte, hvis man vil redde det danske sprog, og at det er åndssvagt at sætte en bremseklods ind der, hvor fokus er på hele verden og ikke kun på Danmark.

Selv om nogle af de medvirkende forskere således ikke er meget opsatte på at bevare det danske fagsprog, er det dog ikke ensbetydende med, at der vil ske et sprogskift. Forskerne vil blive ved med at tale dansk til danskere, selv om de også har fokus på, at engelsk er vigtigt for at kunne kommunikere med udenlandske forskere. Forskerne i venstre side af holdningskontinuet er da heller ikke imod brugen af engelsk som internationalt kommunikationssprog, men mere brugen af engelske ord i danske sætninger. Flere af forskerne prøver da

også at undgå de engelske fagudtryk i populærvidenskabelig formidling. Dette gælder også IP6, der ellers synes at være den af forskerne, der er mest pro engelsk. I kommunikationen med fagfæller kan fagudtrykkene dog være svære at undvære, da de ofte indebærer en meget skarp definition og dermed bidrager til at optimere forståelsen. Det faktum, at nogle af forskerne ikke bekymrer sig om det danske fagsprogs fremtid, synes altså ikke at fremme et sprogskift til engelsk. Samtidig er forskerne i kontinuets venstre side med til at øge fokus på, at det er vigtigt, at forskerne fortsat skal kunne tale om deres fag på dansk.

4.2.6.4 Den næste generation

Spørgsmålet er så, hvordan den næste generation af forskere tager imod det danske fagsprog, som nogle af de nuværende forskere gerne vil overdrage til dem. IP8 mener, at det er meget vigtigt, at forskerne formidler til samfundet. I den forbindelse siger han også, at det vil være farligt, hvis forskerne mister evnen til at tale om deres fag på dansk, for så kan de ikke længere foretage denne formidling. Han mener ikke, at det når at blive et problem for ham, men det kan godt blive et problem for den næste generation. Han siger: ”De studerende, jeg har, de kunne sikkert synes, at det var vældig hyggeligt – eller det ved jeg ikke, hvad de kunne – at tale engelsk hele tiden.” Han lader altså til at mene, at den yngre generation måske er mere tilbøjelig til at tale engelsk. Denne opfattelse har nogle af de andre forskere i undersøgelsen også. IP9 oplever, at de unge har problemer med at udtrykke sig på dansk, fordi de bruger mange engelske fagudtryk i deres danske opgaver. Han oplever også, at nogle af hans unge kolleger næsten ikke kan udtrykke sig på dansk, fordi det er mere smart at bruge engelsk. Somme tider når man ansætter nogle unge mennesker, skal de lige vise, at de kan det hele ved at bruge engelsk. IP11 fortæller også, at der måske kan være nogle yngre personer, der gerne lige vil vise, at de kan holde et foredrag på engelsk. IP5 fortæller, at hans ph.d.-

studerende måske kan have en tendens til at synes, at engelsk er bedre end dansk, f.eks. fordi de blander engelsk fagsprog med dansk. Han tror, det skyldes, at de kun har været på universitetet og ikke har været derude, hvor det er nødvendigt at gøre sig forståelig på dansk. Han siger, at enkelte ph.d.-studerende mener, at det er vigtigere for dem at lære at kommunikere på engelsk end på dansk.

De fleste af forskerne i min undersøgelse er i den ældre generation, der altså ikke selv synes, at engelsk er smart, men mener, at de unge måske har den opfattelse. Jeg har ikke talt med ret mange yngre forskere og har derfor ikke haft mulighed for at afprøve, om det er sandt, at de er mere tilbøjelige til at bruge engelsk. IP7 er dog et eksempel på den yngre generation. Han synes ikke at leve op til de ældres opfattelse af de unge. Han mener ikke, at der er mere prestige i at bruge engelsk, end der er i at bruge dansk. For IP7 handler sprogvalget i lige så høj grad om optimal kommunikation, som det gør for de ældre forskere. Han siger direkte ”Nej, jeg synes ikke, vi bruger engelsk for meget. Vi bruger det kun, når der er et mål med det. Nemlig det, at andre, ud over danskere, skal forstå det.” Det lader altså til, at ønsket om den optimale kommunikation og forståelse vejer tungere end ideer om prestige og ’smarthed’.

Forskernes sprogsituation ser altså ud til at være ganske stabil. Selv om forskerne er i et åbent netværk, så behøver det ikke medføre et skift til engelsk, idet de både er åbne over for danskere og udlændinge. Den funktionelle distribution mellem de to sprog indebærer, at forskerne har gode grunde til at vælge henholdsvis dansk og engelsk i forskellige situationer eller over for forskellige tilhørere. Disse grunde indebærer optimal kommunikation med både danskere og udlændinge, deltagelse i praksisfællesskab og positionering i det akademiske felt. Herunder hører især udbredelse og indhentning af ny viden og opnåelse af anerkendelse og forskningsmidler. Derudover har flere af de medvirkende forskere et ønske om at bibeholde det danske fagsprog, så det fortsat vil være muligt at formidle deres

fag på dansk. Det er dog muligt, at den næste generation af forskere vil opfatte engelsk som mere smart og prestigøst og derfor bruge engelsk mere. Den unge forsker i min undersøgelse finder dog, at hensynet til den optimale kommunikation vejer tungere.

4.3 Opsummering: Domæne eller ej?

Dette afsnit fungerer både som en opsummering af analysen og en vurdering af, hvorvidt forskning kan siges at være et domæne, og om det i så fald er dette domæne, der bestemmer forskernes sprogvvalg (jf. problemstillingen i afsnit 1.1). Det nedenstående vil vise, at Fishmans komplekse domænebegreb ikke er anvendeligt i forbindelse med forskernes sprogvvalg, og derfor opløser jeg domænebegrebet med henblik på at afgøre, hvilke dele af det der er relevante.

Når politikere og sprogfolk diskuterer det danske sprogs fremtid, lader de til at mene, at videnskab og forskning er et domæne (jf. afsnit 3.4.2). På grund af en del naturvidenskabelige forskeres udstrakte brug af engelsk i de videnskabelige publikationer konkluderer politikerne, at domænet videnskab og forskning er ved at gå tabt for dansk (jf. afsnit 4.1). På baggrund af resultaterne i min analyse mener jeg, at videnskab og forskning ikke kan siges at være et domæne. Hvis definitionen af et domæne er, at det er et område eller en aktivitet, der korrelerer med brugen af et bestemt sprog, så er videnskab og forskning ikke et domæne, da forskerne bruger både dansk og engelsk. Forskerne deltager i mange situationer og aktiviteter, og de taler både med fagfæller og lægfolk og indtager således forskellige roller (jf. også afsnit 3.4.1.1).

Det er dog muligt, at man kan tale om forskellige domæner inden for forskernes arbejdsområde. Man anvender domænebegrebet til at beskrive sprogvvalgsmønstre i flersprogede samfund, og som argumenteret i afsnit 3.2 kan forskerne siges at være en tosproget gruppe. Analysen i afsnit

4.2.6.1 har vist, at man i forskernes tilfælde kan tale om, at der er en funktionel distribution mellem sprogene, og dette svarer godt til Fishmans domænebegreb, idet man bruger ét sprog i én type situationer, mens man bruger et andet sprog i en anden type situationer. Man kunne således sige, at videnskabelige publikationer, konferencer og ansøgninger er situationer, hvor forskerne bruger engelsk, mens formidling er et dansk domæne. Hvis man opløser domænerne og ser på de tre domænefaktorer (emne, deltager og sted), er der dog ikke megen forskel på disse domæner. Emnet er i alle tilfælde forskningen og resultaterne, selv om det præsenteres på forskellige måder til de forskellige modtagere. Hvis man ser bort fra ansøgningerne, kan stedet enten være et tidsskrift eller et auditorium på universitetet. Den eneste forskel er modtagerne, som enten er fagfæller eller lægfolk. Dette fremhæver, at det i høj grad er modtagernes kompetence, der bestemmer sproget, og ikke det mere komplekse domænebegreb. Dette bliver endnu tydeligere, når man ser på de situationer, hvor forskerne kommunikerer mundtligt med nogle få eller flere af deres fagfæller. Her er det svært at tale om et domæne, da der ikke er et enkelt sprog, der korrelerer med aktiviteten. Samtalerne og foredragene kan foregå på dansk eller engelsk, alt efter hvilke samtalepartnere eller tilhørere der er til stede. Sprogvalget bliver altså i høj grad bestemt af modtagernes sprogkompetence. Netop dette forhold peger på et problem med at anvende domænebegrebet på forskernes arbejdsområde. Som det fremgår af analysen, er modtageren og dennes sprogkompetencer en af de allervigtigste faktorer, når forskerne vælger sprog. Emnet har ingen betydning – forskerne taler ikke nødvendigvis engelsk, bare fordi de taler om deres fag. Stedet synes heller ikke at spille nogen rolle, da ingen af forskerne i interviewene har nævnt dette som en faktor. Ud af Fishmans tre domæneelementer er det altså kun samtalepartneren, der har indflydelse på forskernes sprogvalg. Fishman lægger vægt på, at det er rollerrelationerne (f.eks. lærer-elev) mellem deltagerne, der er det vigtige. For

forskerne er det derimod samtalepartnerens sprogkompetence, der kommer i første række. I forhold til lægfolk kommer der derudover et ønske om at mindske distancen mellem dem, så forskerne f.eks. ikke kommer til at virke snobbede eller overlegne. I forskernes tilfælde er det altså ikke kombinationen af de tre faktorer emne, deltager og sted, der bestemmer sproget, men kun en enkelt faktor, nemlig deltagerne. Således bliver det svært at tale om, at man kan dele forskningen op i forskellige domæner. Det synes mere relevant at sige, at forskerne indgår i et netværk eller praksisfællesskab, og at deres brug af henholdsvis dansk og engelsk er afhængig af sammensætningen af deltagerne i dette netværk. Jo flere dansktalende, der er, jo mere dansk bruger de, og jo flere udlændinge, jo mere engelsk.

Opløsningen af domænebegrebet har altså vist, at det kun er én af domænefaktorerne, nemlig deltagerne, der kan bruges til at forklare forskernes sproget. Dette aspekt kan bedre forklares i sammenhæng med begrebet praksisfællesskab, idet modtagerhensynet og den optimale kommunikation er med til at muliggøre den fælles praksis og sprede viden. Derudover er det en ulempe ved domænebegrebet, at det ikke kan bruges til at forklare den funktionelle distribution, man kan se i forskernes sproget. Tallene i afsnit 4.1 viste den udbredte brug af engelsk i videnskabelige publikationer, og hvis man tolker dem med domænebegrebet, kommer man til resultatet domænetab. Men hvis man undersøger sproget i publikationerne og andre situationer ved hjælp af begreberne praksisfællesskab og felt, bliver brugen af engelsk en ressource, som forskerne er nødt til at trække på, hvis de vil nå deres mål og positionere sig inden for det videnskabelige felt. Tilsvarende bliver brugen af dansk et middel til at opnå optimal kommunikation med de danske kolleger og lægfolk. Især i forbindelse med formidling bliver dansk vigtigt for at opnå forskellige former for kapital. Forskerne har altså overordnet to mål. For det første at sprede viden til fagfæller og derigennem opnå anerkendelse og

forskningsmidler. For det andet at sprede viden til det omgivende samfund for at vinde dets gunst, så det fortsat betaler skat til forskernes virke. Umiddelbart synes det første mål at være det vigtigste for forskerne, idet de alle nævner det. Til sammenligning er det kun IP1, IP3, IP4 og IP8, der fremhæver formidling som en vigtig aktivitet. Dette kan ses som udtryk for, at forskerne befinder sig i en verden, hvor det er de internationale, videnskabelige publikationer, der tæller mest (jf. afsnit 4.2.2.2). Derfor er det vigtigt, at en sprogpolitik, der vil styrke det danske sprog inden for videnskaben, fokuserer på at gøre formidling mere attraktiv. Perspektivering i kapitel 6 undersøger Lund et al.s (2003) anbefalinger til en sprogpolitik i forhold til denne konklusion.

Det er problematisk, at domænebegrebet maskerer det faktum, at sprogvvalg handler om sprogbrugere og deres grunde til at vælge sprog. Derfor siger det heller ikke noget om, hvordan domænerne opstår, og følgelig kan det heller ikke sige noget om, hvordan de forsvinder igen, dvs. hvordan domænetab opstår. Analysen har vist, at andre begreber er bedre til at forklare sprogvælget og forudsige dets udvikling. Når man beskriver forskernes sprogvvalg ved hjælp af begreber som praksisfællesskab, felt og modtagerhensyn, tegner der sig et billede af, at de har gode grunde til at vælge, som de gør, og dermed opstår distributionen mellem de to sprog. Denne distribution synes at veje stærkere end forskernes deltagelse i et åbent netværk, hvilket ellers normalt indikerer forandring. Forskerne er både åbne over for den internationale og den lokale side af deres netværk, og derfor vil de fortsat have brug for både dansk og engelsk. Selv om nogle af de medvirkende forskere ikke gør meget for at bevare det danske fagsprog, vil de fortsat bruge dansk på grund af modtagerhensynet. Andre af forskerne brænder meget for at bevare det danske fagsprog, hvilket er med til at bibeholde brugen af dansk.

De medvirkende forskere synes altså at være i en stabil sprogsituation, hvor det ikke er sandsynligt, at de vil skifte helt

til engelsk. Dansk er således stadig et komplet sprog og lader til at blive ved med at være det. Det eneste, der måske vil kunne ændre på denne situation, er risikoen for, at den næste generation vil synes, at engelsk er mere smart eller prestigøst og derfor begynder at bruge det i flere situationer. Kapitel 6 vil se nærmere på, hvordan denne udvikling eventuelt kan bremses.

5. KONKLUSION

Denne undersøgelse tog sit udgangspunkt i den bekymring, som visse politikere og sprogfolk har for det danske sprogs fremtid. Problemstillingen i afsnit 1.1 fokuserede på to punkter i denne bekymring, gentaget her:

- 1) Dansk taber domæne til engelsk inden for naturvidenskaben. Det betyder, at dansk hører op med at være et komplet sprog, fordi forskerne hovedsageligt bruger engelsk i deres arbejde.
- 2) Formidling til danske lægfolk vanskeliggøres.

Disse udsagn er især baseret på opgørelser over, hvor mange videnskabelige publikationer der er blevet skrevet på henholdsvis dansk og engelsk, som f.eks. Jarvad (2001). Det er forståeligt, at tal som dem i afsnit 4.1 kan virke skræmmende, men ser man ud over publikationerne på talesprog og formidling, ser hverken den nuværende eller den fremtidige situation specielt bekymrende ud. Min undersøgelse har vist, at forskerne bruger både dansk og engelsk til at tale om deres fag, og dansk kan altså stadig siges at være et komplet sprog, i hvert fald hvad den naturvidenskabelige forskning angår (punkt 1). Forskerne vælger altid dansk, når de skal tale eller skrive til danske lægmænd, og nogle finder det endda lettest at foretage denne formidling på dansk. Der synes altså ikke at være grundlag for at bekymre sig om punkt 2. Hvis dette fortsætter, vil danskerne altså ikke opleve dansk som et andenrangs sprog, der ikke kan bruges i alle sammenhænge. Af og til vil de måske opleve, at forskerne bruger engelske fagudtryk, selv om flere af forskerne søger at undgå disse. Brugen af fagudtryk synes dog snarere at indikere bevaring af dansk end skifte til engelsk, idet forskerne kan tale dansk med engelske låneord i stedet for kun at bruge engelsk. Det er muligt, at Danmark engang vil opleve et

sprogskift til engelsk, men som det ser ud nu, bliver det ikke på grund af de naturvidenskabelige forskeres brug af engelsk.

Undersøgelsen har desuden vist, at den terminologi, der anvendes i den sprogpoltiske debat, er uheldig. Begrebet domæne bruges i en noget naiv forstand, hvor domæner sidestilles med samfundsområder, uden at man undersøger om sprogbrugen berettiger, at der er tale om domæner. Selv Fishmans domænebegreb er ikke ideelt at anvende om forskernes sproglige situation. Domænebegrebet giver ikke nogen forståelse for forskerne, dvs. de sprogbrugere som det handler om. Forskerne i min undersøgelse oplever ikke forskning som et domæne, idet de ikke sidestiller alle aspekter af forskningsarbejdet med brugen af engelsk. Der er en funktionel distribution i forskernes brug af engelsk og dansk, men denne distribution skyldes ikke overensstemmelse mellem de tre faktorer (emne, deltagere og sted), som indgår i Fishmans domænebegreb. Den synes snarere at være resultatet af forskernes hensyn til det praksisfællesskab og det felt, de bevæger sig indenfor, og de samtalepartnere og tilhørere, som de henvender sig til. Disse begreber er mere velegnede i en 'emic' analyse, idet de beskriver de forhold, som ifølge de medvirkende forskere er vigtige, når de vælger sprog. De er nødt til at bruge engelsk i deres publikationer, hvis de vil sprede deres viden og opnå den anerkendelse, der skal til, for at de kan opnå forskningsmidler. Engelsk er altså nødvendigt, hvis man vil positionere sig som forsker inden for det akademiske felt og samarbejde med andre forskere praksisfællesskabets fælles foretagende. Disse begreber er sammen med modtagerhensynet også med til at forklare, hvorfor mange af de medvirkende forskere finder det vigtigt at udøve populærvidenskabelig formidling på dansk. Det er også en del af forskernes fælles foretagende at sprede viden til det omgivende samfund, og samtidig giver det forskerne mulighed for at omdanne deres viden til symbolsk kapital i form af anerkendelse. Dette medfører, at samfundet til stadighed er interesseret i at

finansiere forskningen. Forskerne har altså brug for dansk for at opnå dette mål og for at positionere sig inden for det akademiske felt, og heraf kommer denne afhandlings titel ”Der vil altid være brug for dansk”.

Denne situation, hvor forskerne bruger både dansk og engelsk, synes at være ganske stabil. Forskerne har gode grunde til at vælge både dansk og engelsk, og det er således ikke sandsynligt, at deres sprogvvalg vil ændre sig i retning af mere engelsk. Hensynet til modtagerne og den optimale kommunikation er stærkt, og det samme er ønsket om at følge den praksis, der gør, at man klarer sig bedst muligt som forsker. Disse grunde resulterer i en funktionel distribution, der indikerer en stabil situation. Samtidig har flere af forskerne også en udtalt holdning om, at det er vigtigt at bevare og bruge det danske fagsprog, blandt andet fordi man har en forpligtelse over for samfundet. Det er dog muligt, at disse holdninger kan ændre sig, og at den næste generation af forskere vil finde engelsk mere smart og prestigøst end dansk. Dette synes at være det mest bekymrende punkt i forhold til den fortsatte brug af dansk inden for de naturvidenskabelige fag.

Når man beskriver forskernes sprogvvalg med begrebet domæne, får man ikke den bedste beskrivelse af virkeligheden og dermed ikke det bedste grundlag for at udarbejde en god sprogpolitik. Begrebet maskerer det faktum, at sprogvvalg handler om sprogbrugere og deres grunde til at vælge, som de gør. Den udbredte brug af engelsk er ikke et domænetab, men et udtryk for, at forskerne er intelligente sprogbrugere, der bruger sprog optimalt i forhold til omgivelserne. Hvis man vil bibeholde brugen af begge sprog eller skubbe sprogvvalget i retning af mere dansk, er man altså nødt til at se på omgivelserne og de vilkår, som de sætter for sprogvvalget. I Bourdieus terminologi: Man skal sørge for, at det akademiske felt (for)bliver et marked, hvor ytringer på dansk har værdi og kan omsættes til forskellige former for kapital. Kapitel 6 vil undersøge dette aspekt yderligere og blandt andet vurdere,

hvilke anbefalinger man med fordel kunne tage med i den sprogpoltiske debat.

6. PERSPEKTIVERING – SPROGPOLITIK

Analysen af de 11 naturvidenskabelige forskeres sprogvvalg har vist, at begrebet domæne ikke er det mest anvendelige til at beskrive den situation, forskerne er i, og de kriterier, der ligger til grund for deres sprogvvalg. Indtil nu har den sprogpoltiske debat i høj grad været baseret på begreberne domæne og domænetab (jf. citaterne i afsnit 1 og 3.4.2). I forbindelse med forskningen er man nået frem til konklusionen domænetab ved at se på antallet af videnskabelige publikationer skrevet på engelsk (jf. afsnit 4.1). På grund af den udbredte brug af engelsk inden for forskningen og andre områder som erhvervsliv og underholdning, har man i Folketinget diskuteret, hvordan en dansk sprogpolitik kunne se ud. Regeringen nedsatte i 2003 et sprogpoltisk udvalg, der skulle komme med et oplæg til debatten. Dette resulterede i *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik* (Lund et al. 2003). Heri opstiller udvalget en række anbefalinger til, hvordan man kan styrke det danske sprog inden for en række områder som f.eks. grundskolen, gymnasierne, de videregående uddannelser, forskningen og erhvervslivet. I dette kapitel undersøger jeg de anbefalinger, som udvalget opstillede i forhold til forskningen, og jeg vurderer, hvor anvendelige de er i forhold de resultater, som min analyse har vist.

I dag bruger forskerne både dansk og engelsk. Grundene til at bruge engelsk er stærke, og derfor synes det uhensigtsmæssigt at søge at få forskerne til at bruge mindre engelsk. En mindsket brug af engelsk vil i mange tilfælde kunne føre til, at forskerne positionerer sig dårligere inden for det akademiske felt eller bliver marginale medlemmer af praksisfællesskabet. I udformningen af en sprogpolitik er det altså vigtigt at tage hensyn til de sociale rammer, inden for hvilke sprogvvalget foregår. Ifølge Ammon (2006: 19) er det håbløst at forsøge at adarbejde en sprogpolitik, hvis man ikke tager hensyn til de sociale strukturer, der former sprogvvalget. Dette synes i nogen

grad at være tilfældet med anbefalingerne i Lund et al. (2003). Den første anbefaling i forbindelse med forskningen lyder således:

Der skal gives tilbud om professionel oversættelse af videnskabelige arbejder fra dansk til engelsk eller et andet stort fremmedsprog. (Lund et al. 2003: 25)

Det er tvivlsomt, om denne anbefaling vil få nogen god effekt. For det første synes i hvert fald de medvirkende forskere ikke at have nogen problemer med at skrive på engelsk (jf. afsnit 4.2.4.3). For det andet mener flere af dem, at det ikke kan betale sig at skrive videnskabelige artikler på dansk, da der er alt for få modtagere til disse artikler i Danmark (jf. afsnit 4.2.2.1). De få modtagere, der er i Danmark, er fuldt ud i stand til at læse dem på engelsk. Det vil være spild af tid, hvis forskerne først skal skrive en artikel på dansk for derefter at få den oversat til engelsk. I Rektorkollegiets rapport med anbefalinger til en sprogpolitik på de danske universiteter (Sprogpolitik på de danske universiteter 2003: 9) mener man ligeledes, at oversættelse af artikler ”vil koste mange penge, som forskningen kan bruge bedre.” Ifølge Preisler (2002: 20-21) er det en dårlig ide at skrive en tekst på et sprog, der ikke er beregnet på tekstens målgruppe. Målgruppen for forskernes videnskabelige publikationer er international, og derfor bør artiklerne skrives på engelsk fra starten. Preisler anbefaler, at forskerne derudover skriver en dansk tekst, som er beregnet til danskere. Dette er især vigtigt, hvis ideen med oversættelserne er, at almindelige danskere skal have glæde af den danske tekst. En tekst til en modtagergruppe uden faglige forudsætninger skal opbygges og formuleres på en anden måde end en videnskabelig tekst til fagfæller. Derfor er det ikke nok at oversætte teksten. Man er nødt til at skrive en helt ny tekst, som er skrevet på dansk fra starten, og som tager hensyn til modtagerens faglige niveau.

En anden anbefaling i Lund et al. (2003), der ikke synes at tage hensyn til forskernes forhold, er den følgende:

Udvalget anbefaler, at støtten til dansksprogede fagtidsskrifter udbygges. (Lund et al. 2003: 28)

Det er usandsynligt, at forskerne vil skrive i dansksprogede videnskabelige tidsskrifter. Forskerne får meget ud af at skrive i de engelsksprogede, internationale tidsskrifter. De får deres resultater ud til et større publikum af interesserede og kompetente læsere, og de kommer igennem fagfællebedømmelse og får på den måde vurderet og anerkendt deres artikler, hvilket i sidste ende hjælper dem, når de søger om forskningsmidler. Dette vil de ikke kunne opnå ved at skrive i danske tidsskrifter, og derfor ville de sandsynligvis ikke skrive i disse tidsskrifter, selv om de fandtes.

Det synes således ikke frugtbart at indføre en sprogpolitik, der pålægger forskerne at bruge dansk i de situationer, hvor de bruger engelsk i dag. Det vil være mere givtigt at styrke den populærvidenskabelige formidling, hvor forskerne bruger dansk, og hvor det kan betale sig for dem at bruge dansk (jf. afsnit 4.2.5). Dette er især vigtigt i forhold til den næste generation af forskere. Der er muligvis en tendens til, at de unge synes, at engelsk er mere smart og prestigøst end dansk. Hvis man kan gøre det mere meriterende at formidle, så vil man måske kunne bibeholde den holdning, som mange af forskerne har i dag, nemlig at formidling er vigtig, og at det dermed også er vigtigt at kunne tale om sit fag på dansk. Nogle af anbefalingerne i Lund et al. (2003) ligger godt i tråd med denne konklusion. Den følgende anbefaling kan umiddelbart kritiseres på samme måde som den om oversættelserne. Den lægger op til, at videnskabeligt stof skal skrives på dansk, men som nævnt er der ikke nogen klar målgruppe til en sådan tekst.

Udvalget anbefaler, at doktorafhandlinger, herunder ph.d.-afhandlinger, skrevet på et fremmedsprog skal ledsages af en mere udførlig sammenfatning på dansk end den, der stilles krav om i dag. Det anbefales ligeledes, at afhandlinger skrevet på dansk bør ledsages af en mere udførlig sammenfatning på det relevante hovedsprog end den, der stilles krav om i dag. (Lund et al. 2003: 26)

Hvis anbefalingen omskrives lidt, repræsenterer den en god ide, som kom frem i interviewet med IP8. Han fortæller, at han engang havde besøg af nogle folk fra den fond, der finansierer hans projekter. De syntes, at emnet var spændende, og ville gerne læse noget om det, så derfor ville de gerne have, at IP8 og hans medarbejdere populariserede deres resultater. Derfor har IP8 nu indført, at de skriver et 12-15 liniers dansk resume af alle deres videnskabelige artikler. Det er ikke det samme som artiklens abstract, men en forklaring af, hvad den handler om. Hvis forskerne skrev den form for populariserede resumeer til flere afhandlinger og artikler, så ville de blive trænet i at formidle deres fag på dansk. Samtidig ville deres resultater blive mere tilgængelige for pressen og den øvrige offentlighed, hvis artiklerne og resumeerne lå på forskernes hjemmesider.

Lund et al.s (2003) sidste anbefaling om sproget inden for forskningen lægger netop vægt på den populærvidenskabelige formidling:

Udvalget anbefaler, at formidling af videnskabelige resultater styrkes. Forskerne bør af de ansvarlige forskningsinstitutioner ansøres til ikke at forsømme formidlingssiden af deres virke. Det kræver, at det også i forskningskredse gøres mere meriterende på sagligt grundlag at formidle videnskab, end det er i dag, ligesom det er en forudsætning, at der foreligger tidsskrifter, hvori artiklerne kan publiceres. Det kan tillige overvejes på uddannelses- og forskningsinstitutioner at indstifte priser for god faglig formidling på linje med universiteternes undervisningspriser. (Lund et al. 2003: 24)

Dette er ifølge min analyse den bedste anbefaling i Lund et al. (2003). Dog er der også her fokus på den skriftlige formidling (der skal foreligge tidsskrifter). Den mundtlige formidling ved foredrag må siges at være mindst lige så vigtig. Formidlingsanbefalingen er især vigtig, fordi den næste generation skal opleve, at det kan betale sig at formidle sit fag på dansk, og at dansk således også er et værdifuldt sprog i forbindelse med forskningen. IP8 foreslår, at universitetet f.eks. kunne ansætte en forsker på grund af vedkommendes formidlingsmæssige kvalifikationer og ikke kun på grund af de videnskabelige. Man kan allerede nu se en tendens til, at formidling værdsættes og kræves, både fra universitetets og regeringens side. Det er en del af både Universitetsloven og AU's strategi, at universitetet skal styrke formidlingen til det omgivende samfund. I AU's årsberetning for 2006 fortæller dekanen for Det Naturvidenskabelige Fakultet, at mange af fakultetets forskere er aktive i flere former for formidling (AU's årsberetning 2006).

Der er altså både brugbare og mindre brugbare anbefalinger i Lund et al. (2003). I det fremtidige arbejde med en sprogpolitik for forskningens sprog bør man undgå domænebegrebet og i stedet betragte forskningen som et felt eller et praksisfællesskab. Disse begreber fremhæver den sociale kontekst, som enhver sprogpolitik bør tage hensyn til. Dette vil medføre en erkendelse af, at kræfterne er bedst brugt ved at styrke formidlingen og dermed brugen af dansk, og ikke ved at søge at mindske brugen af engelsk. Dermed erklærer jeg mig enig med Wichmann (2002: 75), der mener, at "[d]et bedste vi kan gøre for dansk er at erkende i hvilke sammenhænge sproget benyttes og har sin naturlige berettigelse og styrke det i netop disse sammenhænge i stedet for kun at forsøge at styrke det hvor det står svagest."

LITTERATURLISTE

- Ammon, Ulrich (2006): Language planning for international scientific communication: An overview of questions and potential solutions. In: *Current Issues in Language Planning* 7 (1), 1-30.
- AU's årsberetning 2006 (2006):
<http://www.au.dk/da/nat/dekan/arsb2006.htm> hentet 07.02.2008
- AU's strategi 2008-2012 (2007):
<http://www.au.dk/da/politik/strategi/strategi2008-2012.pdf> hentet 07.02.08
- Bell, Allan (1984): Language style as audience design. In: *Language in Society* 13 (2), 145-204.
- Bloomfield, Leonard (1933): *Language*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bourdieu, Pierre (1991): *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1996): *Refleksiv sociologi - mål og midler*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Chambers, J. K., Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (eds.) (2002): *The Handbook of Language Variation and Change*. Oxford: Blackwell.
- Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik (2003): www.dsn.dk hentet 07.02.2008
- Eckert, Penelope (2000): *Linguistic Variation as Social Practice*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Ferguson, Charles A. (2000): Diglossia. In Wei, 65-80. (Oprindeligt publiceret som Charles A. Ferguson (1959): Diglossia. In: *Word* 15, 325-340.)
- Fishman, Joshua A. (1967): Bilingualism with and without diglossia; Diglossia with and without bilingualism. In: *Journal of Social Issues* 23 (2), 29-38.

- Fishman, Joshua A. (ed.) (1970): *Readings in the Sociology of Language*. The Hague, Paris: Mouton.
- Fishman, Joshua A. (1972a): *Sociolinguistics: A Brief Introduction*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Fishman, Joshua A. (1972b): Domains and the relationship between micro- and macrosociolinguistics. In: Gumperz & Hymes, 435-453.
- Fishman, Joshua (2000): Who speaks what language to whom and when? In Wei, 89-106. (Oprindeligt publiceret som Joshua A. Fishman (1965): Who speaks what language to whom and when? In: *La Linguistique* 2, 67-88.)
- Forespørgsel nr. F 35 (2003):
http://www.folketinget.dk/doc.aspx?Samling/20021/salen/F35_BEH1_68_5_38.htm hentet 07.02.2008
- Forhandling om redegørelse nr. R 8 (2004):
[http://www.folketinget.dk/Samling/20031/salen/R8_BEH1_45_1_\(NB\).htm](http://www.folketinget.dk/Samling/20031/salen/R8_BEH1_45_1_(NB).htm) hentet 07.02.2008
- Første behandling af beslutningsforslag nr. B 56 (2007):
[http://www.folketinget.dk/doc.aspx?Samling/20061/salen/B56_BEH1_48_5_\(NB\).htm](http://www.folketinget.dk/doc.aspx?Samling/20061/salen/B56_BEH1_48_5_(NB).htm) hentet 07.02.2008
- Gal, Susan (1979): *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York: Academic Press.
- Gladwin, Christina H. (1989): *Ethnographic Decision Tree Modeling*. Newbury Park: SAGE Publications.
- Grosjean, François (1982): *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gumperz, John J. (1962): Types of linguistic communities. In: *Anthropological Linguistics* 21 (7), 355-361.
- Gumperz, John J. (1972): Introduction. In: Gumperz & Hymes, 1-25.

- Gumperz, John. J & Dell Hymes (eds.) (1972): Directions in Sociolinguistics. The Ethnography of Communication. Oxford: Basil Blackwell.
- Haberland, Hartmut (2005): Domains and domain loss. In: Bent Preisler, Anne Fabricius, Hartmut Haberland, Susanne Kjørbeck & Karen Risager (red.): The Consequences of Mobility. Roskilde: Roskilde University, Department of Language and Culture, 227-237.
- Herman, Simon R. (1970): Explorations in the social psychology of language choice. In: Fishman, 492-511.
- Hockett, Charles F. (1958): A Course in Modern Linguistics. New York: Macmillan.
- Hymes, Dell (1972): Models of the interaction of language and social life. In: Gumperz & Hymes, 35-71.
- Institut for videnskabsstudier (2008): <http://www.ivs.au.dk/praesentation> hentet 11.03.2008
- Jarvad, Pia (2001): Det dansk sprogs status i 1990erne med særligt henblik på domænetab. In: Dansk Sprognævns skrifter 32. København: Dansk Sprognævn.
- Jarvad, Pia (2004): De nordiske sprog og engelsk ved nordiske universiteter, højskoler og andre højere læreanstalter. <http://www.dsn.dk> hentet 07.02 2008.
- Karrebæk, Martha Sif (red.) (2007): Tosprogede børn i det danske samfund. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, Steinar (1997): Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. København: Hans Reitzels Forlag.
- Labov, William (1972a): Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William (1972b): On the mechanisms of linguistic change. In: Gumperz & Hymes, 512-538.
- Lund, Jørn (1989a): Okay? Amerikansk påvirkning af dansk sprog. København: Dansklærerforeningen.
- Lund, Jørn (1989b): Tak for lån. In: Sprog i Norden: Årsskrift for Nordisk Språkråd og språknemdene i Norden, 94-101.

- Lund, Jørn, Anne-Marie Mai, Niels Davidsen-Nielsen, Ole Tøgeby, Lotte Holm, Gunvor Nielsen, Steen Harbild, Steen Lassen, Jane Johansen Pade, Helvinn Høst & Stefan Hermann (2003): Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik. www.dsn.dk hentet 07. februar 2008.
- Lyons, John (ed.) (1970): *New Horizons in Linguistics*. Harmondsworth: Penguin.
- Mackey, William F. (1970): The description of bilingualism. In: Fishman, 554-584.
- Mesthrie, Rajend, Joan Swann, Andrea Deumert & William L. Leap (2000): *Introducing Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Meyerhoff, Miriam (2002): Communities of practice. In: Chambers et al., 526-548.
- Meyerhoff, Miriam (2006): *Introducing Sociolinguistics*. London and New York: Routledge.
- Milroy, Lesley (2002): Social networks. In: Chambers et al., 549-572.
- Milroy, Lesley & Matthew Gordon (2003): *Sociolinguistics. Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Nielsen, Kristian Hvidtfelt (2005): Forskere og aktuel forskningskommunikation. En webbaseret spørgeskemaundersøgelse. Steno Institutet, Aarhus Universitet
<http://www.si.au.dk/aktuekforskningkommunikation/rapport/pdf> hentet 07.02. 2008.
- Notat om dansk sprogpolitik (2007): www.dsn.dk hentet 07.02.2008
- Ó Riagáin, Pádraig (1997): *Language Policy and Social Reproduction: Ireland 1893 – 1993*. Oxford: Clevedon Press.
- Phillipson, Robert & Tove Skutnabb-Kangas (1996): Danish scholars and languages of scientific communication. In: Bente Bakmand, Robert Phillipson & Tove Skutnabb-Kangas (red): *Papers in Language Policy*. ROLIG papir 56. Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen, 33-42.

- Pike, Kenneth L. (1967): *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior*. The Hague, Paris: Mouton & Co.
- Preisler, Bent (1999): *Danskerne og det engelske sprog*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Preisler, Bent (2002): *Engelsk - i Danmark*. In: *Dansk som videnskabssprog i en globaliseret verden*. Arbejdsrapport fra Årsmøde for stipendiater ved Danmarks Humanistiske Forskningscenter. Torsdag 29. august 2002, 10-22.
- Preisler, Bent & Lars Heltøft (2007): *Sigtet med en sprogløst*. In: *Sprogforum* 39, 4-7.
- PURE (2008): <http://www.au.dk/da/adm/info/pure> hentet 11.03.2008
- Quell, Carsten (1997): *Language choice in multilingual institutions: A case study at the European Commission with particular reference to the role of English, French, and German as working languages*. In: *Multilingua* 16 (1), 57-76.
- Romaine, Suzanne (1995): *Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Rubin, Joan (1968): *National Bilingualism in Paraguay*. The Hague, Paris: Mouton.
- Sankoff, Gillian (1980): *The Social Life of Language*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Saville-Troike, Muriel (1989): *The Ethnography of Communication. An Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Schmidt-Rohr, Georg (1933): *Mutter Sprache: vom Amt der Sprache bei der Volkswendung*. Jena: Eugen Diederichs Verlag.
- Simonsen, Dag F. (2002): *Å velge bort norsk. Om begrepene 'domene' og 'domenetap' anvendt på skandinaviske land*. In: *Norsklæreren* 2, 5-17.

- Sprogpolitik på de danske universiteter (2003):
http://www.rektorkollegiet.dk/typo3conf/ext/naw_securedl/secure.php?u=0&file=fileadmin/user_upload/downloads/Sprogpol.pdf&t=1186736298&hash=ac7d97726960eb2015c52a6e9754e2ad hentet 07.02.2008
- Tandefelt, Marika (1988): Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis Studia Multiethnica Upsaliensis 3, Ekenäs Tryckeri.
- Universitetsloven (2007):
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=113727> hentet 07.02.2008
- Wei, Li (1994): Three Generations, Two Languages, One Family: Language Choice and Language Shift in a Chinese Community in Britain. Clevedon: Multilingual Matters.
- Wei, Li (ed.) (2000): The Bilingualism Reader. London: Routledge.
- Wenger, Etienne (1998): Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity. Cambridge University Press.
- Wichmann, Søren (2002): Lingvistikens vinkel. In: Dansk som videnskabsprog i en globaliseret verden. Arbejdsrapport fra Årsmøde for stipendiater ved Danmarks Humanistiske Forskningscenter. Torsdag 29. august 2002, 72-76.
- Wilken, Lisanne (2006): Pierre Bourdieu. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

ABSTRACT

This publication takes its starting point in the worries that some Danish linguists and politicians have about 'domain loss' in the Danish language. Since most publications in natural science are published in English, these people conclude that this domain is almost lost. They believe that Danish will cease to be a complete language, since domain loss means that we will no longer be able to talk about natural science in Danish, and that the scientists will have difficulties in communicating their results to the Danish people.

Using ethnographic methods, I have carried out a study that contradicts these claims. Through interviews with 11 natural scientists it has become clear that the scientists use both Danish and English in their work. They use English in publications and verbal communication with foreign colleagues and Danish when speaking to Danish colleagues and when disseminating science to a wider audience. Some of them even find such dissemination easier in Danish, and several find it a very important task. My results show that it is mistaken to claim that Danish is dead as a language of science, and that it is not enough to look merely at the language of publications. Furthermore, it shows that natural science is not a domain, since the activity does not correlate with the use of just one language. Neither can it be said to consist of several domains. In the definition of a domain, there generally has to be congruence between three elements: Topic, interlocutor role relations, and place. These elements should all point to the same choice of language. For the natural scientists,

only the interlocutor is important to their language choice. There is a functional distribution between Danish and English, which could indicate that the scientists choose language according to domains. But the functional distribution is not due to congruence between the three domain elements. Rather, it is a result of the scientists being intelligent bilingual language users who use their languages as resources. This is described in terms such as communities of practice, field, and language as audience design. These concepts show that the scientists are sensitive to their social context and choose languages in order to make the most of the situation they are in. The domain concept, on the other hand, conceals the fact that language choice is about language users making choices, since it only describes general patterns.

At present, Danish can still be said to be a complete language, since the scientists use Danish when talking about their research. The functional distribution between Danish and English indicates that this situation is stable and not about to change. Some of the scientists are very passionate about preserving a Danish language of science, but fear that the next generation will prefer English. Thus, it is important for a language policy to strengthen the use of Danish by giving more credit for disseminating science to the Danish people.